

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRHUS-ÅRBOG 1992

ÅRHUS-ÅRBOG

1992

UDGIVET AF ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG

ERHVERVSARKIVET 1992

OMSLAG

Udsigt fra Statsbibliotekets bogtårn

(Foto: Knud Nielsen)

BOGEN

er skrevet og tilrettelagt af:

Jens Byrith

Leif Dehnits

Kjeld Elkjær

Jørgen Fink

Henrik Fode

Ib Gejl

Torsten Gejl

Jens Jeppesen

Erik Korr Johansen

Finn H. Lauridsen

Palle Lykke

Gunner Rasmussen

Henrik Vedel-Smith

under redaktion af

Henrik Vedel-Smith

© Århus Byhistoriske Udvalg

Pressefotos er leveret fra:

Billedtjenesten, Århus

Stiftstidende

Århus-Årbog 1992 er sat og trykt på
Aarhus Stiftsbogtrykkerie

Skrift: Baskerville

Papir: 120 gr. mat coated

ISBN 87 89 386-32 9

ISSN 0901-7283

Indhold

1991 – dag for dag	7
Frontløberne	36
Nybyggere i middelalderen	48
1991 – Besluttet i Byrådet.....	55
Lys over byen	60
Frederik Draiby.....	71
Den 9. april – uden bakspejl.....	80
De fratrådte, valgte eller udnævntes i 1991.....	84
Parsifal og Århus	87
Marselisborg Studentergaard	92
Ændringer i bybilledet – Prismet Ny Vesterport	100
Erhvervslivet i Århus.....	106
Ibsen i Svedekassen.....	116
Døde 1991.....	129
Artikeloversigt til Århus-Årbog 1972-1991.....	135

1991 dag for dag

Januar

Tirsdag 1. januar

Nytårsaften udmærker sig ved et enormt forbrug af fyrværkeri, bl.a. affyring af hjemmelavede røgbomber. Der meldes dog ikke om alvorligere ulykker, men der er mange brandudrykninger og mindre skader som ødelagte postkasser og containere.

Onsdag 2. januar

Et nyt kommunalt områdekontor tages i brug ved Vejlbj Centervej. Det rummer Skattevæsnets afdeling Nord, Socialforvaltningen for Risskov, Stadsingeniørens distriktskontor og Bygningsinspektorat Nord. Den tidligere kontorbygning ved Tranekjærvej 60 er solgt til Landbrugets EDB-Center.

Torsdag 3. januar

På Langelandsgades Kaserne markeres oprettelsen af HOK, Hærens Operative Kommando, der afløser Vestre Landsdelskommando, Østre Landsdelskommando og Værnsinspektionen.

Royal Cinema, der har været biografteater siden 1973, ophører for at give plads for det kommende spillekasino.

Søndag 6. januar

Harmoniorkestret Tonica giver nytårs koncert i Musikhuset under medvirken af sangeren Aage Hauge-land.

Mandag 7. januar

I Ortopædisk Hospitals tidligere ekspeditionskontor ved Katrinebjergvej åbner Landsforeningen Sind en rådgivning for folk med akutte psykiske og sociale problemer under navnet Kriserådgivningen i Århus.

Voldsmanden, der 17. juni i fjor overfaldt og mishandlede en kvinde seksuelt i Risskov, dømmes ved Retten i Århus til 3 års fængsel.

Tirsdag 8. januar

160 renovationsarbejdere under Århus Renholdningsselskab nedlægger arbejdet på grund af uenighed om betalingen for afhentningen af jule- og nytårsaffald.

Onsdag 9. januar

Under en to dages storm sker der

Mange århusianere på tur ved Brabrand sø i begyndelsen af januar har undret sig over dette skilt, der tilsyneladende annoncerer søen til salg, men det er faktisk kun jagt- og fiskeretten, der er til salg.

(Foto: Niels Reiter).

adskillig ravage i Århus, uden at nogen dog kommer alvorligt til skade. Stilladset omkring vandtårnet ved Randersvej styrter ned, og et gammelt birketræ foran Huset i Vester Allé vælter ud over et af Sporvejenes læskure, som bliver knust.

Rådmand Eva Tørnæs oplyser, at kommunen har købt den 24 ha store gård Kastedgård for 2.4 mio. kr. Gården skal forpagtes ud med det forbehold, at der drives økologisk landbrug.

Torsdag 10. januar

De strejkende renovationsarbejdere genoptager arbejdet.

I Kunsternes Hus i Saltholmsgade vises udstillingerne »Norges barske kyster« af maleren Odd Sivertsen, »Notater fra en græsk ø« af grafikereren Hardy Brix og en samling metalskulpturer af Ida Gulddammer.

Fredag 11. januar

I Jørgen Østergaards autohandel ved Østre Parkvej i Holme er der fernisering på en 3 dages udstilling af moderne dansk kunst fra Århus Kunstmuseums magasiner. Formålet er at gøre opmærksom på museets pladmangel.

Lørdag 12. januar

Kunstnersammenslutningen Guirlanden åbner udstilling i Kunstbygningen. Blandt deltagerne er billedhuggeren V. Foersom Hegndal og maleren Frede Schilling.

Kvindemuseet viser udstillingen »40 selvstændige erhvervsdrivende kvinder 1940 – 91«.

Tirsdag 15. januar

Et demonstrationstog med ca. 1000 deltagere går fra Klostertorvet til Rådhuspladsen for at protestere mod krigen i Den Persiske Golf. Blandt talerne er Else Hammerich, tidligere medlem af EF-Parlamentet, og folketingsmedlem Holger Graversen (S).

Byggeselskabet Lyngby & Videbæk A/S idømmes ved Retten i Århus en

bøde på 30.000 kr. for overtrædelse af boligreguleringsloven, idet man ikke har givet lejerne ordentlig besked før en gennemgribende modernisering af ejendommen Lille Torv 2. Huset står nu tomt bortset fra 1 lejlighed og 1 forretning.

Torsdag 17. januar

Komiteen »Århus mod krigen i Mellemøsten« arrangerer en ny demonstration mod Golfkrigen på Rådhuspladsen, denne gang med ca. 500 deltagere.

Den landskendte danserrestaurant Maritza i Frederiksgade 76, der blev startet i 1941, afløses af Discotek Road House, der åbner under medvirken af Kim Larsen & Bellami.

Fredag 18. januar

Der konstateres et betydeligt olieudslip ved kaj 122 i Århus Havn, formentlig opstået ved udsivning gennem flere år. Når man har fundet det skyldige olieselskab, vil det få regningen for oprensningen, der nok bliver på flere mio. kr.

På Hotel Marselis indvies et nyt byggeafsnit med byens længste bar, terrasse, swimmingpool og andre faciliteter.

Lørdag 19. januar

Det lukningsruede Frederiksbjerg Bibliotek i Skt. Annagade står halvvejs tomt, idet en lånergruppe har forsøgt at hjemlåne alle 25.000 bøger. Aktionen skal vise byrådet bibliotekets uundværlighed.

Tirsdag 22. januar

Ved et indbrud i Kirsten Stampes pelsforretning, Søndergade 51, stjæles der pelse til en værdi af 600.000 kr. Den tyske udlejningsbil, der er benyttet ved tyveriet, findes senere på Fyrkatvej.

Marketingsfirmaet Masters indvier nye lokaler i Dansk Firmacenters bygning i Christiansgade og markerer begivenheden ved plantning af to egetræer ved borgmester Thorkild Simonsen og Direktør Flemming Thomsen.

Onsdag 23. januar

En ung mand truer ekspedienten i Bentes Nærbutik ved Silkeborgvej til at udlevere kassebeholdningen (2100 kr.), hvorefter han spærmer hende inde på toilettet og forsvinder.

Torsdag 24. januar

Den Danske Forening holder møde i Guldsmedgade 25 med foredrag af sognepræst Søren Krarup om Grundtvig og Danmark. Huset belejres af antiracister, så politiet må tilkaldes, og 16 demonstranter anholdes.

DLG-skibet »Dalgo« losses korn i Århus Havn ved hjælp af skibets eget automatiske udstyr. Det bliver blokeret af et halvt hundrede havnearbejdere og kan kun losses færdig ved politiets indgriben.

Fredag 25. januar

I Århus Kunstmuseum åbnes en udstilling af den amerikanske maler

Der kan ofte opstå uoverensstemmelser mellem teknikernes forslag og beboernes ønsker, når der er tale om byfornyelse. Det er tilfældet i forbindelse med karréen mellem Schleppegrellsgade og Absalonsgade, hvor der 28. januar afholdes et møde mellem repræsentanter fra kommunen og beboerne, for at opnå enighed om baggårdens indretning.
(Foto: Jørn Timm).

Eric Fischl's malerier, tegninger og monotypier. Billederne er så store, at de ikke kan komme ind ad museets døre, men må føres ind gennem et stort gavlvindue.

Den 20-årige indehaver af Tinas Grill i Skolegade fanger en røver og holder ham fast, indtil politiet når frem.

Lørdag 26. januar

Kirov-Balletten fra Leningrad, der opholder sig i Århus for at indstudere TV-optagelser i Danmarks

Radios studier i Halmstadgade, opfører balletten »Paquita« i Musikhuset.

Februar

Fredag 1. februar

Med 20 minutters mellemrum sker der to dramatiske røverier i århusianske supermarkeder. Det drejer

sig dels om Favør på Vesterbro Torv, dels om Favorit ved Ryhavevej. I begge tilfælde er det to maskerede mænd, der overfalder personalet under anbringelsen af dagens omsætning. Udbyttet er henholdsvis 70.000 og 204.000 kr.

Lørdag 2. februar

Det meddeles, at Kvindemuseet i Århus er kommet på finansloven med 700.000 kr. om året, hvormed følger et kommunalt tilskud på 1 mio. kr. årligt.

Mandag 4. februar

300 slagteriarbejdere på Tulips afdeling i Brabrand nedlægger arbejdet i utilfredshed med arbejdsforhold og indtjening.

En tyr bryder ud fra Århus Offentlige Slagtehus og skaber trafikkaos i Ny Banegårdsgade, før den bliver indfanget.

Tirsdag 5. februar

Kommunikationsminister Torben Rechendorff meddeler, at TeleDanmark-Koncernen, den kommende overbygning for Jydsk Telefon, Fyns Telefon, TeleSønderjylland, KTAS og Telecom, skal have hovedsæde i Århus. Borgmester Thorild Simonsen har tilbudt en byggegrund ved Randersvej.

I Amdtsrådets møde vedtages en ny gymnasieplan, hvorefter Viby Amtsgymnasium fremtidig kun skal give HF-undervisning, mens Århus Katedralskole og Århus Statsgymnasium skal være rene gymnasier.

Torsdag den 7. februar laver tre unge kunststuderende en happening ved Skt. Clemens Bro. De anbringer 3 legemsstore »vandmænd«, der ved hjælp af en line er i færd med at kravle op på broen fra det åbne å-hul på Åboulevarden. (Foto: Axel Schütt).

Onsdag 6. februar

Unibank meddeler, at den i de kommende 3 år vil lukke 17 filialer i Århusområdet. Den nødvendige indskrænkning af personale vil ske ved naturlig afgang.

Der demonstreres på Rådhuspladsen mod lukning eller indskrænkning af åbningstid for byens legepladser. Der deltager flere hundrede pædagoger, forældre og

børn med kæledyr fra de pædagogiske legepladser.

Torsdag 7. februar

De strejkende slagteriarbejdere hos Tulip i Brabrand genoptager arbejdet.

Fredag 8. februar

I Kunstnerens Hus åbnes en udstilling af maleren Jette Løvdahls billedværk og komponisten Per Nørgårds tonevævning. Titlen er »Solhjulsbilleder – Årsfrise 91«.

Lektor Peter Bøgh Andersen, Institut for Medie- og Informationsvidenskab, bliver dr.phil. på afhandlingen »A theory of computer semiotics«.

Lørdag 9. februar

Første Århus Trop, den ældste gule spejdertrop i Århus, fejrer 80 års jubilæum med reception i Spejdermuseet og spisning i Kløverhytten. Tropen eksisterer ikke mere, men Tropsamfundet, stiftet i 1926, lever videre.

Mandag 11. februar

Firmaet Carl Christensen, der blev etableret i 1937 på hjørnet af Vestre Ringgade og Silkeborgvej, flytter til nyopførte lokaler i Tilst efter salget af de gamle bygninger til byggeselskabet Olav de Linde.

Tirsdag 12. februar

Det meddeles, at FDB's tidligere blomsterpakkerier i Albertslund, Viby og Odense er overtaget af GASA i Århus. Herefter menes GASA's

omsætning at ville vokse med 60 mio. kr. om året.

Onsdag 13. februar

På et møde i Kongreshuset, arrangeret af Arbejdernes Fællesorganisation og Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd, diskuteres spørgsmålet: »Har vi råd til lønstigninger?« Overvismanden, professor Claus Vastrup, Århus, svarer nej, professor Henning Jørgensen, Ålborg, svarer ja.

Torsdag 14. februar

En lejlighed på Urmagertofte i Holme bliver raseret ved en voldsom eksplosion, forårsaget af en væltet halogenlampe, der antænder en spraydåse.

Lørdag 16. februar

Komiteen »Århus mod krigen i Mellemøsten« arrangerer en demonstration, der udgår fra Tangkrogen og slutter på Rådhuspladsen.

Søndag 17. februar

I Scalafoyeren ved Århus Teater afsløres en buste af tidligere kulturminister Niels Matthiasen, udført af billedhuggeren Knud Nellemose, der er udset til at modtage Niels-Prisen for 1991.

Mandag 18. februar

Et affaldsskur og et halvtag på Næshøjskolen i Harlev bliver raseret af en heftig brand, opstået ved eleveres leg med tændstikker.

Tirsdag 19. februar

Det meddelse, at rådmænd Olaf P.

Christensen på Århus' vegne har underskrevet en aftale om miljø-samarbejde med Gdansk i Polen. Samarbejdet indebærer plan om et nyt rensningsanlæg i Gdansk til næsten 1 mia. kr.

Torsdag 21. februar

To »østerlandsk udseende« unge mænd kommer ind i Kildevangs Kiosk ved Jægergårdsgade, vælter kasseapparatet på gulvet og går med 2.800 kr.

Fredag 22. februar

Endnu et fredagsrøveri i et supermarked ved lukketid: Denne gang går det ud over Alta Discount, Silkeborgvej 263. Bestyreren bliver på vej til en bankboks overfaldet af en røver med kniv, der fratager ham en kuvert med 28.000 kr. og flygter i en bil, der senere bliver fundet i Brabrand.

Direktør Hans Würtzen, leder af TeleDanmark-Koncernen, besøger Århus og drøfter koncernens fremtidige placering. Selv vil han formentlig blive boende i hovedstadsområdet.

Maleren Emil Gregersen fejrer sin 70 års fødselsdag med en retrospektiv udstilling i Skelager Kirke, som han selv har udsmykket.

Lørdag 23. februar

I Tivoli-Teatret er der premiere på Århus Studenterrevy 91 med titlen »Lidt mere lys«.

Mandag 25. februar

Renovationsarbejderne ved Århus

Ved en mindre ceremoni på Rådhuset, torsdag den 21. februar, overrækkes et diplom og et mindre pengebeløb til ejerne af fire århusejendomme for vel udført byfornyelse. De drejer sig om Viby-Centret, Nykredit (tidligere Danmarks Nationalbanks ejendom), Thunøgade 19 og Østergade 2 (billedet). (Foto: Dan Jakobsen).

Renholdningsselskab nedlægger arbejdet i utilfredshed med overenskomstforhandlingerne, men strejken varer dog kun to dage.

På et debatmøde i Studenternes Hus over emnet »Københavnere eller provincipatriotisme« taler borgmester Thorkild Simonsen og Niels Helveg Petersen, tidligere økonomiminister, nu formand for Hovedstadens Udviklingsråd.

Onsdag 27. februar

Det meddeles, at konsortiet bag

Scandinavian Center ved Musikhuset er sprængt, iden den svenske concern Skanska trækker sig ud. Det store hotel- og kongreshusprojekt er dermed atter udskudt på ubestemt tid.

Professor Arvid Maunsbach, Institut for Medicinsk Cellebiologi, har modtaget den såkaldte Novo-Nordisk-Pris på 50.000 kr. for sin udforskning af nyrerne samt 25.000 kr. til videre forskning.

En 33-årig tyrkisk kvinde bliver al-

vorligt såret af pistolskud fra sin svoger, som derefter absenterer sig. Familiedramaet foregår ved højlys dag, og gerningsmanden anholdes dagen efter.

Torsdag 28. februar

Hovedbiblioteket i Mølleparken lukker i 11 dage da skranken i forhallen skal ombygges og sorteringen flyttes op fra kælderen. Herefter skulle kødannelsen af lånere være afhjulpet.

To fanger flygter fra arresten i Århus ved at oversæve tremmerne for vinduet og fire sig ned med sammenbundne lagner. Den ene slipper væk, den anden falder ned og slår hovedet, så han må på skadestuen.

Marts

Fredag 1. marts

Ved Retten i Århus dømmes tre medlemmer af rockergruppen Nordstjernen til fængsel i henholdsvis 18, 19 og 21 måneder for 11. april i fjord at have beskudt medlemmer af den rivaliserende gruppe Demons på motorvejen mellem Skanderborg og Århus.

Det meddeles, at ejendommen Trods Katholm ved hjørnet af Mindegade og Fredens Torv er købt af forsikringsselskabet Østifterne for 12.5 mio. kr.

Lørdag den 2. marts lær børnene fra 4.b på Viby Skole en tur med hundeforspand. Den trehjulede vogn har en udgangsfart på 60 km i timen, men gennemsnitsfarten er på 30. (Foto: Preben Hupfeld).

Mandag 4. marts

Det meddeles, at FDB har solgt sin salatfabrik i Viby til Bähnkes Delikatessefabrikker, et datterselskab af Danisco A/S.

Tirsdag 5. marts

En 40-årig kvinde findes dræbt i sin lejlighed på Jernaldervej. Mordvåbnet menes at være et sværd hørende til hendes våbensamling. En mandlig bekendt, der opholder sig i lejligheden, bliver anholdt af politiet.

Fredag 8. marts

Den japanske prins Masahito Hita-

chi og prinsesse Hanako Hitachi besøges i Århus ledsaget af ambassadøren Yoshifumi Matsuda. De modtages i Tirstrup af rådmand Olaf P. Christensen og på Rådhuset af borgmester Thorkild Simonsen og slutter af med besøg i Den Gamle By.

Kvindernes internationale kampdag markeres i Århus med et lille demonstrationstog fra Klostertorvet til Rådhuspladsen med taler af forfatterne Kirsten Thorup og Sara Stinus.

Lørdag 9. marts

Værtshuset Dramhuset i Samsøgade får besøg af en pistolbevæbnet mand, der affyrer 5 skud uden dog at ramme nogen og derpå tager flugten ned ad Lollandsgade.

Søndag 10. marts

Skraldemændende ved Århus Renholdningsselskab, der inden for det sidste år har nedlagt arbejdet 5 gange, har nu lovet forbrugerne, at de ikke vil strejke mere.

Langenæskirken fejrer sit 75 års jubilæum med 8 dages forskellige arrangementer og udgivelse af et festskrift. I festgudstjenesten medvirker biskop Herluf Eriksen og provst Marie Andreasson.

Mandag 11. marts

Kulturminister Grethe Rostbøll indvier på Idrætshøjskolen en ny uddannelse af idrætsledere under DFIF (Dansk Firma-Idræts-Forbund). Uddannelsen skal foregå her og på Nordjyllands Idrætshøjskole i Brønderslev.

Onsdag 13. marts

Cykelhandlernes Centralforening og Dansk Cyklistforbunds Århusafdeling har klaget til Stadsingeniørens Kontor over det skarpe grus, der anvendes til bekæmpelse af glat føre, og som i år har medført unormalt mange punkteringer.

Fredag 15. marts

I Århus Teaters foyer åbnes en mindeudstilling over teatrets arkitekt Hack Kampmann, arrangeret af ar-

kitekt Niels Vium og bygningshistorikeren N.J. Israelsen.

To maskerede mænd overfalder fire medarbejdere ved Favorit Marked Langenæs, der er på vej til banken med dagens omsætning, affyrer et skræmmeskud og røver 245.000 kr., hvorpå de forsvinder. Forbrydelsen svarer nøje til tre tidligere fredagsrøverier (1. februar og 22. februar).

Lørdag 16. marts

Dansk Melodi Grand Prix 1991 afvikles i Musikhuset. Vinder bliver skuespilleren Anders Frandsen med sangen »Lige der hvor hjertet slår«. Musik og tekst er af komponisten Michael Elo.

Søndag 17. marts

Johs. Bjergs granitfigur »Den svanegre«, der har stået i Rådhusparken fra 1955 til 1977, hvor den var udsat for hærværk og i 1987 blev erstattet af en bronzekopi, er nu genopstillet i det nye kommunale områdekontor ved Vejlbj Centervej.

Mandag 18. marts

En pistolbevæbnet røver fjerner 70.000 kr. fra Tranbjerg Postkontor ved Stationsvej og flygter på cykel.

På et repræsentantskabsmøde i Arbejdernes Fællesorganisation vedtages det at ombygge Kongreshuset for 13 mio. kr., bl.a. med elevatorer og snoreloft til den store sal. Dermed har man brugt næsten hele overskuddet fra salget af organisationens ejendom Jærgergårdsgade 64-68.

Mandag den 18. marts indvier Boligforeningen Fagbo nye lokaler i DSB's tidligere vandtårn ved Ringgadebroen efter en ombygning for 10 mio. kr. (Foto: Dan Jakobsen).

Tirsdag 19. marts

Ved et indbrud i en villa på Abildhøjvej stjæles der en samling antikke pistoler, vurderet til ca. 1/4 mio. kr.

Fredag 22. marts

Der opsættes to mindeplader over kendte århusianere: en på ejendommen Lollandsgade 23, hvor Hans Hedtoft blev født i 1903, en på Falstersgade 42, hvor H.C. Hansen boede fra 1914 til 1926.

Lørdag 23. marts

»Syng-med-diskoteket« Sams Bar, Klostergade 28, bliver lukket af brandmyndighederne, da der ved en uanmeldt brandinspektion tælles 318 gæster, mens der højst må være 150, og der desuden mangler markering af nødudgange. Allerede næste aften kan diskoteket åbne igen, efter at de værste fejl er afhjulpet.

I Kunstbygningen åbnes Kunsternes Påskeudstilling med 172 udstillere. I år er den delt i en kvinde- og en mandsafdeling med bogstaverne D og H på bygningens facade.

Mandag 25. marts

Stadsarkitektens Kontor har udgivet »Landsbyernes bevaring«, en vejledning i at værne om miljøet i Århus kommunes ca. 100 landsbyer.

Told- og Skatteregion Århus meddeler, at man sammen med politiet har gennemgået 30 århusianske køreløseres regnskaber og hos 12 af dem fundet grove overtrædelser af moms- og skattelovene. Det drejer sig om uddragelser på i alt 316.000 og 990.000 kr.

Onsdag 27. marts

I Ridehuset åbnes udstillingen »Kobber – en dialog«, arrangeret af kunstnergruppen Labyrinth. 24 kunstnere har bearbejdet kobberet, som under stormen 26. januar 1990 løsnede sig fra taget på Århus Rådhus.

Langfredag 29. marts

Politiet anholder to mænd efter en skudepisode på et værtshus i Nørre Allé. De siger, de ville afprøve et oversavet jagtgevær.

April

Tirsdag 2. april

Borgmester Thorkild Simonsen, der har været medlem af Århus Byråd i 25 år, bliver fejret ved en reception på Rådhuset.

Onsdag 3. april

En kvindelig bankfunktionær på vej ind i Unibank-filialen ved Paludan-Müllers Vej bliver overfaldet af en ung mand og frarøvet tre tasker med 200.000 kr. hvorefter røveren flygter i en ventende bil.

Torsdag 4. april

I Østergade 12 åbnes den nye danserrestaurant »Palmehaven«, en mere folkelig afløser for natklubben »Butterfly«, med optræden af City Band og Jodle Birge.

Fredag 5. april

Rådmand Olaf P. Christensen åbner messen »Sundhed i 90'erne« i Marselisborg-Hallen med udstilling i 100 stande af 60 firmaer: apoteker, materialister, helsekostforhandlere og andre leverandører af sundhedsprodukter.

Tirsdag 9. april

Århus Postorkester fejrer 50 års jubilæum med en forårskoncert i Musikhuset.

Onsdag 10. april

En staldbygning og en staklade på Vosnæsgård hærger af en voldsom brand. Det lykkes at redde alle staldens 78 kreaturer.

Torsdag 11. april

15 biblioteksafdelinger: Brabrand, Charlottenhøj, Christiansbjerg, Frederiksbjerg, Hasle, Hjortshøj, Holme, Hårup, Langenæs, Malling, Møllevangen, Mårslet, Spørring, Søndervang og Trøjborg lukker som følge af kommunens spareplan. De nedlagte biblioteker vil delvis blive erstattet af bogbusser. På Frederiksbjerg Bibliotek opsætter beboerne en mindeplade.

Fredag 12. april

Elsted Skole fejrer 250 års jubilæum med en rundgang til de fire endnu eksisterende skolebygninger og afbrænding af en model forestillende den femte, der brændte i 1967.

Lørdag 13. april

Tivoli Friheden starter sæsonen i strålende forårsvejr. Af nye attraktioner kan nævnes en minigolfbane og et hurlumhejhús.

I Musikhuset holdes afslutningskoncert i skolekonkurrencen »Sangerdyst fra kyst til kyst«. De 320 deltagere overnatter og holder prøver i Næshøjskolen i Harlev.

Lørdag den 13. april bliver udsigtspunktet Katterhøj i Skåde Bakker (104 m) åbnet for offentligheden efter at være ryddet og istandsat af tre naturplejere fra Beder Gartnerskole.
(Foto: Niels Reimer).

Søndag 14. april

Århus Sporvejes sommerkøreplan træder i kraft. Den vil spare 2 mio. kr. ved nedlæggelse af to industri-linjer og indskrænket kørsel på bl.a. linjerne 4 og 16.

Tirsdag 16. april

Læssøesgades Skole, opført 1921, fejrer 70 års jubilæum og afslører et relief af V. Foersom Hegndal med indskriften »Med kærlighed og kundskab bygges livet op«.

Torsdag 18. april

En 10 dage festival under navn af

Tyrkisk Inspiration åbnes i Ridehuset af rådmand Lone Hindø og Tyrkiets ambassadør Baki Ilkin. Anatolisk Kulturforening står som arrangør, og der bydes på musik, sang og dans, teater, film og billedkunst.

Fredag 19. april

På grunden foran Huset i Vester Allé er der opstillet en skulptur, et såkaldt job-barometer, bestående af 54 bemalede telefonpæle. Ideen er at synliggøre Århus Kommunes plan om at skaffe 20.000 nye job inden år 2000. Tilvæksten skal aflæses hvert halve år ved hjælp af be-

vægelige ringe på pælene. Beboerne i kvarteret protesterer, og sagen vil blive behandlet i byrådet.

Lørdag 20. april

I det tidligere Åbyhøj Forsamlingshus ved Silkeborgvej, senere Åbykroen, indvies den folkelige danserestaurant »Landsbyen«.

Mandag 22. april

I et møde på Århus Købmandsskole, arrangeret af Århus Handels- og Industriforening, holder Folketingets formand H.P. Clausen foredrag over emnet »Danmark i Europa«.

Tirsdag 23. april

Den gamle betonbro over Emiliedalsvej, der i sin tid blev opført som led i tipvognsbanen til Emiliedals Teglværk, og som blev stående i mange år efter banens nedlæggelse, bliver fjernet i forbindelse med arealets byggemodning.

Onsdag 24. april

På Århus Universitet indvies Institut for Synkrotronstråling med Danmarks første synkrotronstrålingsanlæg, der skal bruges i grundforskningen af materialer inden for fysik, kemi, biologi og medicin. Det har kostet 75 mio. kr. og finansieres af forskellige fonde, Undervisningsministeriet og Industri- og Handelsstyrelsen.

Torsdag 25. april

Firmaet Carl Christensens tidligere fabriksbygning på hjørnet af Silke-

Som agitation for FDF/FPF's store landslejr ved Himmelbjerget 4.-13. juli med 13.000 deltagere afholder forbundet byløb i Århus med udgangspunkt ved Rådhuset og afslutning ved Musikhusets amfiscene.
(Foto: Dan Jakobsen).

borgvej og Vestre Ringgade hærges af en voldsom brand, mens huset er under ombygning.

Mandag 29. april
Kalundborgbåden »Ask« kommer til Århus fra et polsk skibsværft for at færdiggøres til indsættelse på ruten som afløser af »Peder Paars«.

En konfirmand på andendagstur bliver overfaldet på Gågaden af to større drenge, der truer ham med en springkniv og frarøver ham en tegnebog med 400 kr.

Tirsdag 30. april

På Århus Turistforenings generalforsamling vedtages det at tage fat på problemerne omkring drikkeri i strøggaderne. Formanden Olaf P. Christensen lover at tage sagen op i Magistraten og over for politiet.

Maj

Onsdag 1. maj

Årets 1. maj-arrangementer bliver ødelagt af regn og kulde. Det gælder både Fællesorganisationens og FTF's møde i Tangkrogen med

Hardy Hansen som hovedtaler og det alternative møde i Botanisk Have.

Hydrofojlbåden »San Cristobal« af Panama ankommer til Århus fra værftet i Messina, hvor den er ombygget til indsættelse på hurtigruten Århus-Kalundborg.

Torsdag 2. maj

To bybusser (den ene i tomgang) kolliderer på Christian X's Vej ved Tranbjerg Hovedgade. De to chauffører og 6 passagerer bliver lettere kvæstet.

Freitag 3. maj

I Århus Kunstmuseum er der fernisering på den retrospektive udstil-

Norsgade 12 fremtræder ikke som et særligt smukt eller rent sted i begyndelsen af maj. Efter BZ'erne blev smidt ud og huset revet ned, har tomten været brugt som losseplads.
(Foto: Preben Hupfeld).

ling »Constantin Hansen – en dansk guldalderkunstner«.

Søndag 5. maj

I anledning af befrielsesdagen åbner besættelsesmuseet en specialudstilling om bombningen af Århus Universitet 31. oktober 1944.

Vor Frue Kirke fejrer 750 års jubilæum ved en festgudtjeneste med indvielse af det ombyggede orgel der nu har 50 stemmer.

Mandag 6. maj

Rådmand Eva Tørnæs indvier den 22 km lange cykelrute »Ud på landet«, udgående fra Ny Mølle Naturcenter og udstyret med skilte, der fortæller cyklisterne, hvad de ser på turen.

Onsdag 8. maj

Kalundborgbåden »Urd« kommer til Århus fra ombygningsværftet i Polen for at færdiggøres til indsættelse på ruten som afløser af »Niels Klim«.

Kristi Himmelfartsdag 9. maj

Naturhistorisk Museum fejrer 50 års fødselsdag med 4 dages gratis adgang og en række særudstillinger i Danmarkshallen.

Lørdag 11. maj

I Brabrand Idrætsanlæg afholdes Rockshow 91 med 23.000 tilhørere. Blandt de medvirkende er Michael Falch & Malurt, Shu-Bi-Dua, Moonjam og Sko/Torp. Under koncerten

Lørdag den 11. maj forlader Kalundborgbåden »Peder Paars« Århus Havn for at gå på værft, før den skal insættes på Den Engelske Kanal under navnet »Stena Invicta«. Den gamle færge »Prinsesse Elisabeth« tages i brug, indtil de nye færger »Ask« og »Urd« er sejlklaare. Den har dog langt fra plads til alle. Ca. 200 passagerer kommer ikke med, men må tage toget.

(Foto: Dan Jakobsen).

bliver en 20-årig kvinde bortført og voldtaget, uden at nogen bemærker det.

Søndag 12. maj

Jysk Haveselskab holder blomstertræf ved Viby Tømmerhandel, hvor haveejere kan udveksle deres overskud af spirende planter.

Mandag 13. maj

Ved Vestre Landsret tilkendes en 19-årig århusianerinde, der 4. november 1990 blev voldtaget af tre udlændinge ved Århus Havn, 50.000 kr. i erstatning.

Tirsdag 14. maj

Studiebogladen, en akademisk boghandel, oprettet i samarbejde mellem Gads Boghandel og Clemens Bogcenter, åbnes på Strøget i Søndergade 22. 10 baltiske studerende får hver en boggave på 2000 kr. af borgmester Thorkild Simonsen.

Onsdag 15. maj

I Hotel Royals bygning på Store Torv indvies Royal Scandinavian Casino I/S, drevet af Muskelsvindfonden, Westdeutsche Spielbank, hotelejer Jens Richard Pedersen og kasinoejer Peter Elgaard. Det om-

fatter 7 rouletter, 4 blackjack-borde og 60 spilleautomater. Lokalerne er udsmykket af 10 danske og udenlandske kunstnere under ledelse af billedkunstneren Hans Krull. Rouletterne startes af borgmester Thorkild Simonsen.

Torsdag 16. maj

På et møde i Møllevangskolen vedtages det at afblæse den betalingsboycot i daginstitutionerne, som 1000 forældre har gennemført i 2 måneder som protest mod kommunens sparepolitik.

Fredag 17. maj

Der startes en ny Norgesrute Århus-Tønsberg med den færøske færge »Smyril«, tidligere »Morten Mols«.

Plakatsamleren og billedkunstneren Peder Stougaard åbner en salgsudstilling af dubletter i Møllestien som et sidste forsøg på at skaffe midler til Dansk Plakatmuseum.

Tulip International i Viby lukker, og der afskediges 45 af 275 medarbejdere, mens 25 overføres til farsfabrikken i Vejle, og resten tilbydes job på skinefabrikken i Brabrand.

Lørdag 18. maj

Naverne, de skandinaviske foreninger af berejste håndværkssvende, holder 3 dages pinsestævne i Århus med 200 deltagere. Festen foregår dels i Århus-navernes »hule« i Orla Lehmanns Allé, dels i Århus Tekniske Skole, hvor museumsdirektør Erik Kjersgaard fortæller om de gamle håndværk.

1. Pinsedag 19. maj

Den nye færge »Ask« har uheld på sin første tur til Kalundborg. Broklappen styrter ned på kajen, og båden må på værft for at repareres.

2. Pinsedag 20 maj

»Niels Klim«, der som den sidste af de store færger forlader Århus, fejres på kajen med rockmusik af Poul Krebs & The Bookhouse Boys.

Tirsdag 21. maj

De nye Kalundborgbåde »Ask« og »Urd« bliver navngivet i Kalundborg og Århus med deltagelse af trafikminister Kaj Ikast, generaldirektør Peter Langager og borgmester Thorkild Simonsen. De er dog ikke sejlklaare for tiden, men må foreløbig erstattes af de gamle færger »Prinsesse Elisabeth« og »Kong Frederik IX«.

Onsdag 22. maj

En kraftig storm går hen over Århus og laver en del ravage. I Tivoli Friheden bliver det lille Mester Jakel-teater slået omkuld, i Mårslet bliver et træ revet op og vælter ned over en ladebygning, og i Egå forekommer der sandfygning fra et udtørret engareal.

Torsdag 23. maj

Arkitekt Niels Madsen modtager Træprisen 1991 på 50.000 kr. bl.a. for opførelsen af Århus Stiftstidendes nye bladhus i Skejby.

Fredag 24. maj

Århus Kunstmuseum åbner sommerudstillingen »Signal«, der be-

Sidste skoledag for Folkeskolens afgangsklasser er en dag med mange traditioner. På Skovvangskolen bombarderer afgangseleverne de øvrige elever med karameller og vandballoner, hvilket betyder at mange må fortsætte skoledagen med våde bukser. (Foto: Kim Haugaard).

står af 4 skulpturer: Claus Carstensens »Deterritorialiseret«, Ingvar Cronhammars »Syvende søjle«, Øivind Nygaards »The observer« og Bjørn Nørgaards »Thorvaldsens portrætbuster«.

Lørdag 25. maj

42 parcelhusejere i Åbyhøj har klaget til Århus Kommune over Dansk-Tyrkisk Islamisk Forening, der har indrettet en moské i en tidligere villa ved Silkeborgvej, hvilket giver overtrafikering og parkeringspro-

blemer, særlig om fredagen, da der holdes bønнемøder med mere end 100 deltagere.

Tirsdag 28. maj

Kalundborgbåden »Ask«, der skulle være klar til at indsættes, taber atter sin broklap, denne gang på kajen i Århus. Man fortsætter endnu nogle dage med de to reservefærger.

Onsdag 29. maj

EF-Parlamentets miljøudvalg besøger Århus, holder møde på Rådhuset og ser bl.a. på Marselisborg Renseværk.

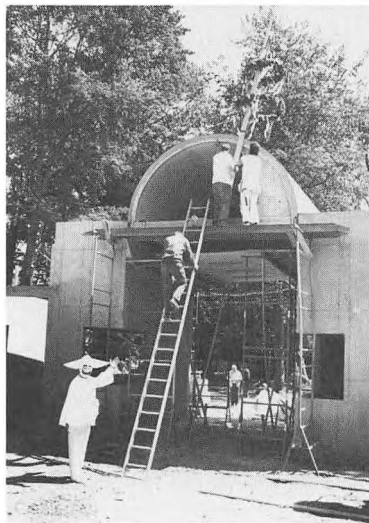
Torsdag 30. maj

Tre århusianske arkitektfirmaer får hver 10.000 kr. fra Århus Kommune for smukt og originalt byggeri. Det er Arkitektgruppen i Århus for 4 boligblokke ved Præsteager i Lisbjerg, Jan W. Hansen og Elisabeth Schmidt-Nielsen for et enfamiliehus ved Skovhusvej i Risskov og endelig C.F. Møllers Tegnestue for et kontorhus ved Skanderborgvej.

I Tivoli-Teatret er der premiere på Århus-Revyen 1991, instrueret af Jørgen Buckhøj. Blandt de medvirkende er Buster Larsen, Kirsten Norholt og Lise-Lotte Norup.

Fredag 31. maj

En gruppe BZ'ere går i demonstration gennem Strøget for at markere 2-års dagen for besættelsen af Mindegade 7 under råbet »Ungdomshus nu!«. Da de begynder at kaste med æg mod politiet, bliver 4 af dem anholdt.

Tivoli Frihedens nye hovedindgang på hjørnet af Stadion Allé og Skovbrynet, udformet som en portal af arkitekt Tom Pedersen, har rejsegilde fredag den 31. maj og indvies af rådmænd Lone Hindø lørdag den 20. juli.
(Foto: Peter Laursen).

Juni

Lørdag 1. juni

Danmarks Nationale Hestesportscenter bliver indviet på Vilhelmsborg ved et to dages åbent-hus-arrangement under protektion af

prins Henrik og prinsesse Benedikte. Der er gallashow, historisk optog med 550 aktører og 450 heste samt opvisninger inden for alle arter af hestesport. Besøgstallet anslås til over 10.000.

Søndag 2. juni

Kalundborgbåden »Ask« har fået repareret sin broklap og indsættes endelig på ruten med Skibstilsynets foreløbige godkendelse. »Urd« er endnu ikke klargjort, men må stadig erstattes af færgerne »Kong Frederik IX«.

Onsdag 5. juni

Af grundlovsmøder i Århus kan nævnes SF's møde i Gl. Harlev Forsamlingshus ledet af rådmand Lone Hindø og med taler af den nye partiformand Holger K. Nielsen og amtsrådsmedlem Sesse Søgaard.

Frømskridtspartiet holder møde i Restaurant Åkrogen med taler af folketingsmedlem Aage Bruusgaard og fagforeningsformand Jørgen Mikkelsen.

På Viby Stadion genopliver Fællesorganisationen Fagenes Fest, der sidst afholdtes i 1959. Der bydes på skraldevognsrally, ølkassestabling, væddeløb med taburetter for politikere, tovtrækning og andre sjove konkurrencer med mere end 5000 tilskuere.

Torsdag 6. juni

Færgerne »Urd« sejler sine første ture, men dens broklap sætter sig fast, så passagererne må overnatte om

»Børnely«, nabo til det kommende kongres- og hotelcenter nær Musikhuset, bliver evakueret af frygt for sammenstyrtning onsdag den 12. juni, da man bliver opmærksom på, at der er skyllet en stor mængde sand væk fra en skrænt mellem byggeriet og børneinstitutionen.
(Foto: Dan Jakobsen).

bord. »Ask« har motorskade, så den forsinkes 2 1/4 time og må hentes ind af slæbebåden »Aros 2«.

Fredag 7. juni

Den kommunale dagpleje i Århus fejrer 25-års jubilæum og holder marked i Tangkrogen med deltagelse af Cirkus Krone.

Lørdag 8. juni

Lystbådehavnen Marselisborg Havn bliver indviet med to dages festligheder. Prins Henrik og kronprin-

sen har meldt afbud, så indvielsen foretages af borgmester Thorkild Simonsen. Honnørkajen får navnet »Rita-kajen« efter kong Chr. X's sejlbåde. Der er prøvesejls af lystbåde fra Bugtens forskellige havne, opvisninger i vandsport, demonstration af SOK's redningsmateriel, musik af »Tørfisk« og »Arosia«, fakeltog og festfyrværkeri.

Hydrofoilibåden »San Cristobal«, den nye hurtigfærge Århus-Kalundborg, har en vellykket start med to

daglige afgang. Den kan medtage 200 passagerer, og sejltiden er halvanden time.

Mandag 10. juni

Færgen »Ask« tager vand ind og påsejler passagerlandgangen i Kalundborg, så to afgang må aflyses.

Tirsdag 11. juni

45 stilladsarbejdere i Århus nedlægger arbejdet en dag for at tvinge Entreprenørforeningen til ændring af den såkaldte priskurant fra 1987, der gør forskel på lønningerne i København og i resten af landet.

Torsdag 13. juni

Borgmester Thorkild Simonsen kræver i et åbent brev til trafikminister Kaj Ikast og generaldirektør Peter Langager, at de groteske forhold på Århus-Kalundborg-ruten bringes til ophør, og minder om, at den solgte færge »Niels Klim« stadig ligger i Århus Havn, ganske vist under det nye navn »Stena Nautica« af Hamilton (hovedstaden på Bermuda!)

Fredag 14. juni

Da Valdemarsdag i år falder på en lørdag, fejrer Danmarks-Samfundet sin Valdemarsfest på en fredag. Der er festgudstjeneste i Domkirken og faneoptog gennem byen til Rådhuset, hvor Poul Jørgensen fra Danmarks Radio holder festtalen, og der uddeles 26 flag.

Det meddeles, at Kurt Thorsens Totalentreprise definitivt har opgivet sit World Trade Center, det så-

kaldte Langelinjehus-projekt ved Skovvejen.

I Kvindemuseet åbnes udstillingerne »Fem nørrejyske søstre« og »Den Fries kvindelige kunstnere 1891«.

Lørdag 15. juni

I Tangkrogen afholdes rock-koncerten Århus Open Air 91 med ca. 18.000 tilhørere. Blandt de optrædende er den amerikanske gruppe Georgia Satellites, Henning Stærk og Anne Linnet.

Tirsdag 18. juni

Trafikken i midtbyen lammes en times tid af ca. 200 taxachauffører, der kører rundt om Rådhuset for at demonstrere mod planerne om indførelse af natbusser fredag og lørdag i vinterhalvåret.

Skydepavillonen ved Ferdinandspladsen i Riis Skov bliver delvis ødelagt ved en brand, der måske er opstået under et indbrud. Den planlagte kongeskydning med ca. 100 deltagere må aflyses.

Onsdag 19. juni

En fange, der flygtede fra Odense Arrest i april, barrikaderer sig i en kontor- og fabriksbygning ved J.P. Larsens Vej i Brabrand, men må efter 8 timers belejring overgive sig til politiet.

Torsdag 20. juni

Billedhuggeren Jørn Rønnaus skovskulptur »Hjertetræet«, en 7 1/2 m høj bøgestamme med ud-

Lørdag den 29. juni sender rådmand Lone Hindø to piger og 11 mand af sted på rulleskøjter mod Paris. Det er gruppens hensigt at nå Paris på godt 14 dage, hvilket betyder, at der skal rulles ca. 100 km hver dag.
(Foto: Jørn Timm).

skårne hjerter i Marselisborg Skov, afsløres med taler af rådmand Eva Tørnæs og forfatteren Ejgil Søholm.

Fredag 21. juni

Friluftsrådet lader opsætte de blå flag, der betyder rent badevand, 3 steder i kommunen: ved Fortevej, ved Den Permanente Badeanstalt og ved Moesgård Strand. I fjor var der også flag ved Ballehage og ved Ajstrup, men her er vandet ikke rent nok i år.

Lørdag 22. juni

På Moesgård åbner fhv. statsminister Anker Jørgensen udstillingen »2000 års farvepragt«, der omfatter

byzantinske mosaikker og arabiske kvindedragter fra mellemøsten. Blandt gæsterne er den danske rigstantikvar Olaf Olsen og hans jordaniske kollega.

Søndag 23. juni

Færgen »Ask« har motorskade og må sendes på værft til reparation. »Prinsesse Elisabeth« indsættes atter som reserve.

I Den Gamle By indvies bagermester Fichs gård fra Møllergade i Svendborg, hvis genrejsning har stået på siden 1987. Den kan dog først åbnes for publikum, når der er indrettet dame- og herreskrædderi samt kobbersmedeværksted.

Mandag 24. juni

Der åbnes en direkte busrute fra Århus til Billund. Den er godkendt af Persontrafikrådet trods protester fra Århus Amt og Århus Kommune, som frygter den konkurrence, der herved påføres Tirstrup Lufthavn.

Tirsdag 25. juni

Folketingets konservative gruppeformand Lars P. Gammelgaard kræver af trafikministeren, at der indsættes andre færger på Århus-Kalundborg-ruten, så trafikken kan blive normal. Den fungerende borgmester, rådmand Olaf P. Christensen retter en lignende henvendelse til DSB's ledelse.

Onsdag 26. juni

Ved Retten i Århus dømmes tre italienske statsborgere til henholdsvis 7, 6, og 5 års fængsel for handel med heroin. En iraner dømmes for indsmugling af råopium til 3 års fængsel med påfølgende udvisning.

Fredag 28. juni

I Århus Kunstbygning vises udstillingen »Format«, 20 store malerier af Jo Dam Kjærgaard, Tine Hind og Lene Noer.

Torsdag 27. juni

En 17-årig pige fra Trige bliver på en ridetur ramt af lynet, da hun søger ly under nogle træer i Hjortshøj. Hesten bliver dræbt på stedet, men pigen selv bliver genoplivet ved en hurtig indsats på stedet og videre behandling på Kommunehospitalet.

Tirsdag den 2. juli fejrer Århus Rådhus 50 års jubilæum med udgivelse af to testskrifter, festforelæsning af Folketingets formand H. P. Clausen, udstillinger i Rådhushallen og Hovedbiblioteket og en række koncerter med rådhusklokkerne. Stormagasinet Salling serverer en kage i form af Rådhusuret i fuld størrelse, skåret for af borgmester Thorkild Simonsen.

(Foto: Helene Bagger).

Dronning Margrethe og prins Henrik ankommer til Århus med kongeskibet »Dannebrog« for at tage sommerophold på Marselisborg Slot.

Juli

Lørdag 29. juni

I Kunsternes Hus i Saltholmsgade åbnes udstillingen »Woman, the comic soul« af rådmann Lone Hindø. Den består i en række kunstværker udført af 33 kvinder og danner optakt til en 8 dages festival med forskellige arrangementer, der skal vise kvindens indsats inden for humor og komik.

Mandag 1. juli

Der foregår to bankrøverier i Århus: I Den Danske Banks afdeling ved Holme Byvej truer en røver med et oversavet jagtgevær personalet til at udlevere 70.000 kr., og Arbejdernes Landsbank ved Haslevvej plyndres for 187.000 kr. af to revolverbevæbnede mænd, der flygter på motorcykel.

Kommune-Information flytter fra hjørnet af Sønder Allé og Ryesgade til Århus Turistforenings tidligere lokale i Rådhuset.

European Business Center, der udlejer kontorer med alle moderne faciliteter til mindre virksomheder, åbner en Århusafdeling i den tidligere villa »Nordris« ved Dronning Margrethes Vej.

Tirsdag 2. juli

Festivalen »Images of Africa« sætter i 6 dage sit præg på byen med mere end 100 arrangementer inden for musik, dans, teater, film, billedkunst, mad og mode. Det meste foregår i et stort markedstelt bag Ridehuset, men Musikhuset tages i brug til »Les Ballets Africains«, og andre arrangementer er henlagt til Brobjergskolen og flere af byens beboerhuse.

Onsdag 3. juli

Færgen »Prinsesse Elisabeth« indsættes som permanent støtteskib for »Urd«, der ikke kan klare både bil- og passagertransport.

Torsdag 4. juli

En 13-årig dreng bliver overfaldet og voldtaget i Riis Skov af en udlænding, der forsvinder spurlost efter forbrydelsen.

Fredag 5. juli

Prins Henrik, præsident for foreningen Europa Nostra, der belønner nænsom restaurering af gamle bygninger, giver et diplom til Århus, repræsenteret af viceborgme-

Dagens færgemelding

»Ask« Sejler normalt i dag.	»Urd« Forlød Århus i morges kl. 8 på en øvelses- og reparationstur til Kalundborg.	»Prinsesse Elisabeth« Sejler i »Urd«s fartplan. Og til tiden.
--------------------------------	---	--

De nye færger, som DSB sætter ind på Kalundborgruten, giver store problemer. På et tidspunkt bliver det nødvendigt at udsende »Dagens færgemelding« (denne er fra 12. juli), som man udsender »Dagens pollental«.

ster Olaf P. Christensen, for istandsættelsen af Ridehuset og Officersbygningen ved Vester Allés Kaserne.

I Vestergade 58 genåbnes det kendte gamle jazzhus Trinbrædtet med to scener, en stor til traditionel dansejazz og en mindre til den mere sofistikerede lyttejazz.

Lørdag 6. juli

En københavnsk maskiningeniør har skænket sin legetøjsamling omfattende 4-5000 genstande, ikke mindst dampmaskiner og andet mekanisk legetøj, til Den Gamle By. For at kunne udstille en del af samlingen må museet foretage store omrokeringer.

Søndag 7. juli

Frugtfirmæet Lembana ved Søren Frichs Vej hærger af en voldsom brand. Skaden anslås til 2-3 mio. kr.

Søndag 14. juli

Muskelsvindfonden afholder rockfestivalen »Grøn koncert« på Vestereng med optræden af bl.a. Anne Linnet, Sko/Torp, Ray Dee Ohh, Mats Ronander og Jacob Haugaard. Besøgstallet anslås til ca. 75.000.

Mandag 15. juli

For tredje år i træk afholdes Aarhus International Jazz Festival i dagene fra 15. til 20. juli med utallige arrangementer i Musikhuset, Ridehuset, Huset, Glazhuset, Trinbrædtet og andre af byens restauranter og værtshuse.

Færgen »Urd« tages ud af drift efter krav fra Søfartsstyrelsen, og »Prinsesse Elisabeth« indsættes som reserve. »Ask« fortsætter sejladsen trods stadige uheld og lange forsinkelser.

De århusianske vejrabatter er frodige, mange, især cyklister, mener de er frodige, da man knap kan se vejbanen. Et grelt eksempel er Søndre Ringgade lige syd for Ringgadebroen, her er ukrudtet 24. juli over en meter højt.
(Foto: Kim Haugaard).

Mandag 22. juli

De tidligere GASA-bygninger i kvarteret mellem Finlandsgade, Paludan-Müllers Vej, Åbogade og Helsingforsgade, ombygget til Stor-

center Nord, afleveres af arkitektfirmaet Kjær & Richter til Dansk Supermarked, repræsenteret af købmand Herman Salling.

I stedet for »Prinsesse Elisabeth« indsættes Storbæltsfærgen »Knudshoved« som reserve for de stadig uheldige Kalundborgbåde »Ask« og »Urd«.

Fredag 26. juli

Ungdomshjemmet Holmstrupgård ved Holmstrupgårdsvej i Brabrand bliver hærget af en formentlig påsat brand.

Lørdag 27. juli

For 15. år i træk holdes der et to dages Vikingetræf og Vikingemarked ved Moesgård Strand, denne gang med kampscener til hest. De optrædende »vikinger« er fra Danmark, Norge, England, Tyskland og Holland. Besøgstallet anslås til godt 20.000.

Mandag 29. juli

Dansk Bogbinder- og Kartonnagearbejderforbunds Århusafdeling fejrer 100 års jubilæum og udgiver et festskrift med titlen »Solidaritet og demokrati«.

August

Torsdag 1. august

På en nyindrettet friluftsscene ved Vilhelmsborg er der premiere på

syngespillet »Landmandsliv« efter Fritz Reuters gamle roman, sidst bearbejdet af Erik Bent Svendlund og med musik af Kai Normann Andersen. Der gives 15 forestillinger i 11 dage med et besøgstal på godt 10.000

Mandag 5. august

Knud Pedersens guldsmedeforretning på Skt. Clemens Torv udsættes for et groft indbrud, idet tyvene kører en stjålet bil igennem et udstillingsvindue og tømmer urudstillingen. Senere pågribes de i en taxa med tyvekosterne i en pose.

Tirsdag 6. august

Johs. Bjergs skulptur »Elskovskampen« i Mølleparken, der har været til reparation i længere tid, er atter kommet på plads på en ny sokkel, men springvandet og amorinerne vender ikke tilbage. De påtænkes opstillet i Tivoli Friheden.

Fredag 9. august

Kim Larsen og Bellami giver koncert i Tivoli Friheden.

Lørdag 10. august

Brabrand Lystfiskerforening arrangerer sin årlige lystfiskerfest ved Lyngbygård Å med forskellige konkurrencer, fællesspisning, nonstopbio, bål og kulørte lamper.

Søndag 11. august

En hangar på den nedlagte Kirstinesminde Flyveplads hærges af brand. En del uundværligt materiale tilhørende Århus Svæveflyveklub bliver ødelagt.

Søndag den 11. august brænder kvindernes badehus ved Ballehage. Branden menes påsat.
(Foto: Peter Laursen).

Multikunstneren Per Kramer arrangerer en happening i Musikhuset, hvor han kysser alle de kvinder, der vil gøre noget for Århus' egenart og »kulturelle fremtid«. Der melder sig dog kun ca. 50

Mandag 12. august

Totalforsvarets PR-kampagne »Århus og den blå linje« sætter i denne uge sit præg på byen. Den åbnes af rådmænd Olaf P. Christensen og omfatter talrige arrangementer, mest i Tangkrogen, af afdelinger fra hæren, hjemmeværnet, civilforsvaret og politiet. Der er informationscenter på Rådhuspladsen, og FN

har opstillet 6 hvide informationsposter bemandet med danske FN-soldater iført blå baretter. Samtidig er der flådebesøg af skibe fra NATO's Atlanterhavsflåde (Stanavforlant), deriblandt korvetten »Niels Juel«.

Tirsdag 13. august

Århus Amtskommune fejrer amternes 150 års jubilæum med en række arrangementer i Amtsgården og andre amtsinstitutioner. Amtsborgmester Ib Frederiksen oplyser, at Århus Amt inden for de næste 14 år vil runde de 600.000 indbyggere og følge til blive landets største amt.

Onsdag 14. august

Århus Telegrafstation, oprettet i 1844 og fra 1904 med adresse i Kan-nikegade 16, ophører med sin virksomhed.

Tre røvere truer med revolvere en bankbetjent til at udlevere to post-sække ved Den Danske Banks personaleindgang i Harald Skovbys Gade, hvorpå de flygter i en stjålet bil. Det viser sig, at sækkene kun indeholder brevpost og tomme kassetter.

Fredag 16. august

Indenrigsminister Thor Pedersen åbner Civilforsvarets temadag i Tangkrogen som et led i PR-kampagnen »Århus og den blå linje«.

Århus Genbrugsselskab tager et nyt sorteringsanlæg for flasker og glas i brug ved Michael Drewsens Vej i Holme. Det kan sortere 3000 tons flasker om året.

Lørdag 17. august

Forsvarsminister Knud Enggaard åbner Hjemmeværnets temadag i Tangkrogen som et led i PR-kampagnen »Århus og den blå linje«.

Søndag 18. august

Totalforsvars-ugen »Århus og den blå linje« sluttet af ved en parade på Århus Havn med taler af prins Joachim og generalmajor W. Andersen.

I Tivoli Friheden kåres den 18-årige kontorist Karina Sørensen fra Harlev til Frøken Århus 1991.

Storcenter Nord, der er etableret i GASA's tidligere anlæg i Møllevangskvarteret, indvies onsdag 21. august af borgmester Thorkild Simonsen. (Foto: Peter Laursen).

Tirsdag 20. august

Den danske udstillingspavillon til verdensudstillingen i Sevilla 1992 bliver afsendt fra Århus med coasteren »Blue Sky« i overværelse af kronprins Frederik.

Torsdag 22. august

En røver truer med en attrappistol en ansat i Sydbanks filial på Skanderborgvej til at udlevere 26.000 kr., hvorefter han flygter over Harald Jensens Plads.

Museumsinspektør Poul Holm bliver dr.phil. på afhandlingen »Kystfolk. Kontakter og sammenhænge over Kattegat og Skagerrak«.

Lørdag 24. august

Det amerikanske krydstogtskib »Ocean Princess« med 500 passagerer anløber Århus. Der er arrangeret en happening, bestående i at skibet bordes af en gruppe »vikinger« fra »Imme Aros«, anført af arkæologen Geoffrey Bibby.

En gruppe rockere fra Brabrand og Galten kommer i slagsmål med to politipatruljer i Skolegyde og Skolegade. 11 rockere bliver anholdt.

Mandag 26. august

Der holdes borgermøde i Tranbjerg Sognegård for at drøfte direktør Jørgen Østergaards plan om en er-

hvervspark ved Slet Møllevej. Fra Byrådet deltager bl.a. borgmester Thorkild Simonsen og rådmændene Eva Tørnæs og Jens Arbjerg Pedersen. Der ser ud til at være et snævert kommunalt flertal for projektet.

Onsdag 28. august

En koncert med den italienske sanger Luciano Pavarotti, der skulle opføres på Rosenborg Eksercerplass og transmitteres via kæmpe-skærme på Københavns Rådhusplads, i Odense og ved Musikhuset i Århus, bliver i sidste øjeblik aflyst på grund af en strubeinfektion hos sangeren. Det anslås, at 5000 er mødt op foran Musikhuset.

Lørdag 31. august

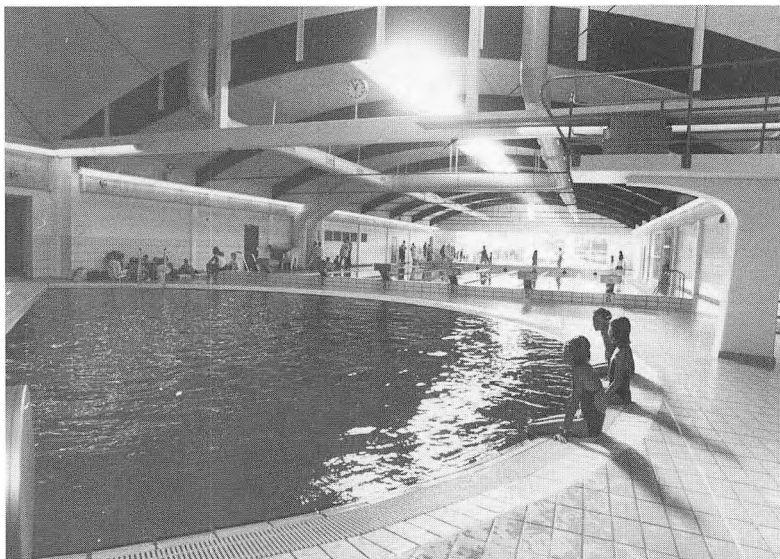
Folketingets 8 partier opstiller boder på Sct. Clemens Bro bemandet med toppolitikere, der søger at hverde nye medlemmer.

En 4-årig dreng bliver stoppet i Bilka med to poser varer for 432 kr., som en rar »onkel« har bedt ham om at bære igennem kasselinjen. Den ukendte »onkel« er sporløst forsvundet.

September

Mandag 2. september

En gruppe østjyske politikere, medlemmer af Folketinget, Århus Byråd

Mandag den 2. september bliver Lyseng Svømmebad genindviet efter en modernisering til 15 mio. kr.
(Foto: Preben Hupfeld).

og Århus Amtsråd, holder møde på Rådhuset for at drøfte trafikpolitik. Parterne er enige om at gøre en indsats for motorvejene, for banerne og for Århus Havn.

Et nyt ungdomsbibliotek ved navn Fremtidsbiblioteket åbnes i Mejlgade 35. Det er indrettet af Århus Kommunes Biblioteker i samarbejde med Frontløberne og beregnet for den ny projektlederuddannede Kaospiloterne, men er iøvrigt åbent for alle med sit indhold af håndbøger, tidsskrifter og databaser.

Tirsdag 3. september

Kongreshuset i Amaliegade indvies af den nye administrerende direktør Erik Overgaard og borgmester Thorkild Simonsen efter en gennemgribende reovering, der har kostet ca. 13 mio. kr. Maleren Tommy Storkholm har udført 6 store malerier til restaurationen, der efter en konkurrence har fået navnet »Frk. Amalie«.

Torsdag 5. september

Samvirket af Beboer- og Grundejerforeninger i Lystrup-Elsted holder

borgermøde i det lokale beboerhus med deltagelse af rådmand Olaf P. Christensen og flere byrådsmedlemmer og teknikere. Der gøres endnu et forsøg på at standse den lokalplan, der vil oprette en storlosplads i Vejlbj Eng.

Som informationskontor for børn og unge under festugen rejser jernbanevogn på højkant midt på Banegårdspladsen. Den er opstillet af Frontløberne i samarbejde med DSB.

Fredag 6. september

Den engelske fregat »Brazen« besøger Århus Havn. Organisationen Greenpeace, der mener at skibet har atomvåben om bord, forsøger at standse det med indsats af gummiåbåde, men politiet griber ind og arresterer 16 aktivister, heraf 11 danske.

Festugen starter så småt med dobbeltudstillingen »Nordisk identitet i billedkunst«, dels i Kunsternes Hus i Saltholmsgade, dels i Centralværkstedet i Spanien. Den åbnes af Anker Jørgensen, tidligere statsminister, nu præsident for Nordisk Råd.

Som egentlig optakt til Festugen, der i år bygger på temaet »Nordisk Hvælv«, vises på Honnørkajen i Århus Havn det store multikunst-projekt »Du skal passe din have«. Der er næsten 500 medvirkende: billedkunstnere, arkitekter, scenografer, musikere og lysteknikere samt havnens kranførere. Der afsluttes med et kæmpefyrværkeri.

Århus Festuge er i fuld gang, og år vil folkene bag gratismusikken på Pustervig Torv forsøge at holde de »sorte øl« væk. Dette sker med venlige henstillinger som vist på billedet.
(Foto: Dan Jakobsen).

Lørdag 7. september

Festugen åbnes officielt i Musikhuset af dronning Margrethe og borgmester Thorkild Simonsen. Derefter spiser de frokost hos Karoline og Bagerne i Ridehuset.

Senere på dagen overværer dronningen fernisering på udstillingen »Melankoli. Nordisk romantisk maleri« i Århus Kunstmuseum, der åbnes af kulturminister Grethe Rostbøll.

For at roliggøre Strøget i Festugen griber politiet ind og fjerner gadehandel, musik og gøgl fra Gågaden undtagen på Skt. Clemens Torv og Telefontorvet. Samtidig bliver de henvend 100 dannebrogssflag, der hidtil har været fast Festugeudsmykning, taget ned efter henstilling fra Danmarks-Samfundet, da det ikke er tilladt at flage efter solnedgang.

Søndag 8. september

Af Festugens utallige arrangementer kan nævnes, at der er 44 kunstudstillinger og mere end 20 andre udstillinger. I Åhavnen er der træskibstævne og i havnen besøg af det norske skoleskib »Sørlandet« og det russiske »Kherones«.

Frontløberne har fået lov til at reservere en del af Riis Skov til brug for »Børnebanden«, en gruppe pædagoger, der har opstillet teater, cirkus, gøgl og musik omkring Skøjtesøen og ved Den Permanente Badeanstalt.

Honnørkajen er overdraget til »Ungdomsklanen«, der her har indrettet en ungdomsby med alsidig underholdning for de 13–17-årige.

Onsdag 11. september

Foran Studenternes Hus afsløres Kigge Hvids og Bent Nielsens bronzefigur »Den akademiske frihed«, skænket af Statens Kunstfond. Et læskur ved linje 8's stoppested må senere flyttes, da det hindrer udsigten til skulpturen.

Mandag 16. september

Århus Handels- og Industriforening afholder trafikpolitisk konference i Musikhuset med ca. 200 deltagere. Blandt talerne er trafikminister Kaj Ikast, fhv. industriminister Nils Wilhjelms, direktørerne Peter Elming fra DSB og Poul Stenbøg fra Tirstrup samt borgmester Thorkild Simonsen.

Tirsdag 17. september

TeleDanmarks nye hovedsæde i Kannikegade 16 indvies ved en festlighed i Århus Scala med taler af kommunikationsminister Torben Rechendorff og direktør Hans Würtzen.

Onsdag 18. september

Det århusianske erhvervskontor i Leningrad (Skt. Petersborg), der blev oprettet i november 1990, men har været lukket under den sidste måneds uroligheder, er atter i fuld gang under ledelse af arkitekt Ernst Max Nielsen.

Torsdag 19. september

I Marselisborghallen åbnes en 4 dages salgsudstilling ved navn »Antik & Kuriosa 91« med deltagelse af 45 antikvitetshandlere fra hele landet.

Freitag 20. september

Professor i retsvidenskab ved Ålborg Universitetscenter Erik Werlauff bliver dr.jur. ved Århus Universitet på afhandlingen »Selskabsmasken – loyalitetspligt og general-klausul i selskabsretten«.

Under Festugen har den indre by hver aften og nat været slemt tilsølet, men det er også i år lykkedes for Stadsingeniørens rengøringshold på 14 mand med to store fejmaskiner og den lille maskine »Skarnbassen« at fjerne de fleste spor af nattens drikkelag. Det største problem for politiet har været det »sorte« ølsalg. Der er noteret 37 uautoriserede ølhandlere, men der må have været flere.

(Foto: Helene Bagger).

Mandag 23. september

Undervisningsminister Bertel Haarder besøger Århus for at fejre sammenlægningen af Århus og Marselisborg Seminarier til Århus Fællesseminarium. Bagefter deltager han i et fyraftensmøde på Skæring Skole med skoleledere og skolebestyrelsesmedlemmer, hvor han gør rede

for de lovforslag, der er undervejs vedrørende undervisningen i folkeskolen.

Tirsdag 24. september

Færgen »Urd« støder mod kajen i Kalundborg og ødelægger et stykke af den, så passagererne må blive om bord i 3 1/2 time. »Ask« har maskinskade og kommer frem med 5 timers forsinkelse. Færgen »Sprogø« kommer til hjælp fra Storebælt og sejler en enkelt natur, indtil de to uheldsfærger fungerer igen.

Torsdag 26. september

På en parkeringsplads i Århus bliver en ung mand slået ned og hans bil beskadiget af en anden bilist. Da han af politiet får at vide, at voldsmanden er kendt som medlem af en rockerklub, tør han ikke anmelde overfaldet.

Fredag 27. september

BRF-Kredit indvier nye lokaler for sin Midtjyllands-afdeling i P. Baunsgaards tidligere krydderifabrik Nørreport 26.

Århus Musiklærerforening fejrer 25 års jubilæum med opførelsen af musicalen »På gloende pæle« i Rundhøjhallen. De optrædende er børn fra Frydenlundskolen, Skovvangskolen, Næshøjskolen og N. Kochs Skole.

Lørdag 28. september

Danmarks Radio fejrer 40 års jubilæum ved at holde 2 dages åbent hus i TV-Byen i Gladsaxe og i TV-Provinsenheden i Århus. I Køben-

havn er der ca. 30.000 gæster, her i byen ca. 25.000.

Søndag 29. september

Århus Sporvejs vinterkøreplan træder i kraft med forskellige mindre indskrænkninger i driften. Som en nyhed indføres natbusser med linjenumrene 80-89, som kører natten efter fredag og lørdag – til dobbelt takst.

Mandag 30. september

Færgerne »Ask« og »Urd« har begge maskinuheld. Den første ligger stille, den anden bliver to timer forsinket. Storebæltsfærgen »Sprogø« må atter kaldes til hjælp.

Oktober

Tirsdag 1. oktober

Århus Byråd og Politiet indfører forbud mod at drikke øl, vin og spiritus på Søndergade, Skt. Clemens Bro og Torv, Kannikegade, Teatergaden og Bispetorvet uden for de godkendte serveringssteder.

Onsdag 2. oktober

På initiativ af SFU opstilles en talerstol på Skt. Clemens Bro, hvor unge fra forskellige politiske partier træder op og siger deres mening om EF-Unionen. Man vil forsøge at fortsætte med en permanent folkelig talerstol i lighed med »Speakers Corner« i Londons Hyde Park.

Søndag den 13. oktober er Abenhøj Kirke blevet overmalet med bla. indskriften »Vantrø danske svin«. Gerningsmanden er ukendt.
(Foto: Preben Hupfeld).

Torsdag 3. oktober

I Musikhuset opfører Århus Symfoniorkester i samarbejde med Volgograd Symfonikerne og tre lokale kor Gustav Mahlers Symfoni nr. 3.

Fredag 4. oktober

Rådmand Eva Tørnæs indvier nye lokaler for Århus Kommunes Beskæftigelsesforvaltning i Nørreport 17, dør om dør med Arbejdsformidlingen i nr. 15.

Højskolelærer Henrik Yde, Borups Højskole, bliver dr. phil. ved Århus

Universitet på afhandlingen »Det grundtvigske i Martin Andersen Nexø's liv«.

Lørdag 5. oktober

Muddermaskinen i Brabrand Sø må for en tid standse sit arbejde efter et indbrud i arbejdslejren ved søen, hvor alt værktøj og andet udstyr til en værdi af 130.000 kr. er stjålet.

Det Danske Spejderkorps' 15. Århusgruppe indvier nye klublokaler i et gammelt bjælkehus ved Skovbrynet, en tidligere vandværksbygning ved navn Marselisborgværket.

Mandag 7. oktober

Den amerikanske skuespiller, sanger og entertainer Liza Minnelli optræder i Musikhuset med sit show »Stepping out«.

Tirsdag 8. oktober

Færgen »Urd« er atter ramt af uheld. Da hækrampen ikke fungerer, må 14 motorkøretøjer returneres fra Kalundborg til Århus efter 50 minutters forsinkelse.

I Rådhushallen afholdes en konference om ungdomspolitik, arrangeret af Århus-Ungdommens Fællesråd og Ungdomsringen med deltagelse af borgmesteren og flere byrådsmedlemmer. Der lægges hovedvægt på fremskaffelse af ungdomsboliger.

Torsdag 10. oktober

Som led i en landsomfattende aktion bliver Risskov Amtsgymnasium besat af eleverne, der protesterer mod brugerbetaling i gymnasierne. Bagefter er der diskussion med indbudte politikere som Sesse Søgaard fra Amdsrådet og Pernille Forchhammer fra Folketinget.

Fredag 11. oktober

I Skejby-Centret åbnes det såkaldte Nordlys Bibliotek i forbindelse med centrets kulturhus. Der er bøger for voksne og børn, tegneserier, aviser og tidsskrifter, alt dog kun til brug på stedet. Til hjemlån må man benytte sig af bogbussen, der kommer to gange om ugen.

I Marselisborg-Hallen åbnes Århus-Messen '91, en erhvervs- og forbrugermesse med deltagelse af 100 forskellige firmaer foruden adskillige institutioner. Den besøges af godt 28.000 gæster.

Lørdag 12. oktober

I Kvindemuseet åbnes udstillingen »Fra den dybe til den flyvende tallerken. Kvindelige opfindere 1896–1990«.

Mandag 14. oktober

Siden den store biblioteksnedlægning i foråret (se 11. april) har man hårdt savnet et nærbibliotek i Hasle, og det bliver nu genoprettet som en alsidig biblioteksafdeling med ny adresse Snogebækvej 140.

En af byens små privatskoler, Århus Privatskole på Fenrisvej, må lukke, da elevtallet er for lille til at opnå statsilskud. Skolen er oprettet i 1975 af forældre tilhørende Syvende Dags Adventisterne.

Lørdag 19. oktober

På Galleri C i Badstuegade vises en udstilling omfattende malerier, tegninger og papirarbejder af billedkunstneren Ulla Diedrichsen.

Onsdag 23. oktober

Landbrugets EDB-Central overdrager en samling barakker ved Traneværvej til Fritids- og Kulturforvaltningen, der vil anvende dem som klubhuse til nogle af de idrætsforeninger, der mangler lokaler.

Søndag den 20. oktober giver entertaineren mm. Jacob Haugaard ligesom tidligere år gratis fadøl og sodavand til alle i Ridehuset for sit statsilskud som folketingskandidat uden for partierne, men der er også mulighed for at købe plakater med politikerens portræt.

(Foto: Joachim Ladefoged).

Torsdag 24. oktober

Ved en kompliceret trafikulykke på Grenåvej mellem Asylvej og Bryggervej bliver en bilist dræbt, en anden får knust begge ben, og 9 biler bliver beskadiget.

Lørdag 26. oktober

To bagerforretninger i Tordenskjoldsgade og på Viborgvej hjem-søges af en pistolbevæbnet røver. Hans udbytte er i alt 2.700 kr. Han

anholdes om mandagen og tilstår endnu et bageri-røveri samt to røverforsøg.

Onsdag 30. oktober

Ved et indbrud på Naturhistorisk Museum bliver der stjålet to elefant-stødtænder, der har været i museets eje siden 1941. Deres værdi anslås til flere mio. kr.

Den 33-årige iraner, der 26. september 1990 dræbte en landsmand med knivstik ved Svømmehallen i Spanien, dømmes i Landsretten til 12 års fængsel med påfølgende udvisning.

November

Freitag 1. november

I Århus Kunstbygning åbnes udstillingen »Dansk keramik 1991« med arbejder fra 22 keramiske værksteder.

Lørdag 2. november

Kalundborgbåden »Urd« tages atter ud af drift på grund af motorproblemer og erstattes indtil videre af Storebæltsfærgen »Sprogø«.

I Ridehuset opføres Per Nørgaards oratorium »Babel – et musikalsk scenespil for mennesker«.

Lørdag eftermiddag den 2. november er der både hunde og falke med til Hubertusmessen i Katolsk Vor Frue Kirke i Ryesgade.
(Foto: Axel Schütt).

Søndag 3. november

Under et slagsmål om en bil i Stautrup bliver en vicepolitikommissær, der vil lægge sig imellem, slået af en voldsmand, der bagefter truer med et stykke glas og andre farlige sager. Han bliver dog senere anholdt af politiet.

Tirsdag 5. november

Røveren, der 22. august tog 26.000 kr. i Sydbanks filial på Skanderborgvej, arresteres af politiet og dømmes allerede onsdag til 1 år og 9 måneders fængsel.

I Amtsrådets møde vedtages en investeringsplan for sygehusene, der indebærer udbygning af Skejby Sygehus med bl.a. føde- og børneafdelinger. Endvidere vedtages det, at borgerne frit skal kunne vælge, hvilket sygehus de vil indlægges på.

Torsdag 7. november

Borgmester Thorkild Simonsen, rådmand Olaf P. Christensen og stadsdirektør Poul-Erik Jensen rejser til venskabsbyen Leningrad for at deltage i festen for byens navneskifte til Skt. Petersborg.

Søndag 10. november

Der opsættes ved Mindeparken to bronzeplader, der på dansk, engelsk, tysk og fransk oplyser de besøgende om monumentets historiske baggrund.

Mandag 11. november

I et møde på Katedralskolen, arrangeret af Århus Bymuseums Venner, diskuteres tre af byens største byggeprojekter: Stjernecentret, Kongrescentret og Ny Vesterport. De første to er godkendt af byrådet, men det sidste, som er placeret klods op ad Den Gamle By, venter på en afgørelse fra Miljøministeriet.

Tirsdag 12. november

En 57-årig mand findes dræbt i en trappeopgang på Silkeborgvej. Den formodede drabsmand, en 30-årig bekendt, anholdes kort efter af politiet og tilstår, at han har slået den omkomne med en »bjørnesjeder«, et instrument til bodybuilding.

Torsdag 14. november

Borgmester Thorkild Simonsen meddeler, at han træder tilbage som formand for Kommunernes Landsforening med udgangen af marts. Som hans efterfølger er udset borgmester Hilmar Sølund, Herning.

Mandag 18. november

I Hovedbiblioteket i Mølleparken åbnes »Børnenes efterårsudstilling« med tegninger, skulpturer og andre kreative udfoldelser, arrangeret af en gruppe pædagoger og lærere.

Skovmøllen ved Møesgård, der er blevet grundigt restaureret, bliver søndag den 10. november genindviet af museumsinspektør Peder Mortensen og borgmester Thorkild Simonsen. Den kan nu atter male korn, dels til traktørstedets eget bageri, dels en detail til publikum. (Foto: Dan Jakobsen).

Kulturhuset Kulturgynge i Mejlgade 53 modtager Funktionærernes og Tjenestemændenes Fagforenings kulturpris på 25.000 kr.

Tirsdag 19. november

Det meddeles, at færgerne »Ask« og »Urd« skal ombygges for 18 mio. kr. for at kunne klare anløbet i Kalundborg Havn, hvor de hidtil har måttet have kostbar assistance fra Svitsers

slæbebåde, når det blæste mere end 13 meter i sekundet.

Onsdag 20. november

Ved Retten i Århus idømmes 7 af de 12 tiltalte i den store »rockersag« fængselstraffe på fra 3 år til 6 måneder. Et enkelt tiltaleforhold, en voldsaffære i musikværtshuset Vestergade 58, må udsættes, da hovedvidnet har gjort sig usynlig. En af de dømte truer ved udgangen en politiassistent, men bliver senere anholdt og sigtet for dette forhold.

Miljøministeren meddeler, at han ikke har indvendinger mod opførelsen af Ny Vesterport med det såkaldte Shellårn på hjørnet af Silkeborgvej og Viborgvej ved Den Gamle By. Afgørelsen ligger nu hos Byrådet.

Torsdag 21. november

I Musikhuset afholdes en konference om eksportmuligheder i Østeuropa, arrangeret af Århus Kommune, Århus Amt og Udenrigsministeriet. Der deltager 230 repræsentanter for århusianske og østjyske erhvervsvirksomheder. Blandt talerne er arkitekt Ernst Max Nielsen, leder af Århus' erhvervskontor i Skt. Petersborg.

En boligejer i Fredensgade meldes til politiet, fordi han gennem flere år har udlejet 6 usle baggårdsværelser til flygtninge og indvandrere for 1800 kr. om måneden pr. værelse.

Fredag 22. november

De nyplantede skove Bærmosesko-

ven og Himmerigskoven på i alt 170 ha i Århus og Hinnerup Kommuner indvies af rådmænd Eva Tørnæs og borgmester Vilhelm Lytken.

Terma Elektronik A/S i Lystrup slutter kontrakt med Hæren om levering af radarsystemer for ca. 300 mio. kr.

Mandag 25. november

Postvæsenets brevsortering og boxafdeling for Midtbyen flytter fra Århus-Hallen, hvor den har haft lokale siden 1971, til Postomdelingscentret i Ankersgade.

DSB forsøger en charmeoffensiv for »Ask« og »Urd«. I et stort annoncetillæg til bl.a. Århus Stiftstidende siges der mange pæne ord om de to uheldige færger, og man lover, at alt skal blive endnu bedre. Desværre er der 3 grove fejl i de anførte rejseplaner.

Torsdag 28. november

Skattevæsenet lukker de to afdelinger i Brabrand og Holme, således at der fremover kun findes 3 afdelingskontorer: Midt (Rådhuset), Nord (Vejlby Centervej 52) og syd (Skanderborgvej 190).

Fredag 29. november

I »Indretning på Østbanen« åbnes en udstilling af dronning Margrethes originale skitser og tegninger til balletten »Et folkesagn« på Det Kgl. Teater. Udstillingen kaldes »Sagn, illusion og virkelighed«.

Galleri Profilen fejrer 5 års fødselsdag med en udstilling af Ejler Billes

De to unge arrangører Peter Christoffersen og Brian Nielsen foranstalter igen i år lørdag den 30. november en »gigant-hal-fest« i Vejlbj-Risskov-Hallen med diskotek, lasershow, lydeffekter og fyrværkeri. Den største attraktion er denne gang »rodeoridt« på en computerstyret surrogat-tyr.
(Foto: Jens Thaysen).

kunst: malerier, oliekriddtegninger og anden grafik.

I Århus Kunstbygning åbnes en maleri- og skulpturudstilling af de tyskdanske kunstnere Ralf Mabillon og Jochen Rochholz.

December

Mandag 2. december

Rådhuset og en række andre kommunale kontorer får nyt fælles telefonnummer (89 40 20 00) med omstilling til de enkelte afdelinger.

I det tidligere Beder Mejeri på Kirkebakken 5 åbnes et nyt postkontor, der skal være fælles for Beder, Malling og Mårslet.

Tirsdag 3. december

En maskeret røver overfalder bestyreren af Prisca Discount på Aldersrovej, slår ham i hovedet med et oversavet gevær og fratvinger ham ca. 50.000 kr. i konanter og checks.

Lørdag 7. december

P.S. Krøyers store oliemaleri »Fiskekutterne skal lette« (136 × 225 cm), der er købt på Christie's auktion i London for 1.7 mio. kr., skænket af Beckett-Fonden, ankommer til Århus og ophænges straks i en tom sal på Århus Kunstmuseum.

I Kunstnerens Hus er der fernisering på udstillingen »Borgernes egne billeder«, i alt 316 arbejder af 115 forskellige kunstnere.

Mandag 9. december

Århus Handels- og Industriforening holder generalforsamling i Hotel Marselis. Formanden, direktør Bent Vagner, kritiserer kommunen for dens »luftige aktiviteter i Bologna og Skt. Petersborg« og dens forsømmelse af Midtbyen. Han foreslår bl.a., at man sælger Skt. Clemensborg til erhvervsformål. Borgmester Thorkild Simonsen forsvarer med fynd kommunens dispositioner.

Tirsdag 10. december

På Århus Flydedok navngives kemikalieskibet »Stolt Jytte Terkol« til Sanexco. Samme dag søsættes kemikalskib nr. 4 til samme rederi.

Torsdag 12. december

Ved Retten i Århus dømmes en 31-årig mand til fængsel i 1 år og 6 måneder for sammen med en kollega at have stjålet 600 tons kul og koks fra kulterminalen ved Colombovej, kørt brændselet bort på en lastvogn og solgt det for 1/2 mio. kr.

Lørdag 14. december

Rådmand Lone Hindø meddeler, at hun ikke stiller op til næste byrådsvalg i 1993, men vil studere teologi for at blive præst.

Tirsdag 17. december

Rockeren, der efter domsafsigelsen 20. november truede en politiassi-

Torsdag den 12. december går det galt for en hollandsk chauffør, der forsøger at få sin lastvogn under jernbaneviadukten i Spanien. Det tager Falck tre kvarter at få ryddet op efter uheldet. (Foto: Hung Tien Vu).

stent, som havde vidnet mod ham, dømmes ved Retten i Århus til 4 måneders fængsel for dette forhold.

Onsdag 18. december

Det forlyder, at Bryggeriet Ceres må bygge en ny skorsten på 80 m i stedet for den nuværende på 50, hvis højhusbyggeriet på hjørnet af Silkeborgvej og Viborgvej bliver realiseret. Udgiften anslås til ca. 5 mio. kr.

Fredag 20. december

Et ægtepar på 89 og 83 år, uhel-

bredeligt syge, findes døde i deres villa ved Silkeborgvej efter overdosis af sovemidler. Deres søn melder sig som skyldig i medlidenhedsdrab efter først at have forsøgt selvmord.

Holme Brugs, en af Århus' ældste brugsforeninger, stiftet i 1888 og fra januar 1991 udpeget som superbrugs, tvinges til at lukke på grund af omliggende nye varehuse.

Søndag 22. december

Efter flere års forløb lykkes det endelig at sikre opførelsen af hotel- og kongrescentret Scandinavian Center ved Musikhuset. De fire investorer er Den Danske Bank, Kommunernes Pensionsforsikring og ATP med hver 30% og Hafnia med 10%. Byggeriet regnes med at være afsluttet i 1994.

Mandag 23. december

Den Danske Banks afdeling på hjørnet af Nørreport og Knudriggade hjemses af en røver, der uden brug af våben tiltruer sig 30.000 kr. og flygter på cykel.

Fredag 27. december

Politiet alarmeres til Unibanks afdeling på Vesterbro Torv, hvor det lykkes at arrestere en røver med fuldt røverudstyr. På vejen til Politigården truer han med en falsk håndgranat og flygter, men bliver dog hurtigt pågrebet igen. Det viser sig, at han er på udgangstilladelse fra Horsens Statsfængsel.

Mandag 30. december

Byens sidste gammeldags rullefor-

retning, Niels Juels Gade 15 på Trøjborg, der har været drevet siden 1962, ophører med sin virksomhed.

Tirsdag 31. december

Frontløbernes nytårsfest i Ridehuset kaldes »Airborn 92«. Ridehuset er omdannet til en international lufthavn, hvorfra publikum sendes på fiktive rejser rundt i verden. Billetprisen er 145 kr., og der er næsten 1000 deltagere.

Der festes også i Blitz/Rokken i Klostergade 34 med optræden af Guttermændene og Mek Pek & The Allrights samt i Stadionhallen med Yasmin og dansegruppen Out of Control.

Frontløberne

Århus fik et Fremtidslæsebibliotek. En uddannelse for projektledere, der hedder Kaospiloterne. Og det kulturelle månedsmagasin Agenda. Der blev lavet arrangementer for børn i Århus Festuge og nytårsfest for 1200 gæster i Ridehuset.

For at nævne nogle af de aktiviteter, der udsprang fra Frontløbernes Kulturelle Netværk i 1991. Netværket med det fremadstræbende navn danner ramme om et antal alternative uddannelser og kulturprojekter, der gennem firserne og frem til idag har fundet grobund i Århus.

Hovedkvarteret er Frontløbernes Sekretariat, der ligger på tredje sal i en gammel fabriksbygning i Mejlgade 35 over gården.

Her modtager forsøgsprojekterne råd og vejledning, og her er erfaringerne fra Frontløbernes projektarbejde forankret.

Det er især unge arbejdsløse, der har brugt Frontløbernes Kulturelle Netværk til at lave aktiviteter i deres arbejdsløshedsperiode. Og aktiviteterne er mangfoldige. Der laves kulturarrangementer i Århus Festuge og nytårsfest i Ridehuset. Der arbejdes med journalistik, foto og video. Danse- og teaterstykker bliver sat op. Der afholdes kurser og foredrag for kommuner, læreanstalter og det private erhvervsliv. Og der er en projektvugge, hvor århusianerne kan få hjælp til at føre deres egne projekter ud i livet.

Aktiviteterne har rod i en historie, der startede i Øgade-kvarteret i 1982, men før vi fortæller den, kaster vi et blik på Frontløbernes aktiviteter fra året, der gik.

Nyt undervisnings og kulturmiljø i Århus

I 1991 startede i Århus to nye initiativer, der vækker opsigt som de første af deres art i Skandinavien. Projektlederuddannelsen Kaospiloterne, der begyndte den 6. august, og Fremtidslæsebiblioteket, der åbnede den 1. september.

Kaospiloterne er en 28 måneders uddannelse for 30 studerende. De fysiske rammer er et stort klasseværelse med to tilstødende computerrum og et rektorkontor. Eleverne lærer at iværksætte og lede projekter især inden for det kulturelle område. Der undervises blandt andet i organisation, offentlig forvaltning, markedsføring, idéudvikling og europæisk kultur. Og uddannelsen giver eleverne en træning i form af for eksempel karate, så de kan få den fysiske form og kondition, som en stressende og travl fremtid som projektleder kræver. Lærerne kommer fra universiteter, private virksomheder, kulturorganisationer og Frontløbernes eget projektmiljø.

Uddannelsen er meget praktisk orienteret. I april og maj 1992 skal alle de studerende i praktik i kulturhuse rundt omkring i Europa. I september 1992 står eleverne for en lang række uden-dørs aktiviteter i Århus Festuge i samarbejde med Festugens Sekretariat. Efter festugen venter flere opgaver indenfor det kulturelle område, kollektive og individuelle eksaminer og til sidst et forløb, hvor man zoomer ind på de jobs, som

Kaospiloterne skal i praktik to måneder i europæiske kulturhuse. Fra den 6.-9. februar 1992 mødte de studerende repræsentanter fra deres kommende praktiksteder ved en konference i Frontløbernes bygning. Udsendinge fra kulturhuse: blandt andet London, Berlin, Amsterdam, Wien og Milano udgør »flyets krop« midterst på billedet. De er flankeret af Kaospiloterne, der udgør »flyets vinger«.
(Foto: Joachim Rode).

de studerende kan sigte efter som nyuddannede projektledere.

Initiativtagerne til Kaospilotuddannelsen er Uffe Elbæk, Jennie Nielsen, Thomas Heide og Gitte Madsen, der i 1991 alle var projektledere i

Frontløberne. Budgettet er på omkring fire millioner kroner som finansieres via deltagerbetaling samt tilskud fra blandt andet Kulturministeriet, Århus Kommune, Apple Computers og EF.

Fremtidsbiblioteket er en filial under Hovedbiblioteket. Det er åbent mellem 9 og 21 på hverdage. Det består af et lille forlokale med et par rækker biografstole foran et fjernsyn, der sender internationale nyhedsprogrammer. Og så det egentlige bibliotekslokale: indrettet med genbrugsmøbler og farverige billeder og collager på væggene. På reoler står internationale magasiner, og på specialstativer i ren caféstil står danske og udenlandske aviser. Der er reoler med håndbøger, høretelefoner, hvor man kan lytte til bibliotekets alternative båndsamling, som blandt andet indeholder demonstrationsbånd fra amatørbands. Og en videoafspiller med tilhørende samling af videoer fra forskellige båndværksteder. Via computere kan man komme i kontakt med hovedbibliotekets database og søge efter bøger eller kontakte europæiske databaser, der indeholder informationer om uddannelser og kulturprojekter.

Fremtidsbiblioteket er resultat af et samarbejde mellem Frontløberne og Århus Hovedbibliotek. Ideen kom fra Uffe Elbæk, og biblioteksvæsenet var med på den, fordi det gav mulighed for at udvikle et bibliotekstilbud, der passer til unge brugeres interesse. En brugergruppe, der er meget lavt repræsenteret på bibliotekerne. Biblioteket kører som et treårigt forsøgsprojekt

Fremtidssbibliotekets lokale er indrettet og dekoreret af de to århusianske kunstnere Charlotte Fogh og Lisbeth Neigaard.
(Foto: Jens Møller).

støttet af blandt andet Højlunds Kulturfond, Århus Kommunes Bibliotekers Forsøgspulje og Århus Kommunes Beskæftigelsesforvaltning.

Hovedbiblioteket har stillet en bibliotekarstilling til rådighed, og den deles af Anne Stæger Lund og Hanne Marie Knudsen, to bibliotekarer med tidligere erfaring med forsøgsarbejde.

For at få plads til de nye projekter lejede og indrettede Frontløberne i sommeren 1991 andensalen i fabriksbygningen i Mejlgade, der sammen med førstesalen og stuen stod tom. Etagen blev restaureret og designet til projekterne. Og da Frontløbernes journalistuddannelse Ajour 4 også rykkede ind, var der skabt et nyt kultur- og

I Århus Festuge 1991 besøgte ca. 20.000 børn og voksne Børnebandens legeland på Den Permanente Badeanstalt og i skoven omkring.
(Foto: Ebbe Stub Wittrup).

undervisningsmiljø i Århus. Sammen med Kaospiloterne benytter de journaliststuderende sig af Fremtidsbibliotekets tilbud i deres undervisning. Og Biblioteket får et indtryk af, hvad unge studerende kræver af et bibliotek. Erfaringer, der skal smitte af på resten af biblioteksvæsenet gennem for eksempel foredrag og konferencer.

1991 var året, hvor Frontløbernes projekter stod for en lang række kulturarrangementer i Århus. Mest omfattende var Børnebandens og Ungdomsklanens festugearrangementer for børn henholdsvis i alderen 3-12 og 13-17 år.

Børnebanden omdannede Den permanente Badeanstalt og skoven omkring til et stort lege-

land, hvor tusindvis af børn og forældre tumlede sig i Festugen. Ungdomsklanen byggede honnørkajen på Århus havn om til en ungdomsby med adgang forbudt for børn over 17 år. Ungdomsbyen bestod blandt andet af en færge og et stort telt. Aktiviteterne spændte over koncerter, teater og debat.

I år holder Frontløbernes kulturelle netværk ti års jubilæum. Omkring tusind mennesker har i tidens løb været med i cirka 35 projekter. Navnet Frontløberne er kommet til hen ad vejen, og projekterne har ikke altid været organiseret i et netværk. Alligevel er det erfaringerne fra ti års socio-kulturelt forsøgsarbejde, der er grundlaget for, at der overhovedet eksisterer et netværk i dag.

Kultur fra sidegaderne

Det hele startede i 1982, hvor den nyuddannede socialpædagog Uffe Elbæk lavede et teater- og gøglerprojekt med en håndfuld problembørn fra Klostervangen i Århus. Børnene var for gamle til at være på det lokale fritidshjem, og da de ikke havde andre steder at være, gik de og lavede ballade i nabolaget. Uffe Elbæk blev tilknyttet som støttepædagog og skulle tage sig af børnene, når de kom hjem fra skole. Han lærte ungerne gøgl og akrobatik, og sammen lavede de en lille gøglertrup. Under navnet Pisbønnerne blev truppen en succes. Det første sted den optrådte, var på det fritidshjem, som ungerne var blevet smidt ud fra. Og ungerne opdagede, at de andre børn i kvarteret, der før havde frygtet dem, nu så op til dem, når de udførte deres gagedøggl med en god

gang Clausen og Petersen humor. Og her kunne en lille historie om et stykke socialpædagogisk arbejde, der dengang gav genlyd i pædagogkredse og i pressen, være endt. Men flere unge fra lokalområdet ville være med til at gøgle. Og ledergruppen var vokset. Socialpædagog Søren B. Nielsen og den autodidakte projektleder Hans Bach var kommet til i forbindelse med Pisbønnerne. Sammen med Uffe Elbæk lancerede de frem til 1985 tre nye initiativer. De flyvende Pisbønner, Rottefestivalen og Den Rullende Rottefestival. Der var efterhånden 150 unge, som rejste rundt i danske byer med Den Rullende Rottefestival og lavede forestillinger i deres medbragte cirkustelt. Historien om Pisbønnerne blev til et kapitel. Det første kapitel i Frontløbernes historie.

Den Rullende Rottefestival sluttede i august 1985. Det næste halve års tid brugte projektlederne på at afspadsere overarbejde og udvikle nye ideer. Uffe Elbæk og Hans Bach var efterhånden blevet ansat i fuldtidsstillinger i kommunens social- og sundhedsforvaltning. I efteråret 1985 lancerede de en idé, der i nogen grad gjorde op med deres tidligere projekthistorie. Hvor de før havde lavet aktiviteter for aldersgruppen fra 14–20 år efter skoletid i et lokalområde med base i Sølystgade beboerhus, flyttede de nu i nye lokaler i Anholtsgade. Her lavede de Historiebilder. Et kulturelt uddannelsesstilbud, hvor unge fra 18 år og op efter fra hele byen kunne lære om Århus historie. Om deres egen, deres forældres og bedsteforældres historie. Undervisningen førte frem mod to overordnede produktioner: et

Kaospiloternes rektor Uffe Elbæk på sit kontor. Han er den eneste tilbage i frontløbermiljøet, der har været med helt fra det første projekt i 1982. (Foto: Jens Møller).

vægmaleri i Telefonsmøgen i Århus, som stadig kan ses og et multimedieshow, der turnerede i Skandinavien. Forestillingen blev vist i blandt

andet ungdomsklubber og tog udgangspunkt i de ting, eleverne havde lært i projektforløbet.

Historiebilleder var det sidste projekt, der kørte alene i Frontløbernes historie. Siden da har flere projekter kørt side om side. Efter Historiebilleder flyttede projektmakerne ned i et kontor, som blev lejet i Mejlgade 53. De oprettede et formidlingscenter og kaldte det Frontløberne. Her skulle gives råd og vejledning til folk, der kunne bruge erfaringerne fra projektledernes arbejde. Og kontoret blev flittigt brugt, mest af folk, der havde været med på tidligere projekter eller deres bekendte. Man ventede ikke længere på, at de gamle og garvede skulle sætte noget i gang. Unge arbejdsløse fra Århus debuterede selv som projektmagere, og med hjælp og rådgivning fra kontoret startede de det ene initiativ efter det andet. Journalistuddannelsen AJOUR, en otte måneders uddannelse for unge, der ville prøve kræfter med medierne. Click, en toårig fotografuddannelse. Picassos Mor, et murmalerprojekt for arbejdsløse kvinder. Tjener-teatret Café Kølbert. Aktive modbilleder, der lavede en form for multimedieforestilling og Kronstadt, der arbejdede på at sende en teatergruppe til Sovjetunionen i forbindelse med Next Stop Sovjet.

Projekterne fik fælles historie

Next Stop Sovjet var en idé, der var blomstret op i det københavnske græsrods miljø. En idé, der skulle vise sig at sende flere tusinde skandinaver til Sovjetunionen i 1989.

I 1988 var der skabt en vifte af projekter, der

allesammen refererede tilbage til kontoret, men som ikke havde meget til fælles.

Fællesskabet startede med ideen om, at alle projekterne skulle med til Sovjet. Signalerne fra København, der blev stærkere og stærkere, fortalte, at et stort antal skandinaver ville rejse til Sovjetunionen for at indlede en dialog med de unge sovjetborgere på den anden side af jerntæppet. Frontløberne blev spurgt, om de kunne tænke sig at deltage i turen, og tanken fængede øjeblikkeligt. Sideløbende med de andre aktiviteter forberedte Frontløberne en tur, der endte med at blive en kulturkaravane til Sovjet med 130 deltagere. Frontløbernes Kulturkaravane blev Danmarks største samlede bidrag til Next Stop Sovjet. I september 1989 turnerede rejsedeltagerne i busser og lastvogne gennem flere skandinaviske byer og endte i Moskva via Leningrad. Med sig til Sovjet havde de et væld af aktiviteter som teater, cabaret, diskotek, rockbands og cirkus. Med sig hjem havde de et kraftigt kulturchock, en større viden om verden og en stor administrativ erfaring. Frontløbernes dialog med Sovjet var en kulturdialog, som ofte var envejs via forestillinger og shows. Med væsentlig undtagelse af den dialog, der foregik mellem danskere og russere i de private russiske hjem, hvor rejsedeltagerne var indlogeret. Frontløbernes Kulturkaravane er en historie i sig selv; vigtigst i denne sammenhæng er det, at oplevelsen skabte en fællesskabsfølelse og gjorde Frontløberne til et netværk med en fælles historie. En fælles bevidsthed. Den gjorde folk til Frontløbere.

I maj 1990 flyttede Frontløberne fra Mejlgade

53 til øverste sal i en tom fabriksbygning i Mejlgade 35. Frontløberne havde i april 1990 fået Socialministeriets blå stempel i kraft af at blive udpeget til formidlingsenhed. En af 20 informationsenheder, der var blevet fordelt landet over i forbindelse med Socialministeriets 350 millioner kroners forsøgsprogram SUM (Socialministeriets Udviklingsmidler). Et forsøgsprogram, der skulle finansiere forsøgsprojekter i hele Danmark blandt andet for at decentralisere og lokalisere samfundets sociale opgaver. Frontløberne fik en formidlingsenhed som det sted i landet, der havde flest erfaringer med nytænkende initiativer inden for arbejdsmarked og uddannelse. Formidlingsenheden skulle fungere frem til 1992 og med den fulgte et årligt tilskud fra Socialministeriet på 400.000 kroner. Da Frontløberne flyttede til Mejlgade 35 var både Søren B. Nielsen og Hans Bach gået ud af Frontløbernes kontor, og Uffe Elbæks makker var nu den unge projektleder Thomas Heide, der blev hentet ind fra journalistuddannelsen Ajour, som han selv havde startet. De ledede kontoret, som efter en generalforsamling i 1991 blev omdøbt til sekretariatet. Organisationen fik den struktur, den har i dag. Og Frontløberne kom til at hedde Frontløbernes Kulturelle Netværk.

Uffe Elbæk og Thomas Heide besluttede at forlade deres jobs, når kontrakten med Socialministeriet udløb i 1992 for at søge nye udfordringer. Og da miljøet fik skyld for at være mandsdomineret, lærte de to kvinder op til at overtage stillingerne. Det var Jennie Nielsen fra Dramaturgi på Århus Universitet. En kvinde, der

Café Kølbært består idag af en forening og et firma. Firmaet hedder Café Kølbært I/S og har fra den 1. marts 1992 fire ejere og tre ansatte. Blandt dem ser vi forrest fra højre Hr. Louis Nitzland, hr. Hamborg og Frk. Svennevig. Til venste Hr. Hjortshøj. (Foto: Joachim Rode).

i sin tid havde været tilknyttet Historiebilleder. Og Gitte Madsen, der var ret ny i Café Kølbærts tjenerstab men havde arbejdet som amatørskuespiller i fem år. Anno 1992 dækker Frontløbernes kulturelle netværk over en ring af projekter med sekretariatet som centrum. Cykelbudene, der lever af at bringe pakker rundt i byen for virk-

somheder. Journalistprojektet Ajour, der uddanner unge i journalistik og samtidig udgiver det kulturelle månedsmagasin i Århus Agenda. Bladet fejrede et års jubilæum i januar 1992, det er annoncefiancieret, husstandsomdelt og bliver lagt frem på offentlige steder som caféer, skoler og hospitaler.

Der er Café Kølbert, den ulastelige lejetjenerstab, der under frøken Svennevigs myndige ledelse og med en cabaret humor, serverer til fester og middag. Teaterscenen Entré i Grønne-gade, der er opstået i Frontløberne, og som gradvist er blevet uafhængig af netværket. Crew Kronstadt, der arrangerer alt fra teaterstykker til rockkoncerter. Club Kronstadt, der laver søndagsdiskotek i Musikcaféen i Mejlgade 53. Børnebanden og Ungdomsklanen, der ligger i dvale, indtil den næste idé til et nyt arrangement bliver født.

Projektdeltageren på et Frontløberprojekt er omkring 23 år. Han eller hun har været arbejdsløs i cirka et år og deltager i projektarbejdet i et år til halvandet. Derefter kommer nogen i arbejde, andre starter på en uddannelse, mens andre igen fortsætter et liv som aktiv arbejdsløs indenfor det kulturelle område. Det er ganske få, der ender i en passiv arbejdsløshedstilværelse.

Netværkets kerne

For nye projektdeltagere og udenforstående, der støder på Frontløbernes projekter gennem medierne, virker organisationen ofte kaotisk og uigennemskuelig. Det kan være svært at se, hvordan så mange mennesker i forskellige projekter kan have noget til fælles. Hvordan det hele er styret og organiseret. Men for de fleste projektdeltagere er der flere fællesnævnerne afhængigt af, hvor længe de har været med i Frontløberne. Fællesnævnerne, som får folk til at føle sig som en del af et fællesskab med mange andre unge i Århus, også selvom de måske kun kender et fåtal af

dem. En af dem er Frontløbernes historie. En historie, der har muliggjort det projekt, som den enkelte er med i. En historie, der bliver fortalt videre, ja ligefrem viderebragt på interne kurser for dem, der er interesserede. En anden fællesnævner er et fagligt arbejde på tværs af netværket i forbindelse med for eksempel store kulturarrangementer. Når Ungdomsklanen arrangerer nytårsfest i Ridehuset, kommer mange af aktivisterne til arbejdsområder som barer, garderobe og scenografi-opbygning fra Frontløbernes forskellige projekter.

Og den måske allervigtigste fællesnævner: Der er en form for flad struktur, i den måde netværket er organiseret, som gør, at projekterne har store individuelle fordele af at være en del af netværket. De kan bevare deres selvstændige styring og stadig få adgang til service fra Frontløbernes Sekretariat.

Sekretariatets omgivelser på trediesalen i Mejlgade er et åbent kontorlandskab på cirka 250 kvadratmeter, et møderum og et par smårum. Rundt omkring i kontorlandskabet har forskellige projekter deres øer med reoler, borde og computere, der er et par sofaarrangementer og Café Kølbert har deres eget aflukke med rennæs-sancemøbler, billeder af kongeparret og guld-fiskekumme. Det første man møder, er en cirkelformet reception, hvor et par unge receptionister leder én videre til dem, man skal tale med. I dette tilfælde Gitte Madsen og Jennie Nielsen, der sidder i to af de tre faste kommunale stillinger, der er tilknyttet Frontløberne. Den tredje kommunale stilling besidder Christian Ahlgren

Ussing, sekretariatets regnskabsfører. Udover stillingerne får Frontløbernes Sekretariat et månedligt huslejetilskud på 7000 kroner, et månedligt telefontilskud på 2000 kroner og en kopimaskine. Resten af sekretariatets aktiviteter bliver finansieret gennem bevillinger fra fonde og penge tjent på kurser og foredrag. Samt sponsorer i form af for eksempel Carlsberg, der betaler forskellige tryksager som plakater og løbesedler, og Apple Macintosh, der leverer computere til rabat. De projekter, der holder til i Mejlgade 35 betaler selv husleje, og deres økonomi er uafhængig af sekretariatet.

Jennie Nielsen og Gitte Madsen varetager dagligt en lang række funktioner. De rådgiver Frontløberprojekterne. De koordinerer større arrangementer, hvor flere frontløberprojekter indgår. De giver vejledning til folk udefra, der vil starte egne aktiviteter. De støtter opstarten af nye initiativer i Frontløbernes projektvugge. De sikrer, at Frontløbernes samarbejdspartnere, sponsorer og potentielle kunder holdes orienteret om udviklingen, ideerne og resultaterne fra netværkets arbejde. De holder eller finder andre frontløbere til at holde flere hundrede foredrag om året rundt omkring i landet til offentlige og private institutioner, der har sendt bud efter dem, primært for at høre nærmere om netværkets historie. De varetager lønudbetalingen til folk i jobtilbud og langtidslidigstillinger. Og de organiserer selv projekter.

Projektvuggen er et værksted, hvor folk med en rigtig god idé kan låne redskaberne til at få den ført ud i livet. Det kan være en frontløber el-

ler en person ude fra byen, der har en idé, som sekretariatet vælger at yde en helt speciel støtte.

Projektvuggen kan tilbyde den barslende projektmager et arbejdsbord, en telefon, en computer og alt den viden om projektmageri, der er forankret i netværket. Her kan man så lave projektbeskrivelsen, skaffe penge til ideen, undersøge den relevante lovgivning, finde deltagere og i det hele taget stykke den mosaik sammen, der skal føre til det færdige projekt. Det tager ofte mellem tre måneder og et halvt år, og når projektet er tilrettelagt, kan man sige farvel og flytte det ud i byen eller fortsætte i frontløberregi og blive en del af netværket. Mange af Frontløbernes aktiviteter gennem tiderne er startet i projektvuggen. I øjeblikket benytter to nye sig af tilbuddet. Kulturpendulet og Pulcinella. Kulturpendulet er et udvekslingsprojekt, der vil udveksle kunstnere mellem Århus og den franske by Montpellier. Den første udveksling finder sted i Århus Festuge 1992, hvor franske kunstnere kommer til Århus for at optræde. Pulcinella er en gruppe unge, der arrangerer en musik- og danseforestilling for ældre deltagere på Gellerupscenen.

Når et projekt er en del af netværket, er det autonomt med selvstændig økonomi, organisering og ansvar. Det er en større eller mindre gruppe deltagere, organiseret som for eksempel en forening eller en virksomhed. Gruppen søger penge til aktiviteterne gennem kommunen, fonde, sponsorer eller tjener dem selv. Sekretariatet modtager ingen penge fra projekterne og har ingen magt over dem.

Til gengæld forankres deres erfaringer i sekretariatets kollektive hukommelse. Og sekretariatet har lov til at referere til deres arbejdsmetoder, når der laves kurser eller holdes foredrag.

Udover at projekterne har deres egen styring, er de også organiseret i en fælles forening under netværket. En forening med en bestyrelse, hvor der sidder en repræsentant fra hvert projekt. Sekretariatet har formandsposten samt to pladser mere. Det er en slags arbejdende bestyrelse, der udvikler nye ideer og tager stilling til større ændringer eller problemer i netværket. Bestyrelsen kan dog ikke tvinge et enkelt projekt til noget som helst. Afgørelser, der vedrører et bestemt projekt, skal nemlig accepteres af bestyrelsesmedlemmet derfra.

Handling frem for snak

Hvis man skal tale om andre fællesnævner i frontløbermiljøet, må det være en form for fællesbevidsthed om, at ting kan lade sig gøre. Mange ideer har virket umulige at realisere, som for eksempel Kulturkaravaenen. Alligevel har det ladt sig gøre. Det har fået mange til at tro på, at man kan realisere sine drømme og sine vilde idéer hos Frontløberne. Det er blevet til et handlingens sted, og i den forbindelse er det typisk, at der ikke bliver snakket særlig meget om politik eller ideologi i netværket. Frontløberne har en meget lille berøringsangst både når det gælder EF, erhvervslivet, fagforeninger og så videre. Det gælder om at forhandle sig til rette med sine samarbejdspartnere, så projektet kan blive en realitet. Projektet er så et eksempel på, hvad pro-

Projektleder for MouseHouse Caroline Søeborg Ohlsen.
MouseHouse åbner den 24. april 1992.
(Foto: Jens Møller).

jektmagerne og deltagerne mener er værdifuldt at arbejde med i dagens samfund.

Selvom Frontløberne i dag ser væsentligt anderledes ud end i 1982, så er det overordnede formål i netværket meget det samme, som var udgangspunkt for Uffe Elbæks arbejde dengang. Det handler om at fokusere på det, folk kan. Og så kaldet positiv synliggørelse. At give folk mulighed for handling. At skabe rum for forandring. Ligesom Pisbønnerne var nytænkning indenfor det socialpædagogiske område i 1982, er Kaospiloterne nytænkning indenfor uddannelsessystemet i dag. Frontløbernes struktur skaber rammer for de idéer, der er netværkets drivkraft. Og jo mere nytænkende og grænsesøgende idéerne er, jo mere inspirerer de miljøet, og jo

mere støtte får de. Det skaber et dynamisk og meget foranderligt miljø. Et forsøgslaboratorium, hvor nye erfaringer hele tiden forankres og bruges af nye projektmagere. Og det skaber en stor opmærksomhed fra omverdenen, da nye projekter giver megen genlyd i de fagkredse, de berører og i medierne i særdeleshed.

Denne nytænkning og trang til at forandre præger også de initiativer, der bliver lanceret i 1992. Foruden ideernes nytænkning er tendensen, at aktiviteterne i højere grad skal kunne finansiere sig selv og bero mindre på offentlig støtte. Den offentlige støtte har været hovedhjørnestenen i Fronløbernes økonomi frem til idag, men det har også betydet, at hele netværket gang på gang har lænet sig mod den økonomiske afgrund.

De fysiske rammer for de nye aktiviteter bliver førstesalen i fabriksbygningen i Mejlgade. Den er netop indrettet til konferencerum, kantine og et computerværksted kaldet MouseHouse. Konferencerummet skal kunne lejes af faggrupper udefra og danne ramme om Frontløbernes egne kurser for blandt andet erhvervsfolk, fagforeninger

og foreninger, der skal lære om for eksempel projektmageri, journalistik eller ledelse.

MouseHouse (navnet kommer fra musen på en computer) er et multimedieværksted med video, lyd, grafik, tekst, layout og andre medier, der allesammen er lagt ind på computer. Det betyder, at man kan lave musik, videoer, aviser, tegnefilm og andre multimedieproduktioner. Stedet er åbent for alle, der har lyst til at eksperimentere med den nyeste teknologi indenfor informationsverdenen. Og der bliver lavet kurser, der forbereder folk til halvfemsernes informationsteknologiske samfund. Udstyret bliver det nyeste på markedet, og der skabes erfaringsudveksling med andre elektroniske miljøer, så MouseHouse hele tiden kan få ny information og inspiration. Det bliver så op til de besøgende at arbejde med medierne og lave nye hidtil usete eksperimenter på computerne. Eller som bachelor i informationsvidenskab fra Århus Universitet Caroline Søeborg Ohlsen, der leder MouseHouse siger det.

– Vi skal prøve at påvirke fremtiden, før den bliver til virkelighed.

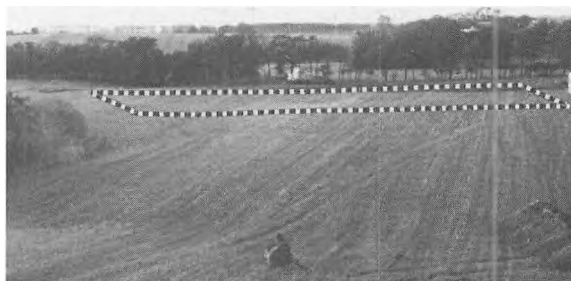
T.G

Nybyggere i middelalderen

En af Forhistorisk Museums sidste udgravninger i 1991 foregik lidt syd for Viborgvej i Tilst ca. 500 meter vest for Bilka. Baggrunden for undersøgelsen var, at Århus kommune havde vedtaget en lokalplan for et større område syd for Viborgvej mellem Tilst og Mundelstrup. Fra museets side var det berørte areal rutinemæssigt blevet gennemvandret for at undersøge, om der fandtes tegn på forhistoriske anlæg, der skulle udgraves, inden anlægsarbejdet i området blev påbegyndt.

Indenfor et mindre areal blev der fundet lidt keramik fra 12-1300-tallet. Det virkede umiddelbart interessant. Spor efter middelalderens bebyggelser kendes nemlig først og fremmest fra vore gamle byer, bl.a. Århus, hvor der ved udgravninger jævnligt er påvist bygningsrester og metertykke affaldslag. Derimod er det yderst sjældent, at spor efter bebyggelser fra den tid giver sig til kende ude i det åbne land. Det kan skyldes, at middelalderens landbebyggelse i vid udstrækning ligger under de nuværende landsbyer. Området, hvor keramikken blev fundet, hedder Todderup, og netop stednavne der ender på -rup, drup eller -strup kan føres tilbage til den tidlige middelalder. Den oprindelige betydning af endelsen er »torp«.

Lige siden landbrugets fremkomst i den tid-

Udgravningsområdet set fra øst. Den stiplede linje angiver, hvor udgravningen foregik. De kratbevoksede partier til venstre i billedet er tilgroede vandhuller.

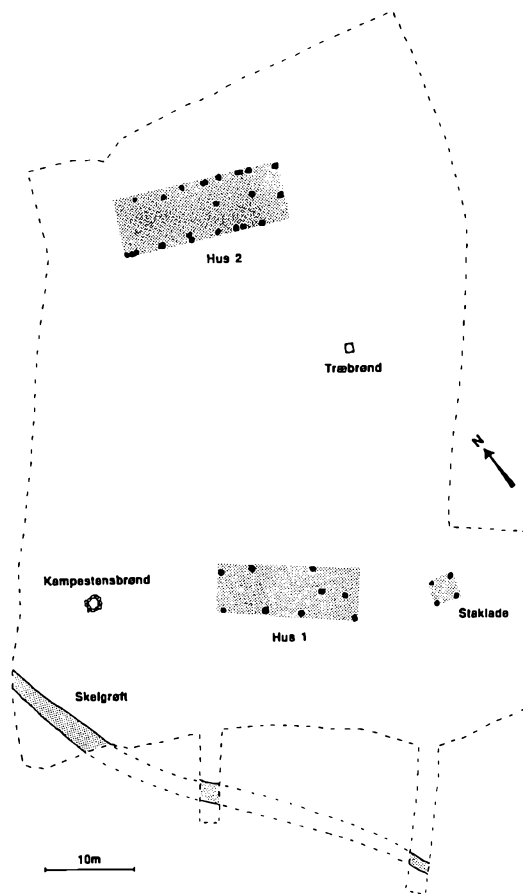
ligste del af yngre stenalder og frem gennem hele oldtiden flyttedes landsbyerne langsomt omkring, når der skulle opdyrkes ny jord i takt med, at gamle opdyrkede arealer blev udpint. Men fra slutningen af vikingetiden, dvs. omkring år 1000, ophørte landsbyernes vandring rundt i landskabet. På grund af forbedrede landbrugsmetoder og deraf følgende befolkningstilvækst opstod der et forøget pres på de nu stationære landsbyers jordarealer. Det resulterede i, at der i løbet af den tidlige middelalder opstod flere tusinde nye udflytterbyer – de såkaldte torper. I Jyske Lov fra 1241 findes anvisninger på, hvordan man skulle forholde sig ved anlæggelsen af disse nye

byer bl.a. med hensyn til fordeling af jorden. Det oplyses også, at hvis indbyggerne i den gamle landsby følte sig generet af den nye torp, kunne nybyggerne kaldes tilbage.

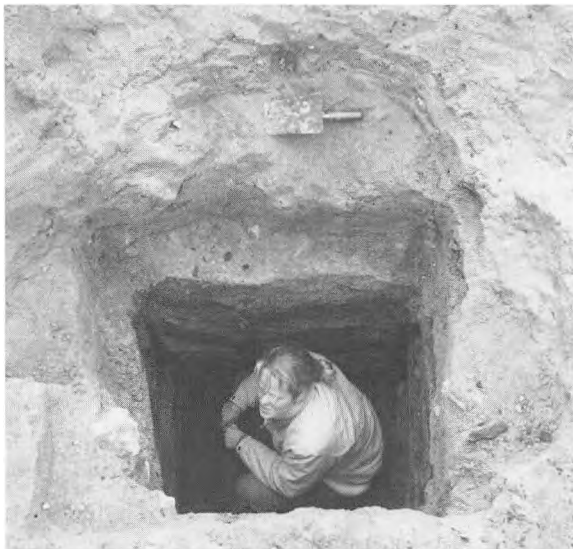
I oktober blev der foretaget en udgravning for at undersøge, om de ovennævnte keramikfund afspejlede en sådan bebyggelse med tilknytning til stednavnet Todderup. Der blev afdækket et areal på ca. 3000 kvadratmeter, og derved fremkom to hustomter, en staklade og to brønde. Keramikfund daterede bebyggelsen til tiden omkring 1300. I udgravningsfeltets sydlige del blev der delvist afdækket en ca. en meter bred grøft, der næsten har været en meter dyb. Heri fandtes også keramik fra omkring 1300. Denne grøft omtales senere. Formodningen om en torpbebyggelse var klart blevet bekræftet.

Hus 1 var 15 meter langt og 5 meter bredt. Det var først og fremmest markeret af stolpehuller i vægforløbene. Lidt øst for huset fremkom fire kraftige stolpehuller anbragt i en kvadrat på 3×3 meter. Konstruktioner af den type er tolket som staklader, men der kan ikke siges noget sikkert om funktionen. Hus 2 fandtes 34 meter længere mod nord. Det var 18 meter langt og 5,5 meter bredt. Også det var markeret af stolpehuller i vægforløbene. I nogle tilfælde var stolpehullerne tætstillede, hvilket viser, at der er sket en udskiftning i forbindelse med vedligeholdelse. Ved sydsiden fandtes en brolægning, der strakte sig lidt ind i huset. Her har sikkert været en indgang. Mellem stenene i denne brolægning fandtes en hestesko.

På grund af de ret få bevarede konstruktions-

Plan over udgravningen. Hus 1, »stakladen« og træbrønden synes at markere anlæggelsen af Todderup. Denne bebyggelse blev afløst af hus 2 og kampestensbrønden. Grøften i udgravningsfeltets sydlige del har afgrænset Todderups jord.

Den tre meter dybe kassebrønd under udgravning. Den var bygget af kantstillede egeplanker. På grundlag af årringe i plankerne er der foretaget en datering, der viser, at brønden er bygget af træ fældet år 1230.

træk kan de ikke siges noget nærmere om huse-nes funktion. Bortset fra brolægningen ved det nordlige hus fandtes der som allerede nævnt kun stolpehuller. Men det er værd at bemærke, at begge huse udover vægstolperne havde stolpehuller midt i den østlige del. Det må tolkes således, at bygningerne i østenden har haft »sulekonstruktion«, dvs. en enkelt række tagbærende stolper i husenes midte. Denne detalje afspejler måske en funktionsopdeling som den velkendte fra jernalderens huse med beboelse i vestenden og stald i østenden. I den forbindelse skal det og-

så nævnes, at der i udgravningområdet jævnligt blev fundet brudstykker af store teglsten, de såkaldte munkesten. De viste i flere tilfælde tydelige tegn på stærk ildspåvirkning i form af sodsværtning og varmesprængninger. Det er højst sandsynligt, at disse mursten har været brugt i forbindelse med opbygning af ildsteder eller bageovne. Selve husene i en middelalderlandsby har ikke været bygget af munkesten. De har haft lerklinede vægge. I Danmark optræder gårde bygget af teglsten først i 17-1800-tallet.

Det kunne ikke umiddelbart afgøres, om de to huse har eksisteret samtidig, eller om de har afløst hinanden. Det sidste kan meget vel være tilfældet, idet hus 1 viste tegn på at være nedbrændt. Stolpehullerne indeholdt nemlig en del trækul og rødbrændte klumper af lerklining. Hus 2 kan således være opført som en lidt større afløser. De tydelige tegn på udskiftning af stolper antyder også, at dette hus har haft en længere levetid. Den ret store afstand mellem de to huse (34 meter) peger også i retning af, at de ikke har udgjort et sammenhængende bygningskompleks.

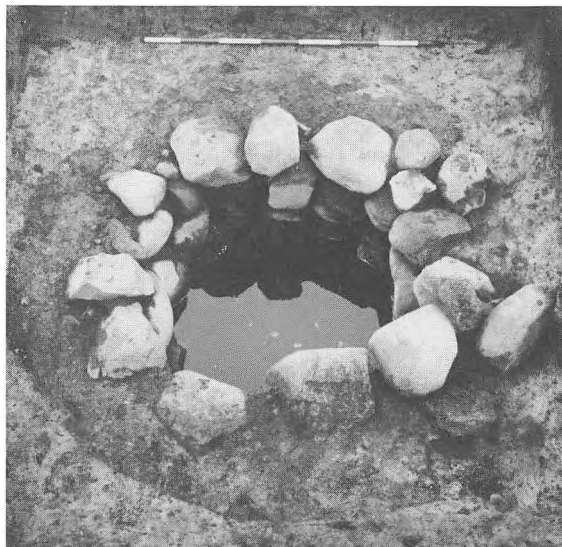
Med hensyn til de to brønde viste fundforholdene, at de sandsynligvis har afløst hinanden. Den ene var en tre meter dyb kassebrønd. Den var opbygget af kantstillede egeplanker, der i hjørnerne var fastholdt af lodrette stolper. På grundlag af årringene i plankerne er der foretaget en datering, der viser, at brønden er bygget af træ fældet år 1230. Ved udgravningen kunne det ses, at den langsomt var sandet til pga. en begyndende indskridning af siderne. I stedet for at

oprense og istandsætte træbrønden har man lavet den mere stabile kampestensbrønd. Den var godt to meter dyb. Ved udgravningen viste den sig at være helt opfyldt med store sten, så der må på et tidspunkt være sket en bevidst sløjfning. Keramikfund daterer den til omkring 1300.

Fundstedet er på en svag hævnning i et lavt og lidt ujævnt terræn. Mod øst, syd og vest har bebyggelsen haft en naturlig afgrænsning i form af vandhuller og lave fugtige strækninger. På nord-siden blev der gravet søgegrøfter, og de viste, at der ikke fandtes yderligere bebyggelse i området. Det kan derfor med sikkerhed siges, at der er tale om en enkeltliggende gård og ikke blot en del af en landsby.

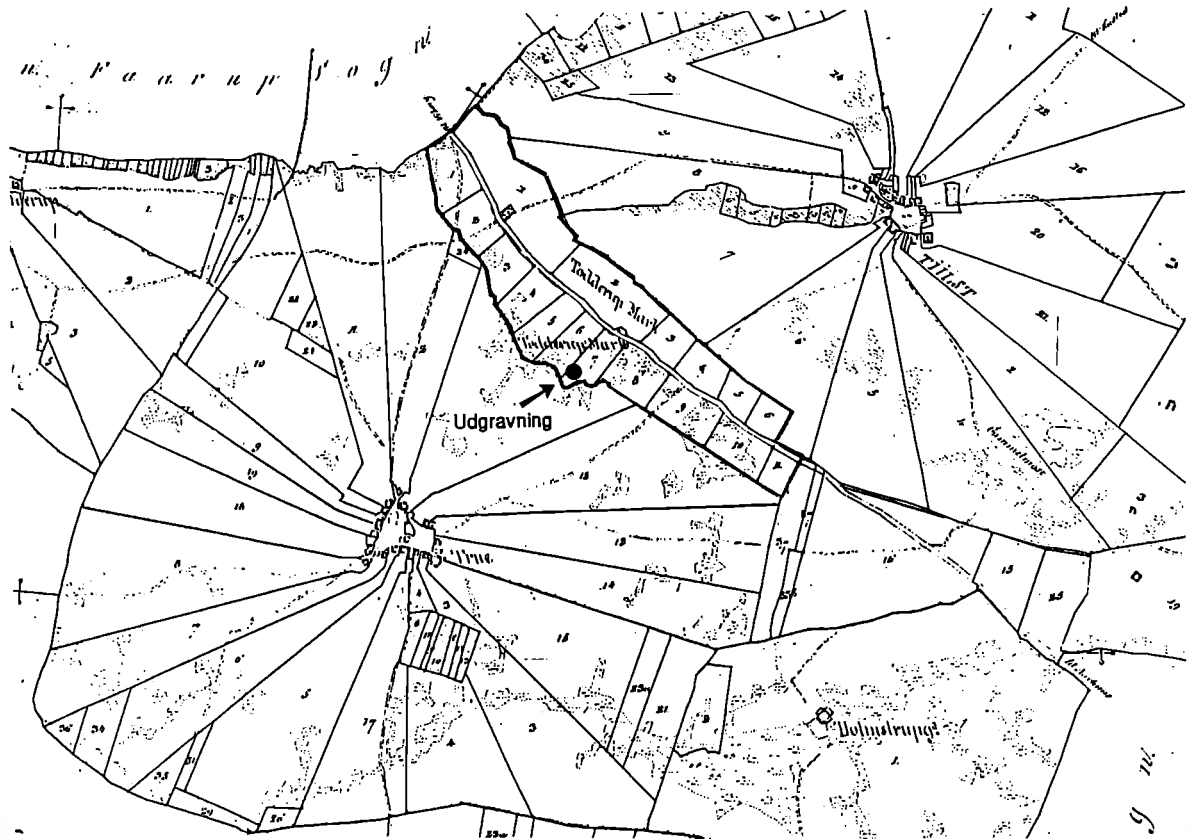
Sammenfattende viste udgravningen, at Todderup blev grundlagt omkring 1230. Hus 1, træbrønden og evt. »stakladen« tilhører den ældste fase. På et tidspunkt nedbrændte gården og blev erstattet af hus 2, der tilsyneladende fik en længere levetid. Da træbrønden gik i forfald, blev den erstattet af kampestensbrønden. Denne fungerede indtil bebyggelsens ophør og blev fyldt op med store sten, da stedet blev forladt.

Umiddelbart skulle man ikke tro, at en beskeden landbebyggelse som Todderup var nævnt i middelalderens skriftlige kilder. Men der er faktisk oplysninger at hente i Århus Domkaptels Jordebog fra 1313. Den opremser Domkaptels ejendom i de forskellige sogne, og under Tilst sogn nævnes Todderup med en enkelt linje: »Således (ejer kirken) i Tobbætorp Mark en fjerdedel af hele dette område såvel i eng som i ager«. På grundlag af denne ene sætning kan vi

Kampestensbrønden med en dybde på lidt over to meter. Den indeholder keramik fra tiden omkring 1300. Denne brønd bliver bevaret, idet den indgår i lokalplanen for området.

faktisk udlede flere ting. Navneforleddet Tobbæ- er afledt af det gammeldanske mandnavn Tubbi – en slags kælenavn for Thorbjørn. Todderup betyder altså Thorbjørns torp. Da udgravningen tyder på, at torpen kun har bestået af en enkelt gård, må vi regne med, at den, der tog initiativ til udflytningen hed Thorbjørn. Indirekte giver jordebogen os indsigt i torpens tilstand i 1313. Udover opremseringen af jordbesiddelser er der nemlig også oplysninger om, hvilke afgifter der skal betales af de forskellige steder. Således nævnes afgifter af Todderups to nærmeste

Matrikelkort fra 1840 med »Todderup mark« som et bælte omkring Viborgvej mellem de to stjerneudskiftede nabobyer Tilst og True. Udgravningens placering er angivet.

nabobebyggelser Tilst og True. Men mærkeligt nok nævnes ingen afgifter af Todderup. Det må tolkes således, at stedet faktisk lå øde i 1313.

At Todderup tilsyneladende bukkede under ret hurtigt kan skyldes flere ting. For det første lå den placeret på dårlig »marginaljord« mellem de

to gamle bebyggelser Tilst og True; det kan stadig aflæses i landskabets mange vådområder. For det andet var perioden i begyndelsen og midten af 1300-tallet præget af landbrugskrise. Det gik nok især hårdt ud over torperne, der i mange tilfælde var for optimistisk anlagt på dår-

lig jord. Tusinder af gårde blev lagt øde, og pesten i midten af 1300-tallet, »den sorte død« gjorde ikke situationen bedre. Todderups korte levetid passer derfor kun alt for godt ind i denne periodes landbrugshistorie. At ikke alle torper i området forsvandt, viser landsbynavne som Mundelstrup og Fårup.

Hvad der skete med Todderup lige efter nedlæggelsen, ved vi ikke, men senere tiders skriftlige kilder fortæller, hvem der har brugt jorden. Oplysninger fra 1664, fortæller, at hele »Thobdrup Mark« nu hørte under domkirken, og at nabobyerne Tilst og Trues bymænd havde lejet hver sin halvdel af jorden for den beskedne afgift af tre tønder og seks skæpper havre. Godt 20 år senere kan vi af Christian V's matrikel fra 1680'erne se, at Tilstbønderne havde valgt at opdyrke deres del af Todderupjorden. Bønderne fra True havde derimod sat 24 høveder til græsning på deres andel.

På matrikelkortet fra 1840 ses »Todderup Mark« som et bælte omkring Viborgvej mellem de to stjerneudskiftede nabobyer Tilst og True. Jorden var opdelt i parceller, der blev brugt af gårdejerne i de to byer. Det er iøvrigt bemærkelsesværdigt, at det skel, der på matrikelkortet afgrænser Todderup, forløber nøjagtigt, hvor der ved udgravningen blev påvist en grøft indeholdende keramik jævngammel med bebyggelsen. Grøften må med andre ord være den skelgrøft, der oprindeligt afgrænsede Todderups jord, og dette skelforløb har været gældende endnu i 1840.

En meterdyb grøft synes umiddelbart at være

Grøften der fremkom i udgravningens sydkant. Keramikfund viste, at den var jævngammel med middelalderbebyggelsen. Dens forløb var identisk med det skel, der på 1840-matrikelkortet afgrænser »Todderup Mark«. Der må med andre ord være tale om den skelgrøft, der oprindeligt afgrænsede Todderups jord. Dette skelforløb har været gældende endnu i 1840.

en noget voldsom skelmarkering. Men de middelalderlige love krævede faktisk en synlig skel-sætning mellem byer, der havde marker grænsende op til hinanden. Jyske Lov foreskriver, at sådanne markskel skal være markerede med stolper, stablede sten eller en gravet grøft. Udflytterne i Todderup har altså nøje fulgt lovens foreskrifter. Over visse strækninger synes skellet dog at være markeret af naturlige grænser i landskabet, f.eks. en lille bæk.

Som tidligere nævnt viser dateringen af træbrønden, at Todderup er anlagt omkring 1230, og Domkapitlets Jordebog antyder, at bebyggelsen er nedlagt allerede knap hundrede år senere.

Trods den korte levetid har det navn, der var knyttet til bebyggelsen formået at overleve i henved 800 år, og det bruges stadig.

J.J.

1991 – Besluttet i Byrådet

Tirsdag den 8. januar holdes der et borgermøde om kommunens sparekatalog. Der er næsten 700, der har fulgt opfordringen til at møde frem. Borgmester Thorkild Simonsen er eneste politiker i panelet og må svare på de fleste spørgsmål, selvom han egentlig blot skulle have redegjort for kommunens økonomi.

(Foto: Hung Tien Vu)

Onsdag 23. januar

Spareforliget, der bygger på forslag fra Socialdemokratiet og støttes af K, V, R og CD, er til første behandling. Rådmand Lone Hindø bebuder justeringer inden for biblioteks-, skole- og fritidsområdet, og V og K er betænkelige ved nedlæggelse af plejehjem og legestuer.

Der er enighed om, at personalereduktioner skal ske ved naturlig afgang.

Der bevilges 4,7 mio. kr. til Tivoli Frihedens nye hovedindgang på hjørnet af Skovbrynet og Stadion Allé.

Onsdag 6. februar

Der vedtages en turistplan for Århus, omfattende fremstød for sportsturisme, historisk turisme, kulturelle begivenheder og andre turistmål. I den anledning bevilges et tilskud på 600.000 kr. til Århus Turistforening.

Det vedtages at fortsætte forsøget med genbrug af husaffald og videregående materialesortering, denne gang med 17.000 husstande som deltagere. Det vil koste 60 mio. kr., som dog først skal bruges i 1992. Til projekteringen bevilges 250.000 kr., der bliver støttet med 2,7 mio. kr. fra Miljøstyrelsen.

Der bevilges et lån på 8,5 mio. kr. til Vilhelmsborg Ridecenter.

Onsdag 20. februar

Det vedtages at tilslutte sig det nationale projekt »Sund by« under WHO ved en udvidelse af sundhedsrådet i Margistratens 3. afdeling og åbning af en sundhedsbutik.

Der bevilges 125.000 kr. til Århus Havn til en markedsanalyse, hvorefter havnen skal kunne sælge sin viden om havne- og transportløsninger.

Onsdag 27. februar

Det store spareforlig, der omfatter nettobesparelser på 275 mio. kr., bliver endelig vedtaget. Der vil endnu kunne ske visse justeringer efter indstilling fra de enkelte magistratsafdelinger.

Man godkender projektet til et OBS-lavprisvarehus i FDB's tidligere fabriksbygninger ved Søndervangs Allé, men afviser indretning af et supermarked i Domo ved Viby Ringvej.

Onsdag 13. marts

Der bevilges 35,7 mio. kr. til 7 nye daginstitutioner som en følge af ventelisteforliget: Solbakken i Ris-skov, Lindenborgvej, Koly Østervej, Jarlsmindevej, Skejbytoften og Elevej.

15 daghøjskoler i Århus godkendes som berettigede til at søge statstilskud i henhold til folkeoplysningsloven.

Onsdag 20. marts

Det vedtages at flytte Skattevæsenet for Midtbyen fra Knudrisgade til lejede lokaler i Frichsparken. Flytning og indretning vil koste ca. 6 mio. kr.

Der bevilges 200.000 kr. til indretning af et erhvervskontor i Lenin-grad under forudsætning af, at bystyret derovre fortsat støtter de demokratiske kræfter i Sovjetunionen.

Rådmand H. Liisbergs studestald ved Skovvejen 11, opført af Carl Steinbrenner i 1865, har flere gange været diskuteret i Byrådet, og der mentes af være flertal for bygnin-gens nedrivning. Nu sendes sagen tilbage til Magistraten, som endnu en gang skal prøve mulighederne for en bevaring.

Onsdag 17. april

Det vedtages at købe den ubebyggede grund på hjørnet af Skanderborgvej og Chr. X's Vej af familien Thorsen for 2.637.000 kr. Flere medlemmer fra venstrefløjen stemmer under protest, og rådmand Olaf P. Christensen kaldes »en dyr dreng«.

To lokalplaner omfattende en erhvervspark i Tranbjerg (hjørnet af Slet Møllevej og Chr. X's Vej) og et boligbyggeri ved Brabrand Skovvej sendes begge til behandling i teknisk udvalg.

Onsdag 24. april

Efter forslag fra Århus Handels- og Industriforening indstiller Magistraten, at byens navn i fremtiden skal staves Aarhus af hensyn til vore forbindelser i udlandet. Der synes at være flertal for forslaget, men socialdemokraterne vil dog først vide, hvad ændringerne vil koste, og får sagen oversendt til økonomiudvalget.

Erik Svensson (CD) beder rådmand Jens Arbjerg Pedersen gøre rede for anvendelsen af 15 mio. kr., der er bevilget til hjemmeplejen. Rådmanden oplyser, at der skal ansættes 86 nye medarbejdere.

Onsdag 15. maj

Det projekterede Shell-tårn ved hjørnet af Silkeborgvej og Viborgvej er atter til diskussion efter at være reduceret til 60 x 36 x 22 m, og nu tegner der sig et flertal for projektet. I den anledning har de rødgrønne foreslået, at højhusbyggeri

først må finde sted, når kommunen har udpeget områder, som egner sig dertil. Flertallet vil dog stille sagen i bero, til Olaf P. Christensen kommer med et bebudet højhus-program for Århus.

Det vedtages at anlægge cykelsti langs Vester Allé fra Rådhuspladsen til Åboulevarden.

Onsdag 28. maj

Efter enstemmig indstilling fra økonomiudvalget vedtages det fortsat at stave byens navn med Å. En ændring til Aa ville være en kostbar affære, og der har ikke vist sig stemning for den i befolkningen.

Det vedtages at bevare gavlhuset Skovvejen 11, rådmand H. Liisbergs tidligere studestald. Ejeren af grunden, entreprenør Ejner Mikkelsen, der havde planlagt et byggeri med 80 lejligheder, bebuder et erstatningskrav på 25 mio. kr.

Det såkaldte job-barometer, 54 telefonpæle fra 1,6 meters til 9 meters højde og forsynet med ringe, der kan flyttes efter antallet af nye arbejdspladser, er færdigopstillet foran Huset i Vester Allé og overdrages officielt til Århus Kommune. Beboerne i Museumsgade protesterer forgæves mod opstillingen.

Onsdag 19. juni

Et forslag til en lokalplan i Slet, der omfatter direktør Jørgen Østergaards projekt til en erhvervspark,

bliver sendt til offentlig høring. Problemet er, at arealet i givet fald skal overføres fra land- til byzone.

Et ønske fra DSB om nedrivning af en bygning inden for Centralværkstedets område for at give plads til parkering af de rejsendes biler bliver afvist af et flertal i Byrådet.

Onsdag 26. juni

Det vedtages trods taxachaufførernes protester, at der i vinterhalvåret fra 29. september skal køre natbusser i hver weekend.

Det vedtages, at der fremtidig skal betales gebyr for at bruge de kommunale idrætslokaler og -anlæg.

Rådmand Eva Tørnæs' forslag om at samle park- og kirkegårdsforvaltningen, mark- og skovforvaltningen samt ejendomsforvaltningen i en fælles naturforvaltning opnår ikke flertal, men oversendes til økonomiudvalget.

Onsdag 14. august

Der vedtages et rød-grønt forslag om at foretage en analyse af den kollektive trafik med henblik på eventuel genoptagelse af sporvognsdriften eller indførelse af trolleybusser. Ministeriet for offentlige arbejder skal søges om hjælp til denne undersøgelse.

Der er enighed om en henvendelse til Regering og Folketing, hvori der kræves en alvorlig indsats for trafikudviklingen i det østjyske område. Forinden skal sagen dog drøftes

med Amdsrådet og amtets folketingsmedlemmer.

Byrådet godkender salget af 9 ha jord ved Kolt til FBD for 21 mio. kr. Arealet skal bruges til opførelse af en ny ferskvareterminal for Midtjylland.

Onsdag 21. august

I en kort debat om budgettet for 1992 enes man om at bevare skatteprocenten uændret og kun forhøje taksterne i takt med den øvrige prisudvikling.

Onsdag 28. august

Vandrehjemmet i Riis Skov har også i år vist sig ude af stand til at klare efterspørgslen efter billig overnatning. Rådmand Eva Tørnæs vil søge at skaffe 70-80 nye vandrehjemspladser dels i den gamle Hammelbanegård, dels i Mejlgade 53.

Magistraten indstiller, at der efter nedlæggelsen af Kirstinesminde Flyveplads oprettes en svæveflyvebane vest for True. Der er almindelig tilslutning, men sagen sendes dog først til behandling i kulturudvalget.

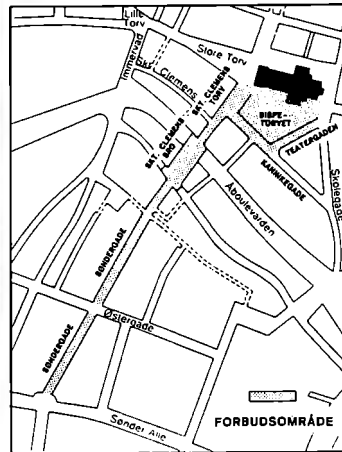
Århus Turistforenings mangelfulde indsats kritiseres skarpt i Byrådet, hvor det foreslås at omdanne den til en kommunal institution. Sagen henvises til Magistraten.

Onsdag 18. september

For at forkorte de lange ventelister vedtages det at oprette fire nye vuggestuer i Midtbyen. De skal placeres

ALKOHOLFORBUD

I Århus city er der fra den 1. oktober 1991 indført forbud mod at indtage stærke drikke (øl, vin og spiritus) uden for de hertil godkendte serveringssteder i Sanderogade på Skt. Clemens Bra. Skt. Clemens Torv, Bispeløvet i Tøndergaden og Konnikgade.

Forbuddet er vedtaget på Århus Byråds møde den 18. september, og herefter tiltrådt af Politimesteren i Århus.

Rekl. prokl. bestemmelser forbuddet ved at der udarbejdes ordensbestemmelser med hjemmel i politivæddagten for Århus og ved, at der opstilles skilte herom ved alle indgange til det område, hvor bestemmelserne gælder.

Forbuddet er vedtaget som et forsøg i 1 år, dvs. indtil 30. september 1992. Forslaget vil i givet fald danne baggrund for senere indstilling til byrådet om indlæse af et permanent forbud på visse offentlige arealer.

Overtrædelse af forbuddet, og hermed ordensbestemmelser, kan straffes med både eller politivæddagten.

**Rådmænd for magistratens 2. afdeling
Politimesteren i Århus**

18. September vedtager Byrådet et forbud mod at indtage stærke drikke på Strøget og Bispetorv, med mindre det sker på et godkendt serveringssted.

på Joh. Baunes Plads, i Ny Munkegade, Nørre Allé og Nørre Boulevard.

Tirsdag 1. oktober

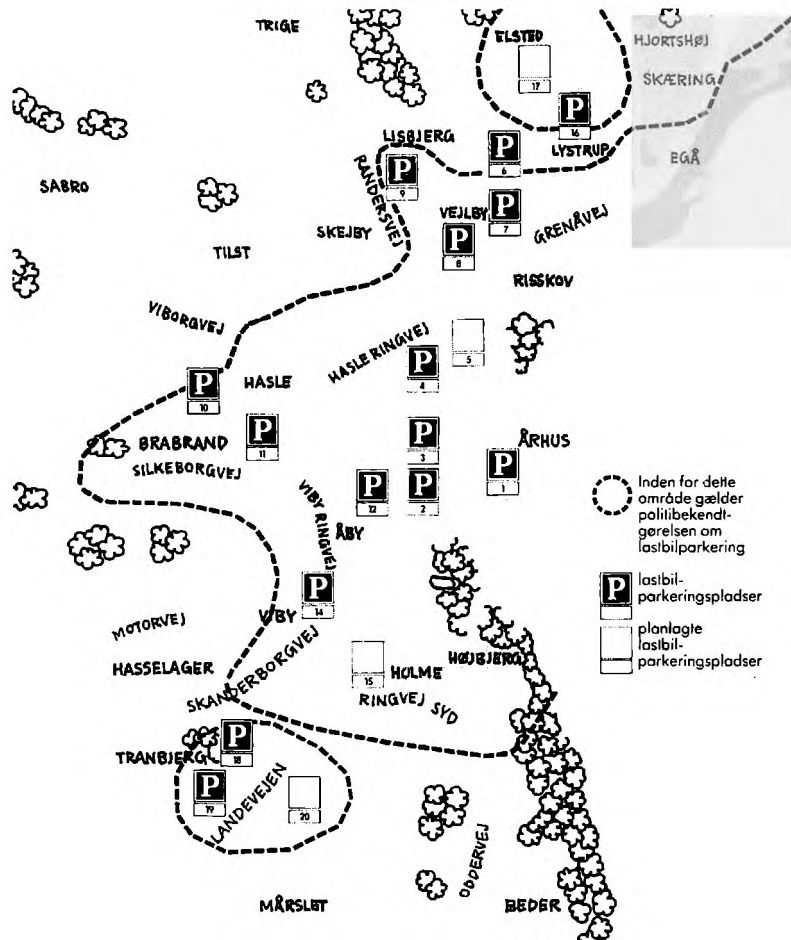
Efter opgivelsen af Langelinie-projektet forbereder firmaerne Kurt Thorsen og Højgaard og Schultz et nyt byggeri og ønsker derfor udsættelse med nedrivning af det såkaldte Petroleumshus, der rummer 10 tomme lejligheder. SF og de rød-grønne forlanger genudlejning, men borgmesteren taler stærkt imod, og udsættelsen bliver vedtaget.

Onsdag 23. oktober

Det vedtages at etablere en ny grøn forvaltning under Magistratens 1. afdeling med to linjer, Park- og Kirkegårdsforvaltningen plus Skov- og Naturforvaltningen under henholdsvis stadsgartneren og skovrideren. Derudover skal der ansættes en administrativ chef for hele området.

I henhold til lov om produktions-skoler vedtages det at oprette en sådan i Århus med plads til 140 unge ledige. Først skal der dog søges om statstilskud på 6,3 mio. kr., og derefter skal sagen til behandling i det grønne udvalg og i socialudvalget.

Den nye teaterlov betyder, at de fire egnsteatre Svalegangen, Filuren, Århus Teaterakademi og Gruppe 38 kun vil få dækket 37% af deres udgifter mod hidtil 50%, et årligt tab på ca. 1 mio. kr. Byrådet er vil-

Parkerede lastbiler og busser har nogle steder givet anledning til problemer. Magistratens 2. afdeling har derfor udarbejdet en pjece med en oversigt over lastbilparkeringspladser inden for Ringgaden.

ligt til at støtte, men sender dog foreløbig sagen til kulturudvalget.

Onsdag 6. november

Som led i det store spareforlig er der forslag om at lukke 7 af byens ungdomsklubber og forhøje kontingenterne i de øvrige. Der demonstreres foran Rådhuset af flere hundrede børn og unge, forældre og medarbejdere. Sagen sendes til nærmere behandling i kulturudvalget.

Efter forslag fra flere sider om at holde bibliotekerne åbne om søndagen lover rådmand Lone Hindø at iværksætte forsøg med søndagsåbning i 1972.

Det vedtages at etablere et mediehus i Jægergårdsgade 152, omfattende et båndværksted, en video-workshop og et filmværksted. Omkostningerne, ca. 1 mio. kr., skal skaffes ved forskellige besparelser, bl.a. på anlægsudgifter til museerne.

Onsdag 20. november

Det vedtages at oprette et egns-danse-teater i forbindelse med Marie Brolin Tanis danseteater. Teatret skal etableres i en forsøgsperiode på to år, og det får lokaler i Brobjergskolen.

Det vedtages, at Kvindemuseet og Besættelsesmuseum indtil videre skal forblive i det gamle rådhus ved Domkirkepladsen, og at Århus By-museum indtil videre skal installere

res i den tidligere Hammelbane-gård.

Onsdag 4. december

Byrådet er stærkt delt på spørgsmålet om busruterne i den indre by. Striden står om, hvor vidt busserne skal køre ad Immervad og Guldsmedgade eller gennem Magasinsgård og Klosterport. Sagen henvises til teknisk udvalg.

Fra nytår skal legestuer ikke mere være kommunale, men privatiseres, idet forældrene kan drive dem med kommunal støtte. 12 af byens 18 legestuer vælger denne løsning, mens de 6 formentlig må nedlægges.

Tirsdag 17. december

Det vedtages at bibeholde Århus Kommunes EBD-Central, der har været foreslået privatiseret ved salg til Landbrugets EDB-Center (LEC) eller til Kommunedata I/S.

Der er flertal for at placere en storlosseplads i Vejlbj Enge trods 1400 indsigelser fra områdets beboere. Sagen sendes dog efter SF's ønske tilbage til behandling i teknisk udvalg.

Onsdag 18. december

Det vedtages at spare 4 mio. kr. på ungdomsklubberne og samtidig sætte kontingenterne op med 2 mio. kr.

Det vedtages at oprette et ældreråd i Århus Kommune, foreløbig i en forsøgsperiode på 3 år. Det skal bl.a. bestå af repræsentanter for

brugerrådene og lokalcentrene, men sammensætningen skal tages op til revision efter de 3 år.

Forslaget om bevilling af 2,5 mio. kr. til forberedelse af et nyt Århus Kunstmuseum bl.a. med en arkitektkonkurrence og en bog om museet sendes til fornyet behandling i kulturudvalget.

Lys over byen

For netop 100 år siden var der om aftenen trængsel på hjørnet af St. Torv og Clemenstorv: Man stimlede sammen for at se elektrisk lys i vinduerne hos manufakturhandler C.C. Andersen. Der havde allerede været en hed diskussion i byen om »det nymodens« elektriske lys, og derfor ville mange naturligvis se, hvad det i grunden var for noget. Hertil kom, at der i byrådet havde været stillet forslag om, at der skulle etableres elektrisk lys i byen.

Ude i verden blev der netop i årene omkring 1890 indført elektricitetsforsyning i den ene by efter den anden. Det var startet i New York i 1882 og hurtigt fulgte de største byer i Europa efter. Berlin fik sin offentlige elforsyning i 1883 og Paris i 1889. I 1892 kunne københavnernes første gang tænde »det hvide lys« fra en offentlig lysstation, som et elværk blev kaldt i datiden. Forud var der gået grundige undersøgelser med bl.a. studieture til Berlin og andre europæiske storbyer. En af rejsedeltagerne var den københavnske gasværksbestyrer, ingeniør Ib Windfeld-Hansen, der lavede en fyldig rapport, der fik stor betydning – også i Århus. Han blev nemlig hurtigt opfattet som »eksperten« inden for området og blev som konsulent eller teknisk sagkyndig knyttet til mange projekter rundt om i landet i årene frem mod århundredskiftet.

Interessen var voldsom i samtiden og adskillige større private virksomheder havde da også allerede indhøstet erfaringer. Strøm kunne ikke blot bruges til belysning, men med stor fordel også til drift af mindre motorer. Så vel dampmaskinen som den nyere gasmotor egnede sig nemlig bedst til kontinuerlig drift, mens elmotoren kunne startes og standses ganske efter behov. Mange inden for håndværk og industri var derfor åbenlyst utålmodige. De ønskede den nye kraftkilde snarest.

Det gjaldt ikke mindst maskinfabrikant Søren Frichs, der allerede havde fået den moderne indretning på sin fabrik, og da hans dampmaskiner med tilknyttet dynamo kunne producere mere strøm end han brugte, var det oplagt at sælge strøm til omkringboende. I november 1890 ansøgte han derfor byrådet om tilladelse til at anbringe »elektriske ledninger i byens gader.«

Snart dukkede flere tilsvarende forslag op. Et par fabrikanter havde forestillet sig, at de skulle levere strøm til de større forretninger i byens midte omkring torvene. Centralstationen havde de allerede projekteret og ønsket sig placeret i haven bag Løveapoteket. Hotellerne Royal og Skandinavien havde vist sig interesseret sammen med større handlende på stedet: En boghandler, den nævnte manufakturhandler C.C. Andersen samt købmand Skovby for blot at pege på nogle af de pæne navne fra initiativtagernes liste. De nærmere detaljer kan desværre ikke følges, da sagen, sådan som den blev forelagt byrådet, idag er forsvundet fra byrådets arkiv.

Det skabte for alvor diskussion. Byen var nem-

12. februar 1901 blev Århus Elektricitetsværk officielt åbnet. Det blev efter megen diskussion placeret ved siden af det kommunale gasværk. Det var en ideel beliggenhed tæt på havnen og alligevel centralt for forsyning af byen med gas og el. Elværket var indrettet i rødstensbygningen med den markante tagrejsning. Til højre i billedet blev der indrettet administration. Bag administrationsbygningen ses den store gasbeholder. Billedet giver et godt indtryk af området med dets mange skorstene, jernbanespor samt rester af den gamle bebyggelse med de typiske småhuse, der siden blev ryddet for at skabe mere plads til det hurtigt voksende elværk. (Lokalhistorisk Samling).

lig meget optaget af at blive større og få så mange storbypræg som muligt. Der blev da også netop i disse år gjort en vældig indsats for at indføre gadebelysning, og i 1890 var det blevet til yderligere nogle gaslygter i Guldsmedgade, baseret på

gas fra det kommunale gasværk, så nu rådede byen over 580 gaslygter. Dilemmaet for bystyret var derfor helt åbenbart. Ved at acceptere elektrisk belysning ville det kommunale gasværk blive påført alvorlig konkurrence.

Det var nu ikke uden grund, at gasværket kunne frygte for den nye konkurrence, for allerede siden 1890 havde Statsbanerne erkendt, at der var muligheder i det elektriske lys: mindre vedligeholdelse, stor stabilitet mm. Det betød, at jernbaneterrænet fra efteråret 1890 blev oplyst elektrisk. Også på havnen blev der i efteråret 1890 tændt elektrisk lys. 8 »opstandere« var det blevet til, så losning og ladning også kunne foregå om natten. På de større virksomheder var den samme udvikling på vej og Palmekærnefabrikken havde i efteråret 1890 fået elektrisk lys. Det var blevet til 60 glødelamper og anlægget var lavet af Søren Frichs. På sin margarinefabrik i Vestergade havde Otto Mønsted naturligvis også eksperimenteret med den nye belysning, og da han endnu i 1890 havde sæde i byrådet, var det naturligt, at han fik en plads i det byrådsudvalg, der skulle søge at klarlægge spørgsmål om indførelse af den nye energikilde i byen. Foruden margarinefabrikant Otto Mønsted fik også forsikringmanden Adolf Speyern sæde i udvalget. Han var kendt i samtiden for at elske sin by og altid tale og arbejde for alt, hvad der kunne gavne udvikling og fremskridt. Det sidste medlem blev endelig apoteker, minaralvandsfabrikant Th. Ramming, der drev Sct. Nikoluaskildes Brøndanstalt. Det var kort og godt tre mænd, der ville gøre alt for at sikre byens udvikling, og det kan derfor ikke undre, at de anbefalede, at kommunen skulle gå i spidsen og i samarbejde med gasværket stå for driften af en »lysstation«. Initiativet til den løsning kom fra grosserer Otto Mønsted. Han så nemlig som den første klart, at det kommunale

gasværk ville blive taberen, hvis private interesser fik lov til at etablere og drive et elværk. Samarbejde mellem gas og den ny energikilde åbnede omvendt for helt nye perspektiver blot den ledende og koordinerende kraft blev kommunens gasværksudvalg, som det endnu hed.

Endelig i begyndelsen af januar 1891 var det kommunale udvalg nået så langt, at det kunne indrykke en opfordring til borgerne. Kommunen var villig til at etablere og drive en kommunal belysningsanstalt, der skulle forsyne den midterste del af byen. Forinden skulle interessen dog måles, hvorfor interesserede måtte melde sig i løbet af få dage på gasværkets kontor og opgive hvor mange lamper, man ville tegne sig for.

Det gik nu ikke, interessen var påfaldende svag, så der blev kun tegnet ca 500 glødelamper, og det gav ikke grundlag for nogen elektrisk station. Minimum var beregnet til ca 1500 lamper. Efter dette blev der stille omkring sagen.

Vi ved ikke, hvorfor initiativet gik i stå, men en forklaring kan muligvis være en skrækkampagne, der ret hurtigt fulgte efter: Det forlød nemlig at mange i Amerika var døde, som »følge af den elektriske strøm«. Avisen fik fat i en ekspert, der kunne forklare, at strømmen i Amerika var på 1500 volt og at ledningerne var for tynde. I Århus gik planerne i retning af blot 110 volt og, »det var uden fare, idet man endog kunne holde den omspundne ledningstråd i hånden uden at mærke noget til den elektriske strøm«, som fabrikant Vestesen fra Frichs fabrikker – der var den drivende kraft bag det lokale projekt – så manende forklarede Stiftstidendes læsere.

I 1955 var der ikke længere plads til Belysningsvæsenets gamle administrationsbygning. Den blev nedrevet for at give plads for en større udvidelse af de kommunale produktionsanlæg. Værkerne var nu også blevet leverandør af varme. (Lokalhistorisk Samling).

Der gik et år, så var sagen fremme igen, men heller ikke denne gang endte det med noget konkret. Det hele faldt nemlig på maskinchef hos

DSB Otto Busses stærke advarsel. Ikke på grund af hans kommunalpolitiske erfaring, men alene begrundet i hans betydelige tekniske indsigt.

Han havde fra udlandet hørt, at man i mange byer havde tabt betydelige summer på sådanne projekter. De første år var lærdommens og børnesygdommenes år, formanede han. Klogskab var en herlig dyd hos en kommunalbestyrelse, så derfor burde man vente i Århus. Og sådan blev det. Når Busse havde udtalt sig så tydeligt om et teknisk emne, så havde andre at tie. Ganske vist var han ikke den store politiker, og havde da også kun sæde i byrådet få år i begyndelsen af 1890'erne, men til gengæld viste han alt om lokomotiver og jernbanedrift, og havde således haft hovedansvaret for opbygningen af DSBs centralværksteder. Diskussionen gik da også i første omgang helt i stå, selv om der kunne ses stadig mere elektrisk lys rundt om i byen. Men, der fra små private anlæg.

Udviklingen kunne ikke standses, og myndighederne havde slet ikke mulighed for det, selv om det var åbenbart, at kommunen helst ville sælge gas og vedblive med det. Det betød ganske enkelt, at private i stigende omfang selv gik i gang med at installere elektrisk lys. Det er allerede fremgået, at der rundt om på større virksomheder var etableret små elværker til at dække virksomhedens behov, og i enkelte tilfælde var der så megen kraft, at der også kunne sælges en smule strøm ud af huset. En anden mulighed – og det var den C.C. Andersen benyttede sig af – var at opbygge mindre lokalnet. I ejendommene ved Clemensbro »Clemenshus« og »Ankerhus« installerede man kraftmaskiner i kældrene. Herfra blev der leveret strøm til omliggende ejendomme: Lys til forretninger og flere privatbe-

boelser. Det var nu ikke ganske problemløst, for maskinerne støjede naturligvis ganske meget, og det gav anledning til mange klager, men myndighederne kunne ikke gøre noget.

Det var en særlig forklaring på, at bestemte forretninger tidligt interesserede sig for den elektriske belysning i stedet for den kommunen tilbød: gasbelysning. Gasbelysningen blev beskyldt for at svine ganske meget, den krævede vedligeholdelse og så kunne »uddunstningerne« ødelægge varerne. Manufakturprodukter blev ødelagt af samværet med gaslyset for de kom til at lugte og bøge samt papirvarer blev fedtede. Hos isenkræmmerne var det også galt, idet messingvarer forvitrede og jernvarer rustede, som det blev sagt i et byrådsmøde. Heller ikke guld- og sølvsmedeforretninger trivedes sammen med gasbelysningen, for her blev varerne ganske enkelt matte af samværet med gaslyset. Det er da også forklaringen på, at initiativtagerne til det første forsøg netop var bog- og papirhandler Køster, købmand Jacob Sand og den allerede flere gange nævnte manufakturhandler C.C. Andersen. Der var mange, der ikke kunne vente, og allerede i 1892 var der udenbys interesser på vej: Det Danske Elektricitetskompagni forespurgte således om, på hvilke betingelser Kompagniet kunne få koncession på anlæg og drift af en elektrisk centralstation i byen samt på levering af elektricitet til belysning og kraft.

Forsat skete der ingen ting. Kommunen fortsatte udbygningen af gasforsyningen og i 1897 kunne gasudvalget i sin beretning meddele, at der i årets løb fortsat var blevet stillet gaslygter

op til den offentlige belysning og at tallet nu var godt 850 – de 100 var dog private. Gassalget var stigende og ikke mindst investerede industri og håndværk i stadig flere af de bekendte gasmotorer. Ved udgangen af 1898 var der 62 i drift, mens der året før blot havde været 54. Maskinerne ydede tilsammen 175 HK. Gasværksudvalget gjorde en betydelig indsats for at få fat i de interessante »maskinkunder«, og et led heri var prisdifferentiering, som det hedder. Det indebar at forbruget blev opdelt i kunder til lysgas, kogegas samt maskingas og at prisen for gas til de tre formål var forskellig. Gas til belysning var naturligvis dyrest og maskingassen billigst. Der var en vis succes med den politik, og ikke mindst maskin-gaskunderne aftog stadig mere gas. Årsberetningerne var underskrevet af gasværksbestyrer Elor Gunst, der siden 1895 havde været leder af byens gasværk. Før han kom til Århus havde han været undermester ved Vestre Gasværk i København og inden da sejlet som maskinmester.

Situationen så på det nærmeste ud til at være fastlåst. Så sent som i foråret 1899 hævdede formanden for gasværksudvalget overretssagfører Chr. Kier, at elektrisk lys blot var »en luksusbelysning« for den velhavende del af befolkningen. Det var en påfaldende holdning fra en mand, der havde meget snævre kontakter til byens erhvervsliv og drev en af byens største sagførerforretninger. Men udtalelsen var vægtig, for han var vel nok en af de personer med størst indflydelse i byrådet i 1890'erne, hvorfor han da også naturligt havde sæde i byrådets mest betydningsfulde udvalg, herunder gasværksudvalget.

Måske var hans fornemmelse for udviklingen ved at aftage, for året efter denne bastante udtalelse forlod han byrådet – og dermed formandskabet for gasværksudvalget. Det fremgår ikke klart, hvorfor overretssagføreren forlod byrådet i utide. Det var ikke som følge af sygdom og heller ikke fordi han forlod byen. Sagen blev fyldigt omtalt i dagbladene, men den egentlige årsat forblev uomtalt. Overretssagføreren kunne imidlertid ikke længere bremse udviklingen, så på det byrådsmøde, hvor hans markante bemærkninger faldt, blev det besluttet at gå videre med at undersøge behovet for indførelsen af el, og det var en stor plan. Man ville gerne have hele byen med »helt ud til Trøjborg og Randers landevej«, som det blev sagt.

Der var endnu mange ting at tage stilling til. Hvem skulle have lov til at installere elektricitet i hjemmene? Kommunale folk eller private elektrikere, sådan som det var tilfældet med gas- og vandarbejde. Det forelå der endnu ikke klare svar på, selv om udvalget gav udtryk for, at kommunen i begyndelsen måtte stå for det hele. Så var der spørgsmålet om selve strømmen. Skulle den anvendes til så vel lys som drivkraft eller blot til belysning. Det spørgsmål blev rejst i januar 1899 af Marius Nielsen, der underskrev sig som elektriker. Det spillede nemlig en rolle, når der skulle træffes afgørelse om strømmens spænding, oplyste han, og så fortsatte han med at fortælle om en transformators funktion. Det samme spørgsmål blev rejst flere gange, og da avisen henvendte sig til en »autoritet på det elektriske belysningsområde« I.B. Bruun, der var belys-

ningsdirektør ved Statsbanerne fastslog han, at højspændt strøm principielt var bedst og mest økonomisk til motordrift, mens den lavspændte strøm egnede sig bedst til belysningsformål. Det kom der i øvrigt flere ekspertudtalelser ud af, så den lokale elektriker Sophus Deleuran fik også sagt, at den lavspændte strøm absolut gav den største behagelighed for forbrugerne. Og, selv om strømmen var lavspændt, så kunne elektrikeren dog love, at den var kraftig nok til også at kunne nå frem til byens nye kommunehospital.

Der gik som set megen energi med at diskutere strømmens karakter, men ikke mindre blev der brugt på at diskutere, hvor en kommende centralstation skulle placeres. Det første forslag gik på Bispetofte. Her var der plads og det lå centralt i byen. Det var den tilkaldte ekspert fra København Ib Windfeld-Hansen, der havde foreslået den placering, mens et andet forslag gik på en beliggenhed bag postgården i Fredensgade. For begge forslag var der gode argumenter, bl.a. at gasproduktionen ville skade elværket, hvis det lå for tæt på dette. Alt det afgang naturligvis også af, hvordan elkraften skulle produceres. Det kunne nemlig teoretisk foregå på grundlag af så vel gasdrift som dampdrift. I de sidste dage af februar 1899 blev de afgørende beslutninger endelig truffet: elværket skulle ligge på gasværksgrunden og drivkraften skulle være damp, og omsider kunne arbejdet med anlæggelsen af et ledningsnet sættes igang for det var nu også besluttet at strømmen skulle være ensrettet med en spænding på 2 gange 220 volt.

Før der for alvor kom gang i arbejdet måtte

gasværksudvalgsformanden dog først erstattes af en ny. Det skete som nævnt i efteråret 1899, da fabrikant og grosserer Hans Schourup omsider erstattede overretssagfører Kier. Fra sine private virksomhedsgøremål havde han klart erkendt behovet for en modernisering af energiforsyningen. El var en nødvendighed for en moderne bys vækst. Omsider kunne arbejdet med selve elværket udbydes i licitation, og der kom dynamik i udviklingen.

De kommunale leveringsbetingelser blev færdiggjort i 1899. De fastslog at elværket skulle levere strøm hele døgnet på 220 volt. Afgørende var det også, hvem der måtte arbejde med nettet, men nu blev det klart, at de kommunale folk skulle føre strømmen frem til en måler og en »blyskring«, herefter måtte kun installatører, der var autoriserede af Århus Kommune færdiggøre installationerne. Måleren kostede i øvrigt mellem 6-18 kr. om året i leje – alt efter type – og beløbet blev opkrævet sammen med regningen på leverancerne.

Selv om der endnu ikke var nogen officiel kommunal leverance af elkraft, så fandtes der allerede folk i byen der kaldte sig elektrikere. Første gang betegnelsen dukker op er i Vejviseren fra 1894 med tre navne. Dresler, Clausen og Larsen. Året efter annoncerer J.M. Chr. Larsen i Vestergade 30 med, at han installerede elektriske ringeapparater samt reparerede cykler foruden at han drev et kunstsmederi og en vægtfabrik. I 1898 er der flere annoncer i Vejviseren. Århus Elektriske Lager & Udsalg i Søndergade 17 er kommet til. Indehaveren var den allerede om-

Det kommunale gasværks samlede personale blev omkring 1895 forevigt af fotografen. Det var disse arbejdspladser, diskussionen drejede sig om, når spørgsmålet blev rejst for eller imod et elværk i byen. Et privat drevet elværk kunne give gasværket en så voldsom konkurrence, at dets eksistens måske ligefrem kunne trues. Derfor blev løsningen, at kommunen også skulle forestå driften af et elværk, den idelle for politikerne i byrådet. En fælles ledelse – en belysningsdirektør fik det daglige ansvar. (Lokalhistorisk Samling).

talte Sophus Deleuran, der kaldte sig elektriker og i annoncen meddelte han, at han leverede alle artikler til elektrikere og installatører. Telefon havde han også, så nummer 169 besvarede alle spørgsmål om installation af el. I Vejviseren ved århundredeskiftet optrådte fortsat kun de tre al-

lerede nævnte elektrikere foruden specialisten i Søndergade. Der var med andre ord her, folk skulle henvende sig, når den elektriske kraft skulle installeres.

Det hele gik meget hurtigt. De tekniske planer blev udarbejdet af den flere gange omtalte Ib

Windfeld-Hansen – der nu var blevet belysningsdirektør i København. Sammen med gasværksbestyrer Gunst fulgte han hele anlægsarbejdet. I løbet af godt et år var bygningerne færdige, og i februar 1900 antog anlægsudvalget et tilbud fra AEG på levering af maskiner. Den lokale maskinfabrik A/S Frichs, der havde været en stærk drivkraft bag de første elværksplaner i byen, måtte nøjes med en ordre på to store vandværkskedler.

Der havde været stor interesse fra leverandørerne for at få arbejde. Alle var opmærksomme på, at det var et kæmpemarked, der var på vej samt at projektet i Århus kunne bane vejen for tilsvarende anlæg rundt om i landet. Da tilbuddene blev åbnet stod det da også hurtigt alle klart, at AEG ville have opgaven og ganske enkelt havde underbudt alle konkurrenterne. Det blev ligefrem sagt, at det var AEGs mål at presse konkurrenten Siemens ud af det danske marked, og at det første store slag skulle stå i Århus. Fra sagkyndig side kunne der ikke rejses kritiske spørgsmål til den vare AEG ville levere, så det billigste tilbud blev naturligvis accepteret.

Værket var et rent dampanlæg og kedlerne var håndfyrede og indrettet til at forbrænde koks fra gasværket. De var af en så god kvalitet, at de kom til at tjene værket i 27 år. Maskinerne var to engelske dampmaskiner, der hver udviklede 200 hk. fra deres to cylindre.

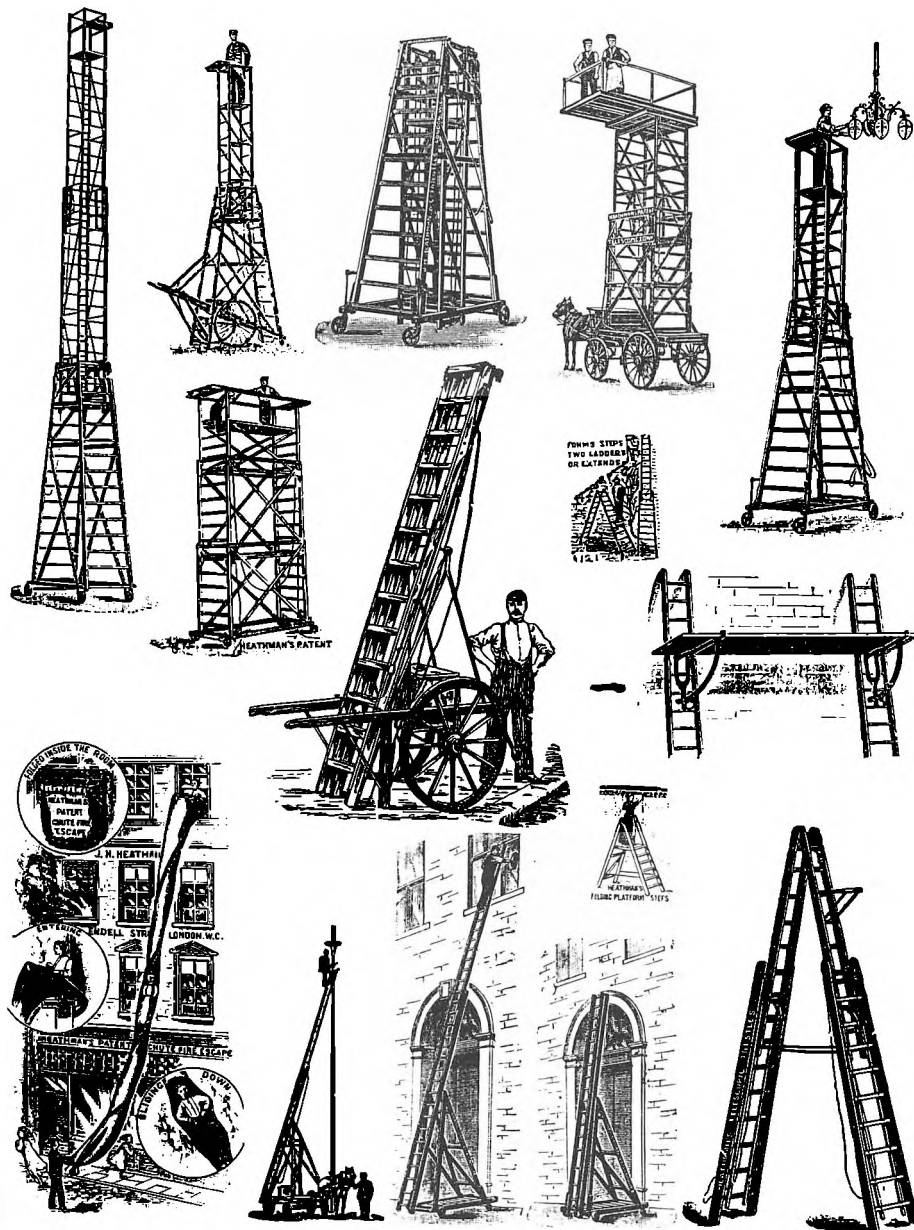
Bygningerne dannede et kompleks bestående af et kedelhus med pumperum, maskinhus og akkumulatorbygning og midt i det hele var der rejst en stor skorsten på 47 meter og med en indvendig diameter på godt 2 meter. Meget var

fremtidssikret. Skorstenen kunne således klare en produktion på mere end det dobbelte og i maskinhuset var der allerede plads til yderligere 2 store maskiner. Der var gjort meget for at få så gode arbejdsforhold i maskinhuset som muligt, og der var som noget nyt allerede fra starten opsat en stor løbekran under loftet, der kunne løfte 10 tons. Endelig havde konstruktørerne lagt megen vægt på, at maskinerne skulle have så få bevægelige dele som muligt og at de fleste bevægelige dele skulle være selvsørende. Fra 6 marmortavler i maskinhallen kunne driften følges og her sad også de voltmetre, der overvågede de vigtigste knudepunkter i byen, så maskinmesteren kunne overvåge spændingerne de forskellige steder. Fejlmeldingsapparater var der naturligvis også blevet plads til i den store tavle.

Da anlægget officielt blev sat i drift 12. februar 1901 var der indlagt 241 husstik og opsat 333 elmålere i byen og der var tilsluttet i alt 6463 glødelamper, 139 buelamper og 52 motorer, som den kommunale statistik tørt konstaterede.

På indvielsesdagen var man overbevist om, at anlægget fungerede som det skulle. Det havde nemlig været prøvekørt, idet det havde leveret strøm til Århus Teater. Det var under meget primitive forhold og maskinerne var kun beskyttet af et bræddeskur. Men, da Århus Teater den 15. september år 1900 holdt sin indvielsesforestilling, var det trods alt med strøm fra det kommunale værk.

Byen var stolt af resultatet og alle – også tilrejsende – skulle naturligvis gerne gøres bekendt med, at Århus nu også havde en elektrisk station.

Et moderne elværk krævede megen vedligeholdelse og service. Der skulle bl.a. smøres og ikke altid var det lige let at komme til. Alt det betød, at der voksede et marked op for »servicemateriel«. I Århus Gasværks arkiv ligger denne tegning, hentet fra et engelsk katalog. Den viser, hvilke muligheder, der var i stigemateriel. Alt var naturligvis fremstillet i træ, forstærket med jern.

Det var forklaringen på, at byrådet vedtog at opstille 12 kandelabre, som de blev kaldt, med elektriske buelamper på Store Torv, Bispetorvet, Lille Torv og ved hovedbanen for at nævne de vigtigste. Rådhuset og det offentlige slagtehus skulle naturligvis også have indlagt strøm så hurtigt som muligt fra det kommunale elektricitetsværk. Det hele havde kostet omkring 700.000 kr.

Byen var godt tilfreds med sit nye elværk og i de følgende år skete der konstant forbedringer og udvidelser. I januar 1904 blev byrådets medlemmer inviteret til at besøge elværket og efter referaterne at dømme, var alle dybt imponerede. Værket var nemlig et sandt bevis for byens utrættelige vækst, referede flere byrådsmedlemmer efter besøget. Også forbrugerene var tilfredse, og udvalget kunne da også konstatere, at måler-

nes tal nu var vokset til godt 11.000. Værket var blevet et sandt aktiv for byen, og gasværkets leder Elor Gunst kunne nu også – som kollegaen i København – kalde sig belysningsdirektør, for han havde ansvaret for såvel gassen som den elektriske kraftkilde, og han formåede at få det bedste ud af begge dele. Elværket i Århus og Århus Gasværk var nemlig forud for alle andre værker i Norden, idet elektriciteten som det første sted blev brugt til kraftoverføring i gasproduktionen. Og, som noget nyt leverede værket nu også el til sporvognsdriften. Det var en meget vigtig kunde, idet sporvognene aftog næsten 1/4 af produktionen i 1905. De var naturligvis en sidegevinst, der var med til at befæste byens storbypræg.

H.F.

Frederik Draiby

På byrådsmødet den 22. maj 1919 blev det besluttet at oprette en stilling som stadsarkitekt. Det skete efter indstilling fra Byggeudvalget, begrundet i det voksende arbejdspress, og støttet af Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse, der også ønskede en arkitekt, som kunne yde udvalget teknisk assistance. Forslaget blev mødt med velvilje, og ingen gik imod tanken om at oprette et embede. Derimod udspandt der sig en diskussion om, hvorvidt det skulle være en akademisk uddannet arkitekt, eller om mindre kunne gøre det. Der blev ikke truffet nogen beslutning på dette punkt, men det var den fremherskende mening, at det var vigtigt at få en meget velkvalificeret ansøger, hvis den pågældende skulle kunne gøre sig gældende i forhold til byens arkitekter. Blandt ansøgerne faldt valget på Frederik M. Draiby (1877-1966). Han var uddannet murer og havde gået på Teknisk Skole og Kunstakademiet i København, men fuldførte ikke sin uddannelse der. I stedet færdiguddannede han sig hos nogle af de førende arkitekter i København, blandt andre Leuning-Borch og Vilh. Dahlerup. Han fik derefter arbejde i et engelsk arkitektfirma og blev af det sendt til Sydafrika i år 1900, midt under Boerkrigen. I Sydafrika oprettede han sammen med en engelsk arkitekt firmaet Johns & Draiby. Navnet Draiby var en an-

Frederik Draiby ved tegnebordet 1936.(Foto i Lokallhistorisk Samling)

glicering af hans egentlige navn Dræby, men blev bibeholdt også efter at han var vendt tilbage til Danmark. Det gjorde han i 1907, da en dyb økonomisk krise i Sydafrika havde lammet byggeriet. Også i Danmark var der byggekrise på dette tidspunkt, men Frederik Draiby blev ansat på stadsarkitektens kontor i København, og der var han, til han i 1919 kom til Århus. Det var således en internationalt erfaren arkitekt, der blev ansat, og selvom han ikke havde afsluttet sin uddannelse på Kunstakademiet, var der ingen, der kunne drage hans kvalifikationer i tvivl.

Byrådet vedtog en instruks for stadsarkitekten, hvoraf det fremgik, at hans hovedarbejde var at

Et af dobbelthusene ved Marienlund, Fridtjof Nansens vej 39
fotograferet i begyndelsen af 30'erne. Hvert dobbelthus rummede
fire lejligheder.
(Foto i Lokalhistorisk Samling)

bistå samtlige udvalg med alt bygningsarbejde samt at bistå stadsingeniøren blandt andet ved anlæg af parker og planlægning af gader. Det blev fastsat i instruksen, at stadsarkitekten kun måtte udføre privat arbejde, hvis han havde fået tilladelse, og dette punkt blev betonet fra borgerlig side med en understregning af, at stadsarkitekten ikke skulle være en konkurrent til byens arkitekter.

Hovedarbejdet for den nye embedsmand blev altså at kontrollere andre arkitekters tegninger. Nybygninger kunne ikke påbegyndes, før de var blevet godkendt i Udvalget for Byens Udvidelse

og Bebyggelse, og stadsarkitekten fik en omfattende opgave med at gennemgå de tilsendte facadetegninger og forhandle med arkitekter og bygherrer om eventuelle ændringer forud for godkendelsen. Stadsarkitektens egen skabende virksomhed var en mindre del af jobbet, og hans muligheder for at præge bybilledet direkte var altså begrænsede, men i forbindelse med kommunalt byggeri fik han dog mulighed for at udføre de egentlige arkitektopgaver. Det blev for en stor del specialbygninger såsom et rensningsanlæg, et kapel og en svømmehal. Men midt i 1920'erne opstod der en situation, som gav Frederik Draiby nogle opgaver inden for boligbyggeriet.

Det var den omfattende bolignød, som tvang kommunen til selv at sætte boligbyggeri i gang. Det hastede. Stadsarkitekten fik derfor til opgave at lave en plan for 200 lejligheder i lav bebyggelse. Til formålet blev der anvist grunde på Poul Martin Møllers vej og ved Marienlund. På Poul Martin Møllers vej blev opgaven løst ved opførelse af nogle rækkehuse, i Marienlund blev byggeriet udformet som 27 fritliggende dobbelthuse. Det er ikke de velkendte gule dobbelthuse mellem Dronning Margrethes vej og Nordre Ringgade, som er tegnet af arkitekt A. Høeg-Hansen og opført af Arbejdernes Andels Boligforening, men derimod de rødstensdoppelthuse, der ligger nord og vest for Nordre Ringgade i polarforskerkvarteret. Det var en bunden opgave, fordi bygeriet både skulle gå hurtigt, være billigt, rumme mange lejligheder og være smukt. Disse hensyn er ikke uden videre forenelige. Især

Nogle af rækkehusene på Poul Martin Møllers vej en vinterdag i begyndelsen af 30'erne. Husrækken består af fire dobbelthuse og et midterhus. Dobelthusene er af hensyn til brandfaren adskilt af en mur i tagetagen, som er ført op gennem taget.
(Foto I Lokalhistorisk Samling)

kan det være vanskeligt at gøre et byggeri, der skal være effektivt og billigt, smukt, men politikerne lagde i deres diskussion vægt på, at de kommunale boliger, der skulle afhjælpe boliglø-

den, ikke måtte udvikle sig til slum. Resultaterne forekommer meget tilfredsstillende, især på Poul Martin Møllers vej, hvor det med enkle virkemidler (udsmykning af dørpartierne og bygning af

Det kan være svært i dag at komme på tilstrækkelig afstand af karreen ved Søndre Ringgade til, at man kan danne sig et helhedsbillede af bygningskomplekset, men på dette billede fra 1927 kan man se, hvordan den tog sig ud, da den sydlige side af Søndre Ringgade endnu var ubebygget. Ved første øjekast virker hygningen symmetrisk med midten markeret af den høje, smalle port, men terrænet falder mod vest, og derfor er de to sidebygninger ikke lige høje; i den vestlige er der fire etager, i den østlige kun tre.
(Foto i Lokalhistorisk Samling)

en frontispice på midterhuset) er lykkedes at udforme rækkehusene som en meget harmonisk helhed.

Det var imidlertid hverken rækkehusene eller dobbelthusene, som Draiby selv regnede for sit mest vellykkede boligbyggeri, men derimod den

trede del af bolignødsbyggeriet, karreen ved Sønder Ringgade. Her var i modsætning til rækkehusene og dobbelthusene ikke tale om lav bebyggelse, men som i de andre byggerier var der ved enkle midler opnået en meget smuk og helstøbt bebyggelse. Byggeriet er holdt i meget rene, nyklassicistiske linjer og stod i de ca. 10 år, da grundene på sydsiden af Sønder Ringgade var ubebyggede, som det monumentale første indtryk af Århus for de trafikanter, der kom til byen ad Skanderborgvej.

Omtrent samtidig med byggeriet af rækkehusene, dobbelthusene og den store karré fik Frederik Draiby endnu en opgave inden for boligbyggeriet, men den kom til at volde ham meget besvær. Det var opførelsen af Kvindernes Hus på Frue Kirkeplads. Det gav anledning til klager fra byens arkitekter og polemik i dagspressen.

Forhistorien var denne. Efter at domkirken var blevet frilagt i årene omkring 1. Verdenskrig, besluttede byrådet, at også Frue Kirke skulle frilægges. Det indebar, at en række huse på Vester-gades nordside skulle rives ned, men samtidig blev det nødvendigt at regulere bebyggelsen på den vestlige side af den plads, der derved ville opstå. Byggegrundene her tilhørte Jul. A. Jørgensen og Hj. Lystager, og de fremsendte i årene 1923-26 en række forskellige forslag til udnyttelse af grundene, Ingen af disse forslag blev imidlertid godkendt af Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse. I efteråret 1926 fik Frederik Draiby derefter en anmodning fra udvalget om at udarbejde tegninger for en bebyggelse af grunden, der tog hensyn til Frue Kirke og Frue Kirkeplads.

Her blev det første kim til den kommende sag lagt. Der var ikke tale om et kommunalt byggeri, så derfor var det usædvanligt at bede stadsarkitekten om at udarbejde tegninger til en bebyggelse. Når det drejede sig om private byggerier, var hans opgave at godkende andre arkitekters forslag, ikke at udarbejde forslag selv. Men det blev han altså anmodet om af formanden for Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse, borgmester Jakob Jensen. Borgmesteren handlede imidlertid uden mandat fra sit udvalg. Der blev ikke truffet nogen formel beslutning i udvalget i efteråret 1926 om at bede stadsarkitekten om at løse denne opgave. Ikke desto mindre bad borgmesteren ham om at gøre det, og når Jakob Jensen gjorde det, var det sikkert et udslag af irritation over, at det trak så længe ud med at finde en løsning på dette spørgsmål. I hvert fald gik Draiby i gang med at udarbejde tegninger, og i januar 1927 blev de godkendt af Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse. Men så fik ejerne betænkeligheder, og planlægningen gik igen i stå.

Og her blev det andet kim til den kommende sag lagt. Frederik Draiby arbejdede videre med byggeplanerne, som nu gik fra stadsarkitektens kontor til Draibys private arkitektvirksomhed, der var en bibeskæftigelse for ham. Han begrundede senere sin handlemåde over for byrådet med, at han anså det for at være i Århus' interesse, at man fik påbegyndt reguleringen af Frue Kirkeplads, men han gik her et skridt videre, end borgmesteren havde bedt ham om, selvom hans arbejde var i logisk forlængelse af

Fruer Kirkeplads set mod vest 1938. I forgrunden til højre ligger Fruer Kirke, og man ser, hvordan den dækker for den nordlige del af Kvindernes Hus, således at bygningens helhedspræg og symmetriske udformning bliver skjult. I forgrunden ses den gade, som gik mellem kirken og Vestergade parallelt med denne. Husrækken på Vestergades nordside er revet ned, men kirkepladsen er endnu ikke blevet reguleret.

(Foto i Lokalhistorisk Samling)

det opdrag, han havde fået. Det lykkedes nu at finde en anden bygherre, Aktieselskabet Dansk Kvindesamfunds Hus i Århus, der påtog sig det

økonomiske ansvar for at få opført en bygning med boliger for enligstillede kvinder. Tegningerne blev tilpasset dette formål og blev i maj

1928 forelagt Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse til godkendelse. Udvalget gjorde ingen indsigelse mod, at Draiby havde udarbejdet tegningerne. Da byggeriet skulle til at gå i gang ansøgte Draiby – som det var fastsat i hans instruks – byrådet om tilladelse til at måtte forestå byggeriet. Han måtte ud fra det hidtil passerede regne med, at ansøgningen var en ren formssag. Det kom imidlertid ikke til at slå til.

Allerede i maj 1928 havde der været et forvarsel om, at det vakte uvilje hos nogle, at stadsarkitekten tegnede private bygninger. Under en debat i byrådet om en udvidelse af kommunehospitalet, som stadsarkitekten skulle levere tegninger til, blev der rejst skarp kritik af, at man ikke overlod opgaven til de private arkitekter. Under debatten fremsatte det socialdemokratiske byrådsmedlem, forretningsfører Vald. Pedersen insinuationer om, at Frederik Draiby sammenblandede sine offentlige og sine private arbejder. Det var en meget alvorlig beskyldning at rette, og Frederik Draiby protesterede naturligt nok, og tilbød at træde tilbage, hvis debatten var udtryk for, at man ønskede at komme af med ham. Nogen egentlig afklaring på denne strid kom der ikke. Byrådet sendte en skrivelse til stadsarkitekten og indskærpede, at han kun måtte udføre private arbejder, hvis han havde fået tilladelse til det. Andet og mere skete der ikke ved denne lejlighed, men i efteråret satte et angreb ind fra en anden kant.

I 1927 var der blevet dannet en organisation, Private Arkitekters & Rådgivende Ingeniørers Forbund, som allerede i februar 1928 havde kla-

get til byrådet over, at kommunale embedsmænd påtog sig privat arbejde. Klagen var holdt i bred almindelighed, og byrådet kunne derfor ikke gøre andet end at tage den til efterretning, men tilkendegav dog under diskussionen en vilje til at tage spørgsmålet op, hvis der kunne anføres konkrete eksempler. Da organisationen kom under vejr med, at Draiby havde indsendt sin ansøgning til byrådet, rettede den den 12. september 1928 en skriftlig klage til byrådet. Resultatet blev, at byrådet afslog stadsarkitektens anmodning. Han indsendte en fornyet ansøgning, men fik atter afslag. Nu spidsede sagen sig til. Hvis byrådets afslag stod ved magt, var det uklart, hvad der skulle ske med byggeriet på Frue Kirkeplads. Alt var ellers parat, men hvis arkitekten blev tvunget væk fra byggeriet, blev det pludselig et spørgsmål, om det kunne gennemføres. Formanden for det påtænkte Kvindernes Hus, fru Voldborg Ølsgaard udtalte dog til pressen, at arkitekten havde lovet at bygge huset, og så kunne det ikke komme sagen ved, hvad han og byrådet havde af udeståender med hinanden. Nok så afgørende var det naturligvis, hvad arkitekten selv mente. Byrådets afslag var blevet omtalt i en stor artikel på forsiden af Aarhus Stiftstidende, og nogle dage efter bragte bladet et interview med Frederik Draiby. Direkte adspurgt sagde han, at han i lyset af det angreb, der var rettet på ham i foråret, og byrådets afslag på hans ansøgning måtte tage sin stilling op til overvejelse. Han fandt det uforståeligt, at byrådet ville nægte ham tilladelse til at forestå et arbejde, som borgmesteren havde bedt ham påtage sig.

Dette argument blev det afgørende. Borgmesteren kunne ikke sige sig fri for at have et medansvar for, at sagen overhovedet var opstået, og efter at Draiby for tredje gang havde indsendt en ansøgning om at måtte forestå byggeriet på Frue Kirkeplads, endte det med, at byrådet på et lukket møde i januar 1929 gav ham den tilladelse, som det to gange havde nægtet ham. Tilladelsen blev dog givet på to betingelser, nemlig at stadsarkitekten for fremtiden ikke måtte påtage sig privat arbejde uden byrådets særlige tilladelse, og at han af sit honorar for arbejdet med Kvindernes Hus indbetalte det efter datidens prisforhold forholdsvis store beløb af 2.000 kr. til den velgørende institution »Samaritanen«.

Dermed endte sagen, og derfor står Kvindernes Hus i dag på Frue Kirkeplads i overensstemmelse med Frederik Draibys tegninger, opført med ham som leder af byggeriet. Bygningen er i sig selv harmonisk som hans øvrige byggerier fra disse år, men dens placering i forhold til kirkepladsen er ikke helt god. Det hænger sammen med pladsens udformning. Den er i al væsentlighed beliggende syd for Frue Kirke, men strækker på en mærkelig halvhjertet måde også en arm op vest for kirken. Kvindernes Hus dækker hele den vestlige side af pladsen og er symmetrisk om sin midterakse. Det ville også være en udmærket udformning af bygningen, hvis man kunne se den i dens helhed, men står man i den østlige side af pladsen, dækker kirken for en del af Kvindernes Hus, og derved går bygningens helhedspræg tabt. Den kommer derfor ikke til at virke samlende på kirkepladsen.

Århus kommunale Badeanstalt var institutionens officielle navn, men i daglig tale hed den Svømmehallen. Her er den fotograferet fra vest i 1934. Hovedindgangen er de tre døre i midten, som fører ind til en vestibule, som er for lille. I hvert fald er der dårligt plads til en skoleklasse, og forfatteren af disse linjer har af samme grund i sin mellemskoletid tilbragt en hel del tid med at vente udenfor, uanset vejret.
(Foto i Lokalthistorisk Samling)

Efter divergenserne med byrådet i 1928-29 fik Frederik Draiby ikke større opgaver inden for det århusianske boligbyggeri. Derimod fik han en opgave, som blev hans hovedværk i Århus, nemlig svømmehallen. Ved løsning af denne opgave forlod han sin hidtidige mere traditionelle byggestil og lod sig inspirere af funkisstilen. Det kommer især til udtryk i bygningens indre. Her er form og udstyr præget af lige linjer, rette vinkler, stål og glas. I det ydre er funkispræget ikke helt så udtalt. Vinduerne er indrammet af kunstig sandsten (som i dag er medtaget af tidens tand), og tårnet, der rummer svømmehallens vandbeholder, og som ville dominere bygningen på en meget bastant måde, hvis det var blevet ud-

ført i ren funkisstil, er udsmykket med nogle smalle lisener, som understreger de lodrette linjer og dermed ophæver tårnets tyngde. I samme retning virker de store neonbogstaver, der er anbragt på tårnets vestside, og som tiltrækker sig selvstændig opmærksomhed og reducerer tårnet til en slags plakatsøjle.

Bygningens ydre er iøvrigt præget af grundarealets skæve form, som sammen med de særlige krav, som halrummet stiller, gør det umuligt at tænke på klassiske arkitektoniske virkemidler som symmetri, ensartet facadeudformning etc. Også i denne henseende spiller tårnet en vigtig rolle ved at formidle overgangen mellem den smallere del af svømmehallen mod vest og den bredere del med selve hallen mod øst. Bygningen er opført af nogle særlig mørke teglsten, som blev fremstillet til formålet, og den har dannet skole i kvarteret, hvor belysningsvæsenets administrationsbygning i Spanien både i materialevalg og stil minder om svømmehallen. Det er dog ikke Frederik Draiby, der har tegnet den, men derimod arkitekt Thorkel Møller.

Frederik Draiby trak sig tilbage i 1943. De sidste to år af sin embedsperiode havde han kontor i det nye rådhus. Han befandt sig godt i bygningen, selvom den ikke var efter hans smag. På væggen i hans kontor hang en akvarel, der viste, hvordan han syntes, at rådhuset skulle have set ud. Og det er i sig selv en illustration af arkitektens situation, hvor de æstetiske og faglige idealer til stadighed må tilpasses økonomiske og politiske og praktiske behov.

J.F.

Svømmehallen var oprindelig udstyret med seks vipper, to enmeter- en tremeter- to på 5,5 m og en syvmetervippe. De er alle kommet med på dette billede af Aage Fredslund Andersen fra 1933. Tremeter- og enmetervipperne er fjedrende, som det ses på billedet, hvor pigen på tremetervippen har haft vanskeligt ved at stå stille. Syvmetervippen, som kun lige skimtes øverst i billedet, og de to 5,5 m - vipper var faste. De måtte kun benyttes efter forudgående tilladelse fra vagthavende bademester. Når udspringeren var kommet op på vippen, blæste bademesteren i en fløjte, og den almindeligvis meget livlige larm i hallen forstummede eller blev i det mindste mærkbart dæmpet. Derpå måtte udspringeren foretage sit spring, og dersom han eller hun havde fortrudt, var der ingen vej tilbage, for den pågældende havde tiltrukket sig hele salens opmærksomhed, og prestigetabet ved at gå ned var værre end selv det mest forfejlede spring.

(Foto i Lokalhistorisk Samling)

Den 9. april – uden bakspejl

En gang imellem kan det være fristende at lægge bort bakspejlet og forsøge at leve sig tilbage i minuttet, som det var. En god hjælp giver pressefoto- grafen, hvis opgave det er at registrere livet under udfoldelse. Som f.eks. Chr. Skabelund, der var ude med kameraet tirsdag den 9. april 1940, hvor han tog de følgende billeder bl.a. af tyske tropper på gennemrejse nordpå. De har sandsynligvis aldrig været offentliggjort før nu.

Hvis man abstraherer fra de følgende års be- givenheder, er der næsten noget bittersødt over optagelserne. De skildrer en stemning, der mere er præget af overraskelse og nysgerrighed end af forfærdelse.

Selvfølgelig vidste enhver, at der havde været krig i Europa siden efteråret 1939, og selvfølge- lig var man optaget af, at de allierede havde lagt miner ud i norsk farvand; men livet gik sin frede- lige gang i Århus. Det var f.eks. ved at blive forår. Sangdroslen havde slået sine triller i Riis Skov. Der var mange mennesker, der havde noteret sig dette sikre tegn, selv om nattefrosten ikke helt var overstået. Gik man i den anden skov, kunne man høre en anden sangfugl, nemlig Raquel Ra- stenni med Eli Dondes orkester på Varna, hvor- fra sidste rutebil gik kl. 23.45.

Det var som sædvanlig de jævne ting, der op- tog byens mennesker på den sidste »frie« dag i

»Den 9. april om morgenen blev byens indbyggere vækket ved støjen fra store sværme af rovgridske tyske flyvemaskiner, der trueude strøg ned over byen«.

(Fra Aarhus under besættelsen; Forlaget Aros 1945, side 11)

en årrække. I »Damernes brevkasse« i Stiftsti- dende søgte »Fru E.« om mandagen før morgen- dagens kommende, men ukendte og skæbne- svangre begivenheder svar på, om det til efter- middagsbryllup, når bruden var i mørk aftenkjo-

»Det gælder derfor om at bevare ro, ligevægt og naturlig værdighed, også over for fremmede tropper, hvis man møder dem». (Leder i Århus Stiftstidende, 9. april 1940)

»Dagens opskrift: Oksebryst med blandet gemyse.

Det kogte oksebryst, 3-4 slikporrer, 1/2 kilogram rosenkål, hakket persille, gulerødder og selleri kogt i suppen, og margarine«.

(Århus Stiftstidende havde placeret det tyske memorandum til den danske og norske regering om besættelsen på »Frue og Frøken«-siden lige under den ovenfor citerede opskrift)

Danske soldater den 9. april.

»Enhver modstand måtte brydes og ville af de indsatte tyske stridskræfter blive brudt med alle midler og kun føre til blodsudgydelse, fuldstændigt uden nytte«.

(Fra tysk memorandum til den danske og norske regering)

le og brudgommen i mørkt jakkesæt, blev brugt af gæsterne at tage overtøj på i kirken.

Solen blev ringet ned mandag aften ved Lucas og Pauls kirken kl. 18, mens Domkirken og Vor Frue som sædvanlig ventede til kl. 19; selv noget

så fredeligt kunne diskuteres, fordi aftenringningen forstyrrede aflytningen af Pressens radioavis kl. 19.

De mennesker, der gik i biografen om aftenen, kunne f.eks. vælge Osvald Helmuth i Familien

»De tyske tropper betræder... ikke dansk jord med fjendtligt sindelag«. (Fra tysk memorandum til den danske og norske regering)

Olsen, eller Marguerite Viby i Komtessen på Steenholt. Man kunne også se Pigen Silja – 18 år, men den var godt nok forbudt for børn.

Svaret til »Fru E.«? Overtøjet skulle lægges i våbenhuset.

I.G.

De fratrådte, valgtes eller udnævntes i 1991

Alexandersen, N.A.,
chefpolitiinspektør.
31. december afsked fra Århus Poli-
ti.

Andersen, B.V.,
havneingeniør.
31. oktober afsked fra Århus Havn.

Andersen, Wagn,
generalmajor.
31. august fratrådt som leder af
HOK i Århus.

Arendt, Bent,
sognepræst.
1. marts sognepræst og kirkebogs-
fører ved Skt. Johannes Kirke.

Basse, Ellen Margrethe,
docent.
1. februar professor i proces- og kri-
minalvidenskab ved Århus Univer-
sitet.

Basse, Jens Chr.,
sognepræst.
31. december afsked fra Mølle-
vangskirken.

Baun, Arne,
politimester i Århus.
1. oktober politimester i Gentofte.

Belli, Leo,
direktør.
31. marts afsked fra Tivoli Friheden.

Bisgaard, Otto,
retsassessor.
1. januar dommer ved Retten i År-
hus.

Boyer, Mogens,
direktør.
9. december formand for Århus
Handels- og Industriforening.

Bækgård, Tage,
politimester i Kolding.
1. oktober politimester i Århus.

Christensen, Erik,
viceskoleinspektør.
17. september afsked fra Tilst Sko-
le.

Christensen, Ib,
direktør.
29. april fratrådt som hovedfor-
mand for AGF.

Christiansen, Per,
sognepræst.
31. januar afsked fra Frederikskir-
ken i Skåde.

Dalsgaard, Bjarne,
bankdirektør.
30. juni afsked fra Den Danske
Bank.

Dübeck, Inger,
docent.
1. september professor i person-,
arve- og familieret ved Århus Uni-
versitet.

Dybkær, Bo,
journalist.
1. marts informationschef ved Mu-
sikhuset.

Fjeldborg, Ole C.,
overlæge.
30. september afsked fra Skejby Sy-
gehus.

Glahn, Niels Egede,
dommer.
31. maj afsked fra Århus By- og Her-
redsret.

Handberg, Jørgen E.,
direktør.
1. april japansk konsul i Århus.

Hansen, Jørn,
kreditforeningsdirektør.
1. september afsked fra Nykredit i
Århus.

Helledie, Svend,
skoleinspektør.
31. juli afsked fra Bakkegårdskolen i
Trige.

Henningsen, Per,
overlæge.
31. maj afsked fra Skejby Sygehus.

Hildebrandt, Steen,
lektor.
1. september professor i organisationsteori ved Handelshøjskolen i Århus.

Hill, Jørgen,
driftsleder.
29. juli afsked fra Jydsk Væddeløbsbane.

Hillingsø, Kjeld,
generalmajor.
1. september leder af HOK i Århus.

Hyldgård, Poul,
økonomidirektør.
9. marts formand for DBU.

Iversen, Anders Birch,
konsulent.
1. april direktør for Tivoli Friheden.

Iversen, Knud,
skoleinspektør.
6. september afsked fra Beder Skole.

Jacobsen, Helmer,
stadsarkitekt.
31. oktober afsked fra Århus Kommune.

Kilian, Mogens,
dr. odont.
1. august professor i medicinsk mikrobiologi ved Århus Universitet.

Kjærsgaard, Ingrid,
viceskoleinspektør i Odense.
1. oktober skoleinspektør ved Bakkegårds skolen i Trige.

Knudsen, Gøsta,
lektor.
1. februar rektor ved Arkitekt skolen i Århus.

Knudsen, Hanne Marie,
bibliotekar ved Århus Kommunes Biblioteker og Fremtidsbiblioteket.
1. december formand for Danmarks Ungdoms Fællesråd.

Knudsen, Inger Lundager,
cand. theol.
1. september sognepræst i Tiset.

Knudsen, Troels,
lærer, fodboldspiller.
1. september leder af Idrætsdaghøjskolen i Århus.

Kristensen, Erik Graff,
gartneriejer.
12. november fratrædt som formand for GASA Århus.

Ladefoged, Lis,
cand. theol.
1. juni sognepræst ved Skt. Johannes Kirke.

Larsen, Bent Peter,
kontorchef.
1. juni direktør for Musikhuset.

Laumann, Hans Erik,
skoleleder.
31. august afsked fra Idrætsdaghøjskolen i Århus.

Laursen, Svend Erik,
VVS-installatør.
2. september formand for Håndværksrådet.

Ljungdahl, Jørgen,
forfatter.
1. august filmkonsulent ved Det Danske Filminstitut.

Lykke-Olesen, Lene,
viceskoleinspektør ved Risskov Skole.
1. oktober skoleinspektør ved Elsted Skole.

Madsen, Finn Malthe,
residerende kapellan i Beder-Malling.
1. juni sognepræst i Malling.

Merrild, Gørup,
kriminalkommisær.
1. maj kriminalinspektør i Århus.

Mouritzen, Erik,
skoleinspektør.
30. september afsked fra Elsted Skole.

Mønster, Knud,
skoleinspektør,
29. november afsked fra Læssøesgades Skole.

Nexø, Ebba,
professor i klinisk kemi.
31. oktober afsked fra Århus Universitet.

Nielsen, John,
gartneriejer i Skæring.
12. november formand for GASA
Århus.

Nissen, Annemette,
sognepræst i Tiset.
23. juni sognepræst i Tikøb-Gurre.

Nørgaard, Carl Aage,
professor i retsvidenskab.
30. september afsked fra Århus Uni-
versitet.

Overgaard, Erik,
kontorchef i Musikhuset.
1. marts administrerende direktør
for Kongreshuset.

Pade, Steen,
musikchef for Århus Symfoniorke-
ster.
1. januar direktør for Musikhuset.
31. maj fratrædt som direktør for
Musikhuset.

Pedersen, M. Stokholm,
kontorchef.
31. oktober afsked fra Århus Havn.

Plum, Karin Friis,
cand. theol.
1. november sognepræst ved Skela-
ger Kirke.

Poulsen, Svend,
rektor.
31. august afsked fra Århus Tandlæ-
gehøjskole.

Schmidt, Erik,
lektor i datalogi ved Århus Univer-
sitet.
29. april hovedformand for AGF.

Seeberg, Lars,
dramaturg i Odense.
14. april udpeget som kunstnerisk
leder af Århus Festuge.

Skov, Holger,
viceskattedirektør.
31. oktober afsked fra Århus Kom-
mune.

Sørensen, Anders Kingo,
sognepræst ved Vor Frue Kirke.
1. februar sognepræst i Ullerup.

Thomsen, Jens,
afdelingsingeniør ved Midtkraft.
1. januar landsformand for Inge-
niør-Sammenslutningen.

Togeby, Ole,
lektor ved Nordisk Institut.
1. februar professor i nordiske
sprog ved Århus Universitet.

Vagner, Bent,
direktør.
9. december fratrædt som formand
for Århus Handels- og Industrifore-
ning.

Østergaard, Edith,
sognepræst ved Skt. Johannes Kir-
ke.
1. november sognepræst ved Ravns-
bjergkirken.

Parsifal og Århus

Den jyske Opera fortsatte i august/september 1991 sit stort anlagte Wagnerprojekt med 5 opførelser af Parsifal i Musikhuset. Sammen med Tristan og Isolde, som Operaen satte op i 1989 og genoptog i 1990, og Tannhäuser, som skal opføres i 1993, indgår Parsifal i en trilogi, der har kærlighedens vilkår som overordnet tema. Trilogien tænkes opført i sin helhed i 1994.

Som den eneste Wagneropera har Parsifal i sin danske opførelshistorie et Århus-aspekt, ja faktisk blev Århus det første sted, hvor et dansk publikum havde lejlighed til ved en koncertopførelse at høre større dele af operaen.

Begivenheden fandt sted i Århus Domkirke 13. november 1910. Som dirigent havde man indforskrevet en yngre tysk kapelmester, den 26-årige Hans Seeber van der Floe. Der medvirkede kun to solister, nemlig den lettiske tenor Robert Salenius som Parsifal og den danske bas Johannes Fønss som Gurnemanz. Seeber van der Floe havde i en måneds tid opholdt sig i Århus og ledet indstudieringsarbejdet med de lokale kræfter. Ved opførelsen i Domkirken dirigerede han orkestret i korsskæringen og havde herfra overledelsen af koncerten. I gangen bag altret ledede lærer L. J. Hansen et stort blandet kor, medens domorganist Arthur Allin sad ved orglet, hvor også frk. Vilh. Christiansens damekor og lærer

Aarhus Domkirke. Parsifal

af

Richard Wagner

Søndag d. 13. November Kl. 6.

Billetspriser:

Begrænset Antal Pladser i Kor-

skibene à 2,00

Stolene i Midtergangen à 1,50

Øvrige Pladser à 1,00

Billetter faas i **F. Rybnør Petersens Boghandel**, hos Boghandlerne **Otto Jørgensen** og **Aage Hass**. **Koncertdagen** i Kioskerne og ved **Indgangen**

Overskudet anvendes i velgørende Øjemed. (0565

Se Gadeplakaterne!

Annonce i Aarhus Stiftstidende 4. november 1910.

Gades drengekor havde plads. I et af sidekapellerne var gralsklokkerne ophængt.

Under overskriften »Parsifal Koncerten – En storartet Succes« skrev Gerhard Lyngge i sin anmeldelse i Aarhus Stiftstidende bl.a.: »Det er ikke formaalstjenligt her at hænge sig i Smaamangler eller Smaauheld eller referere dem. Her maa ses stort paa den Koncert, naar den sammenlignes med, hvad vi er vant til; det var en Musikbegivenhed, der sikkert blev til den største kunstneriske Sejr Aarhus-musikere har vundet i man-

Hans Seeber van der Floe, Parsifalkoncertens tyske dirigent.
Tegning i Aarhus Stiftstidende 4. november 1910.

ge Aar. At tænke sig, at det var et tilfældigt sammensat Orkester, der kun med forholdsvis faa Prøver, men rigtignok under et udpræget Dirigent-Talents ypperlige Instruktioner – havde naaet det Resultat!«, og han fortsatte: »Det var den store altbesejrende Kunst, vi stod Ansigt til Ansigt med i Wagners mesterlige, oratorieagtige Festspil, og al dets ophøjede Andagt, der vel blev forstærket af Kirkerummets højtidelige Ramme, efterlod indtrykket af noget ganske overordentligt.«

Parsifal kom som den sidste af Wagners operaer op på Det kgl. Teater i en noget forkortet version 9. april 1915, iscenesat af Julius Lehmann og dirigeret af Georg Høeberg. Forestillingen blev spillet i alt 11 gange, sidste gang 1. maj 1916.

Der skulle gå henved 46 år, førend der atter var mulighed for herhjemme at høre Parsifal i sin helhed, og denne – første komplette – opførelse af operaen fandt sted i Århus. Palmesøndag 15. april 1962 havde Århus By-Orkester og Per Dreier inviteret til Wagnerkoncert i Stadionhallen. Hovedpartierne blev sunget af Robert Charlebois (Parsifal), Elisabeth Schärtel (Kundry), Helge Birkeland (Gurnemanz), Frans Andersson (Klingsor), Olav Eriksen (Amfortas) og Mogens Schmidt Johansen (Titurel). Det store korparti blev varetaget af Århus Operakor og medlemmer af Jydsk akademisk Kor.

Selvom koncerten ikke var udsolgt, må man dog betegne den som en succes publikumsmæssigt, med ca. 1000 tilhørere. Kunstnerisk var succes'en hjemme. De lokale anmeldere fandt de store overskrifter frem: »Parsifal-opstigning til

AARHUS BY-ORKESTER

HUSK I EFTERMIDDAG

PARSIFAL

i Stadionhallen i Aarhus
kl. 15,30

Billetsalgspriser: Kr. 10 - 12 - 15
og 20.

**Billetsalg: Aarhus Stiftstidendes
kiosk, Banegårdsplads, tlf.
2 22 43 og Stadionhallen, tlf.
4 30 00:**

«NB. Bilkørende bedes komme i
god tid af hensyn til parkerings-
forholdene.»

Annonce i Aarhus Stiftstidende 15. april 1962.

Stadionhallen 15. april 1962. Per Dreier i spidsen for Århus By-Orkester.
(Aarhus Stiftstidendes billedtjeneste).

de store højder. Opførelsen i Aarhus, et dristigt forehavende, var saa overbevisende Wagner'sk, som det kunne tænkes under forholdene« (Hans Boy Carstens i Aarhus Stiftstidende), »Germansk Paaskemystik i Stadionhallen. Parsifal var en stor indsats af sangere og orkester« (Christian Stub-Jørgensen i Aarhus Amtstidende), »Ikke en anmeldelse, men en tak til de medvirkende. Fremførelsen af Parsifal blev en stor kunstnerisk sejr« (Johannes Nørgård i Demokraten), og endelig »Wagners Paaskedrama. Opførelsen af Parsifal i

Aarhus Stadion virkede smukt og højtideligt« (Erling Winkel i Jyllandsposten). I sin anmeldelse skrev Erling Winkel bl.a.: »Per Dreiers bedrift vil gaa over i historien. Den betyder en milepæl i det fremadskridende arbejde for et frodigere musikliv, for at indhente forsømmelser fra en menneskealder, da man gik uden om senromantikens store udfoldelser.«, og han fortsatte – næsten synsk: »Forhaabentlig faar dagen i gaar positive følger. Engang ad aare – naar den kulturelle situation er mere moden og et egnet loka-

Stadionhallen 15. april 1962. Yderst til højre blandt koristerne ses Minna Nyhus, der med stor succes sang Fricka i Den jyske Opera's opførelse af Ringen. (Aarhus Stiftstidendes billedtjeneste).

By-Orkestrets kontor i Skolegade, april 1963. Til venstre ses Richard Wagner i skuespilleren Jørgen Fønss' skikkelse. Jørgen Fønss' far, Johannes Fønss, sang Gurnemann ved Parsifalkoncerten i Domkirken 13. november 1910. Til højre ses Poul Gulstad, By-Orkestrets nyudnævnte forretningsfører. (Aarhus Stiftstidendes billedtjeneste).

le for haanden – vil det vel være muligt at give Wagner ogsaa en teatermæssig værdig behandling.“

I et forsøg på at gøre Parsifalopførelser Palmesøndag til en påsketradition i lighed med juletra-

ditionen med opførelse af Bach's Juleoratorium, gentoges koncerten Palmesøndag 7. april 1963. Men denne gang svigtede publikum. Der kom kun ca. 150 mennesker, måske fordi der – lidt uheldigt – i den samme weekend var arrangeret

gæstespil af Flensborg-operaen på Århus Teater med Verdi's Maskeballet og Puccini's Tosca. Der blev ingen Parsifal i 1964, og forsøget måtte opgives.

Koncerten blev en økonomisk bét for orkestret. I et interview med Erik Bendt i Jyllandsposten lagde Per Dreier ikke skjul på sin skuffelse. Han udtalte bl.a.: »Naturligvis var det en chance at tage med Parsifal, men det hører med, naar man ønsker at placere musikken i et europæisk billede. Og vi fortsætter vore bestræbelser, mulighederne for et aktivt musikliv er saa store her i byen, at man ikke har grund til at føle sig nedslaaet – i hvert fald ikke ret længe – over en fiasko, der skyldes et uheldigt sammentræf med andre arrangementer her i byen.«

På Det kgl. Teater kom Parsifal op igen i december 1977, iscenesat af Harry Kupfer og dirigeret af Wolfgang Rennert. Forestillingen er stadig på teatrets repertioere.

Den jyske Operas Wagnerplaner for de kommende år er imponerende. I 1992 genoptages Tristan og Parsifal, i 1993 nyopsættes Tannhäuser, og i 1994 spilles så den komplette kærlighedstrilogi Tannhäuser, Tristan og Parsifal tre gange. I 1995 genoptages Rhinguldet og Valkyrien, i 1996 Siegfried og Ragnarok, og endelig spilles den komplette Ring to gange i både 1997 og 1998. Jo, Århus er godt på vej til at blive Nordens Bayreuth.

J.B.

Fra Den jyske Opera's oplørelse af Parsifal 1991. Aage Haugland (Gurnemanz), Thomas Sunnegårdh (Parsifal) og Sylvia Lindenstrand (Kundry).

Marselisborg Studentergaard

»Nu har vi fået starten til universitetet, det er den bygning vi mangler«, udbød Victor Albeck, formanden for *Universitets-Samvirket, Aarhus*, da han i 1928 tog et større hus på Marselis Tværvej i øjesyn, og han fortsatte: »Her kan studenterne bo og herfra kan de få deres uddannelse«.

I det ældre villakvarter mellem Marselis Boulevard og Skovbrynet i nærheden af Marselisborg Gymnasium ligger endnu den monumentale, hvide bygning med det mørke tegltag. Siden 1946 har den været anvendt af militæret. I 1991 fremkom imidlertid rygter om, at Vestre Landsdelskommando i løbet af året skulle forlade huset, hvilket dog ikke er sket. Men som det fremgår af overskriften, er det ikke bygningens foreløbig 45 år i militærets tjeneste, vi i denne omgang skal opholde os ved.

Den anselige bygning på nordsiden af Marselis Tværvej, opført under 1. verdenskrig, kan hævdes at være Aarhus Universitets tidligste bygning, eller i hvert fald den første bygning, som erhvervedes i tilknytning til den universitetsundervisning, der senere udviklede sig til Aarhus Universitet.

Indtil bygningen i 1928 erhvervedes af *Universitets-Samvirket, Aarhus*, en sammenslutning dannet 1921 af private og organisationsfolk med stærke ønsker om at få oprettet et universitet i

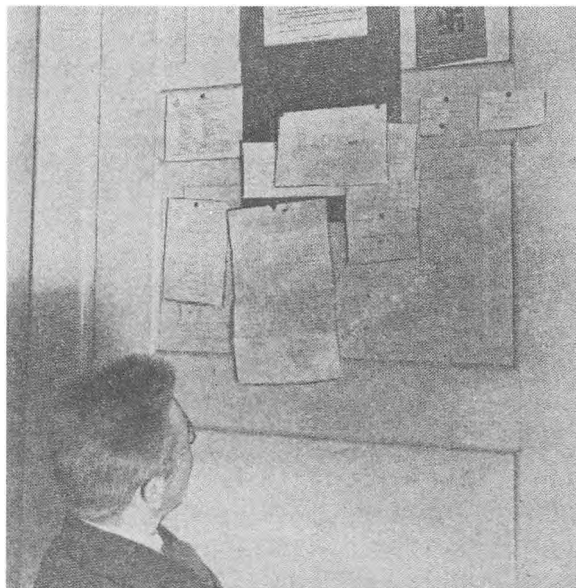

Kort K. Kortsen, professor i filosofi ved Universitetsundervisningen i Jylland, blev første efor ved Marselisborg Studentergaard. På billedet, der bragtes i Politikens Magasinet i februar 1929, ses han på trappen op til sin embedsbolig i 'den aarhusianske regens'. Kortsen, der var den først ansatte professor af med betragtninger om universitetsundervisning, nød det privilegium at afholde den første forelæsning dér. Dette skete på Universitetsundervisningens indvielsesdag 11. september 1928, og emnet var »Hvad er Filosofi?« Kortsen rundede forelæsningen af med betragtninger over »Jylland og dets Befolknings Ejendommeligheder«, der nu – med universitetsaktiviteterne – ville få bedre lejlighed end tidligere til at gøre sig gældende. Den tørre og distræte mands forelæsninger, der fandt sted tirsdag, onsdag, fredag og lørdag fra kl. 15 til 16, skal i øvrigt blandt studenterne i daglig tale have været omtalt som »Cirkus K.K. Kortsen«.

Århus, havde den tjent som klinik for øjenlæge E. Lindgren. Efter dennes død købtes bygningen af *Universitets-Samvirket* formedelst kr. 180.000, hvoraf hovedparten var skænket af grosserer Jul. A. Christensen, Aarhus Kulkompagni. I alt kom bygningen til, inklusive den nødvendige ombygning, at stå organisationen i 207.000 kr. Det blev altså således muligt i denne bygning at indrette en 'studentergård' (et studenterkollegium, ville vi kalde det i dag) på Marselis Tværvej allerede samme år som den selvejende institution *Universitetsundervisningen i Jylland* startede sine aktiviteter.

Som følge af bl.a. et regeringsskifte kunne der nemlig foreløbig skydes en hvid pind efter statens initiativer i sagen vedr. oprettelse af et jysk universitet, og dette til trods for, at et regeringsnedsat udvalg i årene 1919-25 havde arbejdet med spørgsmålet, om et jysk universitet burde oprettes, hvorledes det i givet fald skulle være beskaffent, og i hvilken by det med størst fordel kunne placeres. Et klart flertal i dette udvalg mente, at det skulle ligge i Århus – men altså, skulle der straks ske noget i sagen, måtte lokale kræfter løfte. Det gjorde de så, og i juni 1929 karakteriseredes Studentergaarden i en artikel i *Arosia* som intet ringere end »Universitetssagens foreløbig bedste Aktiv«.

Bygningen rummede ud over fælles spisestue og dagligstue værelser til 27 mandlige studerende samt lejligheder til økonomaen og den såkaldte *efor*, en professor ved *Universitetsundervisningen*, hvis opgave i bygningen var at føre tilsyn med de logerende unge herrer. Kort K. Kortsen, pro-

Opslagene på døren i dagligstuen på Marselisborg Studentergaard studeres ivrigt af en af de mandlige alumnier. Billedet, der stammer fra o. 1930, bragtes i et nummer af Politikens Magasinet i forb. med et interview med den nyansatte docent ved Universitetsundervisningen, historikeren Albert Olsen, der fortæller, at det er billigere at studere i Århus end i København, ikke mindst takket være Marselisborg Studentergaard.

fessor i filosofi, blev den første *efor* ved det jyske universitets tidligste kollegium. En del af det praktiske arbejde – problemer med økonomaen, pigebesøg på værelserne samt andre tænkelige uregelmæssigheder – overlod Kortsen dog til 'klokkeren', studenternes talsmand og formand for den fem mand store studenterbestyrelse. Betegnelsen 'klokker' er overtaget fra Regensen i København. Studentergaarden kaldtes i daglig

Lindetræet plantes ved Marselisborg Studentergaard 11. september 1928. Hvem der er hvem, er ikke let at se i den stilling, herrerne indtager, men en anden kilde fortæller, at træet plantedes af universitetsbestyrelsens formand, overlæge Victor Albeck, landsretssagfører C. Holst-Knudsen og højesteretssagfører A.L. Christensen med sagkyndig assistance af stadsgartner L. Sandberg. Træet står der den dag i dag.

tale blot 'Gaarden', men i øvrigt benævntes den tillige af og til »den aarhusianske regens«, f.eks. i *Politikens Magasinet*, hvis medarbejder i februar 1929 rapporterede disse begejstrede ord om de moderne forhold i huset til sine læsere:

– Det er ingen overdrivelse at sige, at de unge Studiosi her har en ideal Bolig – fem Minuter fra den dejlige Skov. Alle Værelserne er hyggelige og lyse. Det kan ligefrem fryde en gammel Akademikus i Hjertet, naar han tænker paa Fortidens Studenterhybler, at se, hvorledes Ungdommen

af 1929 har indrettet sig: her er *hall* og Forsamlingsstuer, Centralvarme, elektrisk Lys m.m.

Magasinets korrespondent spurgte overlæge Albeck, om Studentergaarden i fremtiden også ville modtage studiner. Han svarede, at erfaringerne fra et københavnsk kollegium havde frembudt »visse Skyggesider« og ikke fristede til efterligning. Men det var hensigten, meddelte han – når først den egentlige universitetsbebyggelse havde taget fart – at »de unge Mænd skal have deres egen Gaard ude paa Universitetsgrunden, og Pigerne vil da blive anbragt på den nuværende Studentergaard«. Albeck tilføjede, at »Alt andet Fællessamkvem hilser jeg med Glæde – at de gaar sammen, er Kammerater o.s.v. Men man skal ikke bringe de Unge i for store Fristelser.«

Med hvad tilbragtes nu fritiden af de logerende studenter? Ifølge Folmer Andersens artikel i et 1929-nummer af *Arosia* anvendtes den til selvkabeligt samvær på værelserne eller i den hyggelige dagligstue, »og den lune Sommeraften frister ofte til lange Ture i Marselisborg Skov eller ud ad Strandvejen langs Danmarks skønneste Bugt.« Hertil kom, at man naturligvis diskuterede dagens emner.

Endnu eksisterede altså ingen egentlige universitetsbygninger, og navnet *Aarhus Universitet* tilhørte stadig fremtiden, i hvert fald officielt. Selve undervisningen foregik indtil 1933 i lejede lokaler i Teknisk Skole i Nørre Allé. *Universitetsundervisningens* husleje var her sat til det symbolske beløb af 100 kr. om året, men så måtte studenterne også tage til takke med umagelige taburetter uden ryglæn. På Teknisk Skoles gamle

bygning opsattes 1988 en mindetavle for starten af *Universitetsundervisningen i Jylland* 11. september 1928, datoen der regnes for Aarhus Universitets fødselsdag.

Af erhvervelsen af bygningen på Marselis Tværvæg forstår man, hvilken kolossal vægt *Universitets-Samvirket* lagde på at kunne tilbyde udenbys studenter en passende ramme om deres studieliv. En ramme, hvis ideale beskaffenhed var blevet beskrevet i den store universitetsbetænkning fra 1925 angående oprettelsen af et universitet i Jylland, og hvis formuleringer vedrørende 'studentergårde' vi straks skal se på. I alt 78 studerende startede i løbet af det første år på studier ved den århusianske universitetsundervisning, dog kun 64 fra starten af. Heraf var de 36 fra Århus by og de øvrige 28 fra hele det øvrige land. Der var derfor ikke de store problemer med at realisere den omtalte målsætning, idet kun 26 benyttede sig af tilbudet om værelse på Marselisborg Studentergaard i efteråret 1928.

Det skal her indskydes, at *Universitets-Samvirket, Aarhus*, der fra 1930'erne også har stået for indsamling til og opførelse af kollegiebygningerne i Universitetsparken, ved Universitetets 25-års jubilæum i 1953 kunne tilbyde blot en fjerdedel af de udenbys studerende en kollegiebolig. Og dette til trods for, at hele syv kollegiebygninger à 50 værelser på det tidspunkt var blevet opført i Universitetsparken siden 1935. Dette forhold skyldes i mindre grad, at studentertallet nu havde rundet 1800, end den kendsgerning, at Aarhus Universitet havde haft held til at tiltrække en stadig større procentdel studenter fra mange egne

af landet, alt som institutionens ry var vokset. Stadig flere udenbys studenter, med andre ord.

Men allerede Marselisborg Studentergaard var som nævnt beregnet for udenbys studenter; nærmere betegnet var den »beregnet til Fribolig for ubemidlede Studenter, der har deres Hjem uden for Aarhus«. For bolig lys og varme skulle der således ikke betales af alumnerne – sådan kaldes et universitetskollegiums beboere – men for føden måtte de dog selv punge ud. Thi, som skrevet står i Universitetets allerførste årsberetning, »For fuld Kost betales 1928-29 55 Kr. maanedlig, men Prisen vil kunne svinge noget, svarende til Økonomaens Driftsudgifter«.

At betragte studenterne, der søgte *Universitetsundervisningen*, som voksne individer, kom ikke på tale og ville måske også have været malplaceret. Overlæge Victor Albeck, formand for *Universitets-Samvirket* og for den kommunalt og privat finansierede *Universitetsundervisning* kunne derfor ved undervisningens indvielse med stor selvfølgelighed tiltale studenterne med disse ord:

– Og I Studenter, som er kommet til os, ogsaa jer byder vi velkommen. I vil i Aarhus, Byen ved Havet, finde mange Betingelser for at føre et frit og sundt Ungdomsliv. Ogsaa I er Pionerer, og I maa ved Flid og god Opførsel vise jer den Tillid værdig, som Aarhus Bys Borgere modtager jer med.

Samme holdning er gennemgående i adskillige afsnit af den store udvalgsbetænkning fra 1925 vedr. oprettelsen af et universitet i Jylland. Heri hedder det, at hele betænkningssudvalget (hvis fraktioner ellers stredes voldsomt om, hvil-

Et par af studenterne i Marselisborg Studentergaard giver husassistenten en hånd med i arbejdet med at banke dyner og tæpper.

ken by i Jylland, der burde have universitetet) var enigt i, at det kommende universitet »i saa høj Grad som muligt bliver et *Kollegieuniversitet* i den Forstand, at Universitetet ikke blot giver Studenterne Undervisning, men ogsaa til sin Raadighed har *Studentergaarde*, hvor Studenterne kan bo.« De såkaldte studentergårde skulle »ligge nær hverandre«, og man fandt det ønskeligt, om universitetet i det hele taget kunne blive en »lokalt sammensluttet Verden for sig, hvor Professorer og Studenter bor sammen og fører et dagligt Samliv.« Det nye universitets særlige karakter skulle fremkomme derved, at det blev »en Enhed, en Samboen og Samleven ikke alene mellem Lærere og Studenter, men ogsaa mellem disse indbyrdes.« Endvidere burde det forhindres, at studenter kun omgikkes folk fra deres

eget fag eller fakultet. Herom hedder det i betænkningen, at »Studenterne af de forskellige Fag, og helst af saa mange Fag som muligt, bør leve deres Studieaar sammen, Dag for Dag mødes og samtale med hverandre.« Og man fandt, at universitetsbebyggelsen i det hele taget burde være »bedre end ved Københavns Universitet, samlet, men dog landskabeligt fri og smuk.« Til lige var man af den overbevisning, at der burde sørges for »Studenternes legemlige og personlige Vel, ikke blot ved Studentergaardene, men ogsaa ved Indretning af Studenterbespisning, Bad og Sportspladser, (og) ved at Studentersangen udvikles ...« Skrækbilledet var ikke blot de overfyldte københavnske auditorier og den enkelte bondestudents almindelige storby-ensomhed, men ogsaa – for nu at citere, hvad folketingsmedlem Holstein sagde under behandlingen af forslag til lov angående tilskud til universitetsundervisningen i Århus 21. januar 1931:

– de forhold, der bydes Studenter af Smaakaars-Familier i Kvistværelser i Smaapensionater paa Vesterbro og Nørrebro, hvor disse Børn mellem 17 og 20 Aar gaar mere eller mindre for Lud og koldt Vand og er udsat for de Fristelser, som møder dem her i København. Jeg behøver i den Henseende blot at henvise til Udtalelser af københavnske Politimænd, der for et Par Dage siden har staaet i den københavnske Presse om de seksuelle Forhold i København ... Man vil da let se, at saadanne unge Mennesker, Børn, er i høj Grad udsat for i deres første Studieaar at faa et moralsk og fysisk Knæk, som de vil bære Mindelser om hele Livet igennem.

Udvalgsbetænkningens idealer, der var udviklet med henblik på et under staten hørende universitet, stræbte man i den private århusianske universitetssammenhæng, såvel i pionerårene som senere, efter bedste evne at efterleve, ikke mindst det daglige samliv mellem lærere og studenter (det første års tid var der i gennemsnit kun ti studenter for hver lærer). Og i det små – meget små, må man vel sige – søgte man allerede i det hvide hus på Marselis Tværvæg at leve op til betænkningssudvalgets anbefalinger.

Fra midten af 1930'erne, med *Universitets-Samvirkets* opførelse af parkkollegierne og professorvillaerne lige i nærheden af den første universitetsbygning (nuværende jurabygning) fra 1933 i Universitetsparken, tog man nok en gang livtag med 1920'ernes idealer om helhed og sammenhæng. Men universitetet var blevet så stor en succes, at væsentlige dele af de studentersociale idealer efterhånden måtte tilsidesættes. Det jyske universitets fædre havde i sin tid forstillet sig, at det århusianske lærdomssæde, når det ad åre var fuldt udviklet, ville have en bestand på måske hen mod 1000 studerende. Under ingen omstændigheder noget med f.eks. 15-16.000, som man i 1970'erne nåede op på. Professorboligerne, der var blevet bygget i Universitetsparkens nordøstre hjørne, hvor Katrinebjergvej skar Ringgaden, blev i øvrigt revet ned omkring 1970, mens parkkollegierne endnu anvendes til det, de altid har været beregnet for; i dag bor under 5 procent af samtlige studerende ved Aarhus Universitet i parkkollegierne. Efor-ordningen afskaffedes i 1970'erne, hvor den allerede længe havde

været under stærk kritik fra alumnernes side. Til eforens opgaver havde jo bl.a. hørt det overordnede opsyn med, at der efter et givet tidspunkt på aftenen ikke fandtes besøgende på værelserne, et af de forbud, som tiden var løbet fra.

Det er velkendt, hvorledes parkkollegierne blev overtaget af den tyske værnemagt i 1943 og indrettet til Gestapo-hovedkvarter, hvorpå bygningerne lagdes i aske af Royal Air Force ved bombardementet i oktober året efter. Mindre kendt er det vel, at nazisterne en uges tid efter luftangrebet beslaglagde Marselisborg Studentergaard, der på tidspunktet for denne ufrivillige overdragelse allerede havde fungeret som kvindekollegium gennem tre år, ganske i overensstemmelse med Victor Albecks forudsigelser. I februar 1941 havde man ellers i Stiftstidende kunnet læse under overskriften »Studierne vil ikke til Marselisborg«, at en underskriftindsamling var sat i gang. Baggrunden var, at *Universitets-Samvirket* havde afsat 33.400 kr. til en ombygning af »Gaarden«, der altså nu skulle anvendes af kvindelige alumner, mens de mandlige indtog de nye kollegiebygninger i Universitetsparken. Nævnte beløb mente de kvindelige studenter burde anvendes »ved Opførelsen af et moderne Kvindekollegium i Universitetsparken«. At dømme efter artiklen var der ikke hovedsagelig tale om en kritik af, at de kvindelig studenter nu blev 'usynliggjort' med anbringelsen på »Gaarden«. Derimod synes det at være »Kostspørgsmålet, der er Skyld i Studiernes Holdning«. Kort sagt mente de, at »Kvinder lettere end Mænd kan holde sig selv med Kost helt eller

Bygningen på Marselis Tværvej 4 som den tog sig ud i september 1933. På det tidspunkt havde den tjent som regens med boliger for universitetsstuderende gennem fem år.

delvist«, således som der netop var mulighed for i de nye parkollegiers fælleskøkkener, hvorimod der på Marselisborg Studentergaard jo eksisterede en fast ordning om fuld pension, som de fandt for dyr. De protesterende kvindelige

studenters kritik blev imødekommet på den måde, at der indrettedes køkkenfaciliteter til fælles benyttelse som erstatning for den faste kostordning. Herefter betaltes kun 10-20 kr. om måneden for varme, gas, lys og rengøring.

Da *Demokratens* journalist i efteråret 1941 spurgte *eforen* i 'kvinderegensen', professor Knud Illum, hvad han syntes om »studinen af i dag«, lød svaret:

– Jeg finder Studinen af i dag sød og henrivende naturlig. Og det er et Indtryk, man uvilkaarligt faar ved at tale med disse unge Piger. Vel er de Akademikere, men de er først og fremmest Kvinder – med Kvinders Interesser – det er et Kuld, Minerva kan være stolt af.

Da *Universitets-Samvirket* i 1946 afhændede studentergården til det danske militær, anvendte man den herved fremkomne sum til opførelse af et af parkkollegierne, det syvende, et kvindekollegium beliggende ud til Nørrebrogade. Herved var der tale om endnu en imødekommelse af de kvindelige studerendes ønsker.

I haven ved bygningen på Marselis Tværvej 4 ses endnu det træ, som pionererne plantede. Et lille skilt ved træets rod fortæller, at det er en »Studerterlind plantet d. 11. september 1928 ved Marselisborg Studentergaard på oprettelsesda-

gen for Aarhus Universitet«. Professor Carl Krebs har i en erindringskitse skildret lindetræets betydning:

– Vi plantede et træ i bygningens have. Det skulle være det første træ, som skulle vokse og gro til ære for Aarhus Universitet. Jeg ser endnu Albeck stå med hånden om stammen, og jeg var med til at smide jord på dets rødder og trampe det til og vande det.

I øvrigt skal der vel nok være dem, som ville finde det smukt, om universitetet på et tidspunkt kunne generhverve 'sin første bygning'. Mulighederne for institutionens anvendelse af den gamle studentergård er da også utallige, f.eks. kunne der indrettes konferencecenter eller lejligheder til gæstelærere, et universitetsinstitut eller et 'forskningscenter' med tilknytning til universitetet kunne flytte ind, eller bygningen kunne på ny tjene som 'studentergård' – for alumner af *begge* køn.

P.L.

Ændringer i bybilledet: »Prismet Ny Vesterport« Tårnhøjt projekt, tårnhøjt problem

Også inden for arkitekturen hersker den almenmenneskelige higen mod storhed, der søges opnået såvel i højde som i drøjde. Denne søgen mod det grandiose er nu for alvor nået Århus, hvor flere store byggeprojekter – med tilhørende store problemer – har været præsenteret i de sidste par år, fortrinsvis centre med eller uden tårne.

Blandt tårnprojekterne indtager planerne for en kommende bebyggelse af trekantarealet mellem Viborgvej, Silkeborgvej og Herningvej, kaldet »Prismet Ny Vesterport«, en særstilling som følge af den opståede konflikt mellem nyt og gammelt, mellem et moderne glastårn, som oprindeligt var tænkt opført med 18 etager og en højde på 70 m, og det overfor liggende »gamle« miljø, Købstadmuseet »Den gamle By«.

Det har ikke kun været politikere, først og fremmest lokalpolitikere, og fagfolk, som bygherrer, arkitekter og ingeniører, der har været engageret i projektet og i debatten omkring planerne, men også byens brede befolkning har taget del i diskussionerne for og imod byggeriet, bl.a. i læserbreve.

Planen om et center på det nævnte trekantområde går tilbage til midten af 1960'erne, da A/S Dansk Shell 1. april 1965 købte arealet af Vesterbro Trælasthandel, hvis virksomhed var flyttet til Daugbjergvej, se Århus-Årbog 1982, s. 121-125. Der blev allerede dengang udarbejdet et par forskellige projekter, som omfattede hotel med kongreshal, benzinstation, parkeringspladser og butikker. I 1970 blev der givet nedrivningstiladelse for bebyggelsen, der bestod af en villa, en kontorbygning og et antal tømmerlader, og grunden blev ryddet. Men centerplanerne kom ikke til udførelse.

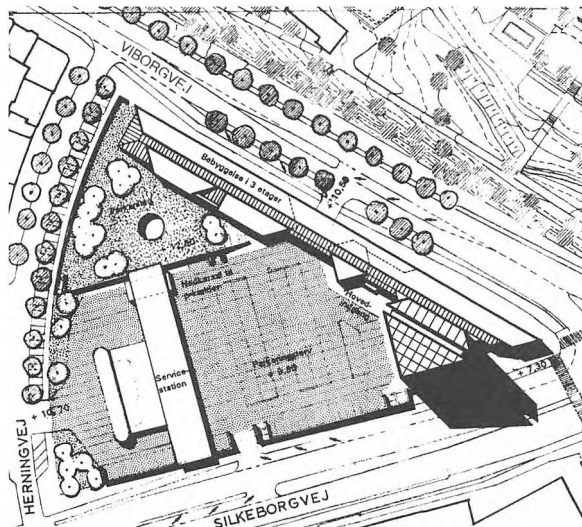
I stedet erhvervede kommunen den østligste del af arealet for at kunne ændre forløbet af den sydligste del af Viborgvej fra Herningvej. Ved at dreje dette vejstykke mod vest kunne Viborgvej komme til at løbe vinkelret ind på Silkeborgvej, således at man undgik det »skæve« kryds ved Ceres. I overensstemmelse hermed udarbejdede kommunen for området sin lokalplan nr. 50. Den blev offentliggjort i januar 1979 og vedtaget samme år.

Ifølge lokalplanen blev arealet øst for Viborgvejs påtænkte forlægning udlagt til parkanlæg og parkering i tilknytning til Botanisk Have og Købstadmuseet »Den gamle By«. Den vestlige del af trekantområdet, der forblev Dansk Shells ejendom, blev udlagt til opførelse af en servicestation. Denne blev indviet 15. marts 1981. Men lokalplanens intentioner for den kommunale del af grunden blev ikke gennemført. Viborgvej blev ikke drejet mod vest, og parkeringspladserne blev ikke anlagt. Området kom i stedet for til at

henligge som en ikke særlig charmerende græsmark, der i de seneste år er stillet til rådighed af kommunen som parkeringspladser for »Den gamle By«.

I februar 1990 blev et nyt projekt for hele trekantområdet offentliggjort. Det bar titlen »Ny Vesterport – Kontorbyggeri i Århus«. Bag projektet står entreprenør Kay Wilhelmsen A/S af 1982, A/S Dansk Shell og arkitektfirmaet Friis og Moltke A/S med arkitekt Svend Hvid som sagsarkitekt. Den planlagte bebyggelse omfatter den eksisterende servicestation, der udvides lidt og bringes i nærmere overensstemmelse med den kommende bebyggelse m.h.t. materialevalg. Nybygget bliver en lav, muret rødstensbygning med fladt tag langs Viborgvej, øverst over for »Den gamle By« i to etager, nederst ved Ceres i tre etager. I grundens spids ved sammenløbet af Viborgvej og Silkeborgvej er tænkt rejst et 70 m højt trekantet tårn, der rummer 18 etager over 2 kælderetager. Tårnet er beklædt med glas, og dets tagflade skråner mod SV. Tårnets grundflade har form af en ligebeinet trekant, som måler ca. 25 × 25 × 35 m. Den længste side ligger langs Viborgvej, medens en anden side følger Silkeborgvej. På ydersiden mod Viborgvej er et antal elevatorer samlet i et elevatorstårn.

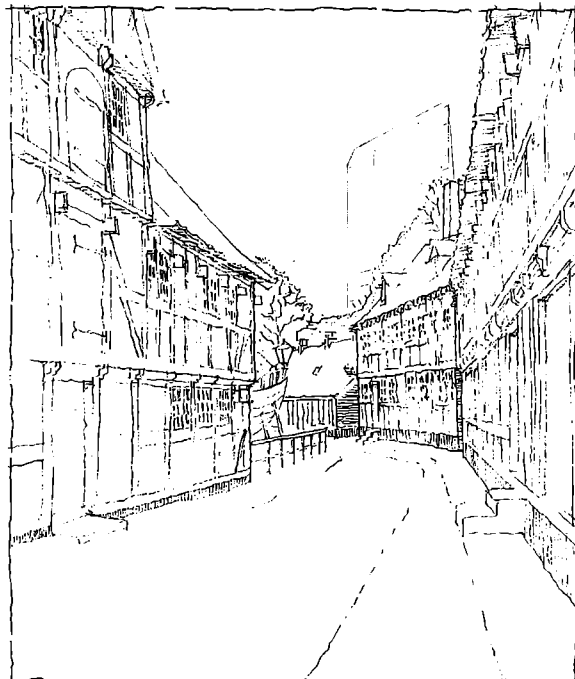
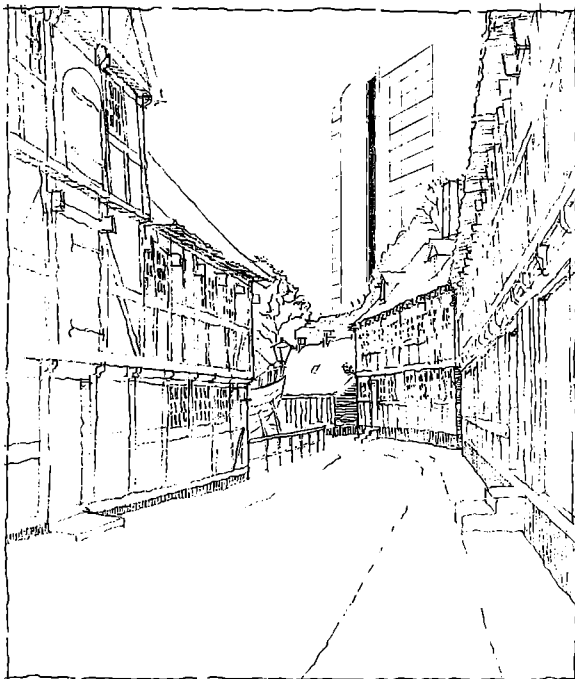
Placeret centralt på grunden findes et parkeringsanlæg med i alt 340 p-pladser fordelt dels på en forplads eller et torv, hvortil der er adgang fra alle tre omliggende gader, dels i en kælder i to etager, hvortil der er indkørsel fra forpladsen mod nord. Mod Silkeborgvej, som ligger lavere end forpladsen, udføres parkeringsanlægget

Plan over trekantområdets bebyggelse i henhold til Lokalplan nr. 452. Nord opad. Til venstre ses den eksisterende servicestation, der er udvidet lidt. Langs Viborgvej ligger den lave, murede rødstensbygning, der mod NV er planlagt i 2 etager og mod SØ i 3 etager. Ved sammenløbet af Viborgvej og Silkeborgvej ligger det trekantede 60 m høje glastårn, udformet som et dobbeltprisme. Længden af den viste skygge er uden forbindelse med virkeligheden. Centralt på arealet findes parkeringstorvet med nedkørsel til p-kælderen i 2 etager. Helt mod NV ses parkanlægget.

som en hævet banket, afskærmet af en facademur i røde sten. Endelig er grundens nordligste del mod Herningvej tænkt udlagt som bypark, hvis niveau ligger $3\frac{1}{2}$ m, over forpladsens. De 340 p-pladser er ca. 100 flere end reglerne kræver for den planlagte bebyggelse, og de tænkes stillet til disposition for offentligheden, f.eks. »Den gamle By«s besøgende.

Hele byggeriet omfatter ca. 12.000 m² eta-

Glastårnet set fra Toldbodgade i »Den gamle By«. Til venstre tårnets oprindelige udformning med en højde på 70 m. På siden mod Viborgvej ses elevatorstårnet. Til højre tårnets ændrede udformning. Højden er reduceret til 60 m og elevatorerne er lagt ind i glastårnet, der derved synsmæssigt er opløst i et dobbeltprisme, hvis kanter mod Viborgvej og dermed mod »Den gamle By« alle er skråt afskårne.

Tegninger: Friis og Moltke A/S, Arkitekter MAA.

geareal, hvoraf ca. 6.700 m² findes i højhuset. Bygningerne tænkes anvendt til kontorer og restaurant, sidstnævnte i tårnets top under den skrå tagflade.

I diskussionen, som fulgte efter fremlæggelsen af projektet, kom gemytterne i kog, og der faldt mange knubbede ord, mere eller mindre velovervejede.

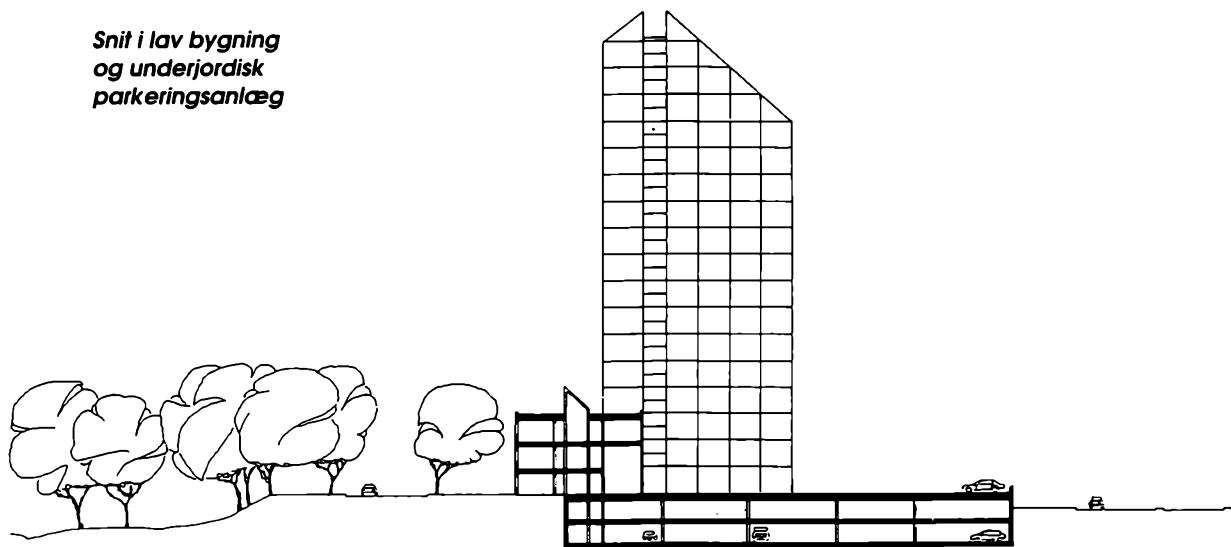
»Den gamle By« fremhævede, at tårnbygningens

beliggenhed og format ville blive dominerende for udsynet fra museet i sydlige retninger og derved bryde illusionen om, at museumsgæsterne befandt sig i en gammel, dansk købstad. Museet påpegede også, at man ikke tog stilling til tårnets arkitektoniske værdi. Det var selve placeringen af den 70 m høje bygning så tæt på museet, »Den gamle By« reagerede imod. Af et bestyrelsesmedlem blev det endog udtalt,

at placeringen ville blive en katastrofe for Købstadmuseet. »Den gamle By« betonedede, at museet gerne så trekantgrunden bebygget endog med samme udnyttelsesgrad, som det foreliggende projekt, men udformet som en randbebyggelse på op til 5 etager. Endvidere udtrykte

»Den gamle By« håbet om, at en kommende bebyggelse ville betyde flere parkeringspladser til museets gæster på hverdage end de i udsigt stillede 100 stk., der faktisk ikke betød en forøgelse af det nuværende antal, og derfor ikke ville løse parkeringsproblemerne for »Den gamle By« og

**Snit i lav bygning
og underjordisk
parkeringsanlæg**

BOTANISK HAVE

VIBORGVEJ

PORT

PARKERINGSKÆLDER

SILKEBORGVEJ

Snit af projektets lave bygning langs Viborgvej og det underjordiske parkeringsanlæg.
Tegning: Friis og Moltke A/S, Arkitekter MAA.

beboerne i kvarteret omkring museet. De sidstnævnte var i perioder stærkt plaget af biler, der blev hensat på alle ledige arealer på villavejene.

Projektets tilhængere talte om »Den gamle By«s berøringsangst over for nutiden. Selve Købstadmuseet med dets enestående samling af 70 gamle, genrejste, restaurerede bygninger blev betegnet som en kirkegård, en samling døde huse, ja balsamerede lig. Dette på trods af, at bygningerne ved overflytningen til »Den gamle By« er blevet reddet fra tilintetgørelse, idet alle husene var dødsdømte på deres oprindelige steder spredt ud over Danmark, og nu udgør en fantastisk mulighed for kommende generationer for at kunne studere gammel, dansk byggeskik.

Selve glastårnet blev endog tillagt mulighed for at kunne bidrage til at løse problemerne med vold, hærværk og indbrud i midtbyen. Tankgangen var, at tårnet ville tiltrække advokater, tandlæger, forsikringsselskaber etc. fra Strøget og kvartererne deromkring, hvor de i øjeblikket tog plads op i huse, der var bygget til at bo i. Ved fraflytningen blev lokalerne frigjort til beboelse, og beboerne er den bedste beskyttelse mod uheldige elementer.

Også byrådsmedlemmer markerede sig med »skarpe« standpunkter. Således blev det i byrådet udtalt af et enkelt medlem, »at et museum, der lever af kommunaltilskud og sponserpenge, skal da nok være lidt varsom med at fortælle et bysamfund, at her må der ikke bygges i byen.« - Et sådant synspunkt kan næppe være i overensstemmelse med demokratiske principper. Tværtimod må enhver borger og enhver institution ha-

ve ikke blot ret, men først og fremmest pligt til at sørge for, at en sag, og specielt en sag, der lægges ud til offentlig høring, bliver belyst fra flest mulige sider. Herved får beslutningstagerne i Århus byråd den bedst mulige baggrund for og den optimale viden til at træffe den rigtige beslutning, således at byrådsmedlemmerne ikke senere kan henvise til, at det var der ingen, der sagde noget om, før beslutningen var taget og sagen afgjort.

Midt i den løbende diskussion ønskede arkitektfirmaet Friis og Moltke at anskueliggøre tårnets dimensioner. Ved hjælp af en stor byggekran, der bar en vandret gittermast med en stålwire i hver ende, blev tårnets omrids markeret 17. oktober 1990.

Resultatet af de efterfølgende overvejelser forelå i begyndelsen af 1991 i form af et revideret, lidt reduceret projekt med titlen »Prismet Ny Vesterport«. Tårnets højde er reduceret fra 70 til 60 m, og antallet af etager er reduceret fra 18 til 16, hertil kommer i begge tilfælde 2 kælderetager. Selve tårnets udformning er strammet op og gjort lettere, idet alle flader er blevet smallere, bl.a. ved at kanterne mod Viborgvej er blevet skråt afskårne. Det gælder såvel siderne som taget. Elevatorerne er flyttet ind i tårnet, der derved ligesom er blevet delt i et dobbelt prisme. Det samlede bruttoetageareal er nu 11.024 m², og antallet af p-pladser er reduceret til 329 stk.

På grundlag af dette ændrede projekt udarbejdede stadsarkitektens kontor et forslag til en ny lokalplan, nr. 452, for trekantområdet og et areal vest herfor, der begrænses af Herningvej, Silke-

borgvej, Ringkøbingvej og Skernvej. Forslaget blev offentliggjort i februar 1991, godkendt af byrådet 15. maj og derpå sendt til offentlig høring. I høringsperioden anmodede »Den gamle By« kulturministeren om at gøre indsigelse mod lokalplanforslaget. I slutningen af august svarede Kulturministeriet imidlertid, at de hensyn af museumsmæssig karakter, som Kulturministeriet varetager, ikke vil kunne begrunde en indsigelse mod gennemførelsen af den pågældende lokalplan efter kommuneplanlovens § 26. Ministeriet henviste museet til selv at gøre indsigelse mod lokalplanen. Hvilket også skete. En senere henvendelse til miljøministeren gav i november 1991 samme negative resultat som henvendelsen til kulturministeren.

Alle problemer omkring »Prismet Ny Vesterport« er måske ikke løst endnu.

Umiddelbart før julen -91 meddelte Ceres

Bryggerierne, at bygningen af glastårnet ville betyde, at bryggeriets gamle skorsten på knap 50 m måtte rives ned og erstattes af en ny på 70-80 m for at brugerne af højhuset kunne undgå røggen. Udgifterne til en sådan skorsten ville blive ca. 5 mill. kr. En nærmere undersøgelse, foretaget af kommunens bygningsmyndigheder, arkitekterne og byherren, er resulteret i, at det ikke skulle være nødvendigt at forny Ceres skorsten, da den nye bygning vil blive lufttæt.

I slutningen af januar er det oplyst, at byggekonsortiet stiller som forudsætning for at igangsætte byggeriet, som er anslået til 150 mill. kr., at 70% af etagearealet er udlejet.

Endelig kan det nævnes, at lokalplan nr. 452 for trekantområdet endnu ikke - ultimo februar 1992 - er endelig vedtaget af Århus byråd.

G.R.

Erhvervslivet i Århus 1991

1991 blev for dansk erhvervsliv et år med mange modsatrettede tendenser. Landbrugs- og industrieksporten var i kraftig stigning, og også transporterhvervene bidrog væsentligt til at forbedre handels- og betalingsbalanceoverskuddet. Ikke desto mindre var beskæftigelsen faldende i industrien, og ledigheden voksede i løbet af året til det hidtil højeste niveau siden trediverne. Især inden for bygge- og anlægssektoren blev forholdene i det forløbne år betydeligt forringet og gav anledning til, at adskillige entreprenørfirmaer og andre virksomheder i branchen måtte give op. Samtidig hermed skete der en vis vækst i forbruget og den indenlandske detailomsætning, og det var medvirkende til at skabe lidt optimisme inden for handelserhvervene. Disse tendenser sammen med den fortsatte tilpasning af erhvervslivet til den større internationale konkurrence var også med til at sætte præg på udviklingen i erhvervslivet i Århus i 1991.

Byggebranchen i krise.

Det er inden for bygge- og anlægssektoren, at nedgangen har ramt hårdest i 1991. Den samlede byggevirksomhed i byen var endnu i 1990 stigende i forhold til de nærmest foregående år, men tilbagegangen havde dog dette år ramt den store del af erhvervsbyggeriet, der udgjordes af kon-

tor- og administrationsejendomme til servicebranchen. Faldet her er i løbet af 1991 blevet yderligere markant og har bredt sig til det øvrige erhvervsbyggeri, der i første halvår næsten blev halveret. Også boligbyggeriet har været for nedgående, men dog mindre drastisk, med et fald på omkring 20% i samme periode.

Det er de senere års omfattende opførelser af kontor- og erhvervsparkkomplekser, der nu for alvor sætter sit præg på byggevirksomheden. Mange af disse står endnu tomme, hvilket har bevirket, at erhvervshuslejeniveauet er faldet betydeligt, og har gjort det endnu vanskeligere at få finansieret nybyggeriet. Flere af de projekterede større erhvervsbyggerier har derfor måttet opgives eller udskydes. Det gælder bl.a. Kurt Thorsens store Langeliniehus/World Trade Centerprojekt ved Nordhavnen/Dronning Margrethes Vej og Alex Poulsens stort anlagte Stjernecenter ved Randersvej. I begge tilfælde har det været umuligt at få investorer til at sætte penge nok i projekterne, og det samme har der været problemer med i Scandinavian Center, kongres- og erhvervskomplekset ved siden af Musikhuset. I modsætning til de foregående kom finansieringen dog her på plads i slutningen af året, og det kan derfor ventes, at den halvfærdige P-kælder nu kan videreføres i det nye år.

Byggekrisen havde allerede i 1990 ramt Kurt Thorsen-koncernen (se Årbog '91), og »slankningen« af selskabet fortsatte i det forløbne år med bl.a. opgivelsen af det nævnte Langeliniehus og lukning af restauranten »Gl. Åbyhøj«. Og for byens anden kendte »byggematador«, Flem-

Ideen til Scandinavian Center fremkom i 1985 (ingeniør Pihye Hofmeister), og projektet godkendtes af byrådet to år senere. Vanskeligheder med at finansiere byggeriet gjorde, at det først kom i gang i 1989. Endnu to år senere, i sommeren 1991, så den halvfærdige parkeringskælder sådan ud. Af centrets planlagte 1300 P-pladser var kun omkring 100 (på terræn) taget i brug, og de første 150 i P-kælderen blev åbnet i efteråret.
(Foto: Axel Schütt)

ming Thomsen, begyndte grunden at skride i årets løb, idet hans virksomhed Dansk Firma Center på grund af finansieringsvanskeligheder måtte gå i betalingsstandsning i oktober. Selskabets 89/90-regnskab viste et betydeligt fald i overskuddet, især fordi overkapaciteten af nyere erhvervsbygninger og -lokaler havde gjort det vanskeligt at sælge eller udleje firmaets mange ejendomme til rentable priser. Desuden har byggekonzernen været stærkt økonomisk belastet af, at bebyggelsen af dens største investering, B & W-grunden i København – der blev købt 1987 –, er trukket meget i langdrag. Først i foråret 1991 blev lokalplanen for området endeligt vedtaget,

så byggeriet kunne gå i gang. Det har kostet rentekroner, og det samme har været tilfældet for Flemming Thomsens bedst kendte projekt i Århus i 1990/91, opførelsen af Marselisborg Havneby, der stod færdig i juni. »Mit hidtil største sponsorat til Århus by« kaldte bygmesteren det i foråret, før byrådet lempede noget på udlejningsbetingelserne i byens nye lystbådehavn.

Det var de seneste års fald i ejendomspriserne og dermed koncernens aktiver, der fik Dansk Firma Centers store kreditorer, bankerne, til at ryste på hånden over for de stigende gældsposter. Og det var en uvant situation for Flemming Thomsen, der, siden han i 1962 begyndte at bygge typehuse, har været anset som et økonomisk solidt papir. I de senere år har byggevirksomheden haft et årligt omfang på omkring trekvart mia., fordelt på en lang række projekter rundt i landet og i udlandet.

Også for en række andre af byens virksomheder inden for byggebranchen har 1991 budt på omstruktureringer og nedskæringer. Et af byens ældste murerfirmaer, Ejner Mikkelsen, måtte således i sit 100-års jubilæumsår opgive at fortsætte som uafhængig virksomhed, men blev for halvdelens vedkommende overtaget af KKS Holding, entreprenørdelen af det gamle Kampsax. Det tidligere JME-firma Svend Andersen i Holme søgte af afbøde indtægtsnedgangen ved at beskære funktionærlønningerne med 5–10%, og også blandt byggerådgiverne satte krisen sine spor. Det rådgivende ingeniørfirma J.K. Lings, der bl.a. med en række bygningsrestaureringsarbejder har været med til at forskønne den in-

dre by, måtte i november gå i betalingsstandsning, og blandt arkitektfirmaerne kunne f.eks. Friis og Moltke først på efteråret konstatere, at den samlede arbejdsstyrke nu var blevet halveret siden 1988 (fra 80 til 40).

At byggeriets leverandører også har haft vanskeligheder i 1991 kom bl.a. til udtryk hos byens store trælastimportfirma, Christensen & Nielsen, der har måttet gå ud af regnskabsåret 1990/91 med røde tal på bundlinien efter en omsætningsnedgang i moderselskabet på mere end 30%. Denne del af firmaet, der står for nåletræsimport til det hjemlige byggeri, er ramt hårdest, mens et datterselskab, der handler med bygningskeramik, har klaret sig bedre. Det er også lykkedes for byggeelementfirmaet Fibo A/S i Risskov at holde omsætning og indtjening, men kun i kraft af, at det i det seneste par år har haft en kraftig stigning i eksporten, bl.a. som følge af det megen omtalte byggeopsving i Tyskland. Dette har i øvrigt i 1991 kun haft en begrænset virkning for beskæftigelsen blandt byens byggehåndværkere, der hører til de faggrupper, der har haft den største vækst i ledigheden.

Flere af byens arkitekt- og ingeniørfirmaer har dog i årets løb været aktive for at få del i byggeprojekter og -opgaver i især de nord- og østtyske områder samt Polen. Et større byggekonsortium (B-2000), hvori bl.a. indgår arkitekterne Kjær & Richter, byplanfirmaet Møller & Grønborg i Beder og rådgivende ingeniør Viggo Madsen, Højbjerg, afsluttede således forhandlinger om opførelse af et større kompleks i Zossen syd for Berlin. Det ca. 600 mio. kr.s store projekt inde-

holder bl.a. hotel, kontor- hightech- og forskningscentre samt fritidsfaciliteter og forventes at beskæftige omkring 400 danske medarbejdere i de næste par år. Et andet konsortium med deltagelse af bl.a. Arkitektgruppen i Århus og ingeniørfirmaet Birch og Krogboe har sluttet aftale om bygning af en ny banegård i Warszawa, der tillige skal omfatte hotel, museum og fritidscenter.

Nye handelsområder

Blandt de byggeprojekter, der er blevet igangsat eller fuldført i byen i årets løb, har været flere med tilknytning til detailhandelen. Netop denne branche har i 1991 haft basis for lidt optimisme, idet der trods afmatningen på hjemmemarkedet i øvrigt har været en forbrugsstigning på næsten 2,5%, der har gjort 1991 til detailhandelens bedste år siden 1986. De senere års nedgang i antallet af supermarkeder og andre fødevarerbutikker fortsatte dog bl.a. med lukningen af den mere end 100 år gamle Holme Brugsforening, mens der til gengæld har været basis for åbning af nye forretninger for f.eks. optik og sportsudstyr eller på de områder, der hidtil har været »ramt« af grænsehandelen: fotohandlere, radioforretninger og parfumebutikker.

Den største fornyelse i byens forretningsliv blev åbningen af Storcenter Nord i de tidligere Gasabygninger ved Finlandsgade i august. Området var blevet erhvervet af Hermann Salling i 1986, da Gasa lagde an til en udflytning til Tilst, og efter megen kommunal diskussion omkring udnyttelsen – i forbindelse med de samtidige

Det er et spændende indkøbsmiljø, arkitektfirmaet Kjær & Richter har skabt i de gamle Gasabygninger. Det er indrettet som en lille by med næsten krogede gader og et bytorv – med glastag, og de skævt opbyggede faste og rullende trapper, der fører fra den store indgangshal op til »byen«, giver en god rumlig virkning.
(Foto: Jesper Dall)

planer omkring Stjernecentret ved Randersvej (jfr. ovenfor) – gav en ny lokalplan mulighed for ændring af området fra industri- til butikscener. Med sine 18.000m² er det blevet byens største handelscenter efter City Vest i Brabrand, og det rummer ud over et stort Føtexvarerhus henved 30 specialforretninger, cafeteria, restaurant samt teatersal. Centret vil givetvis komme til at påvirke indkøbs- og butiksmønstret ikke blot i det

tætbefolkede Møllevangskvarter, hvorfra nogle butiksindehavere har valgt at flytte ind i centret, men også i midtbyen og andre indkøbsområder. For bilkunderne er Stocenter Nord velbeliggende mellem de to Ringgader, ligesom de 500 gratis P-pladser, der indgår i centret, formentlig vil være mere tiltrækkende end parkeringsproblemerne i centrum. At forventningerne til en god omsætning har været store blandt de butiks-

Hovedtal for større Århusvirksomheder 1988-90

	Omsætning (mio. kr.)			Overskud (mio. kr.)			Antal ansatte		
	1988	1989	1990	1988	1989	1990	1988	1989	1990
MD Foods	11.280	11.906	12.820	616	768	373	4.939	5.201	5.501
Korn og Foderstof Kompagniet	6.747	6.804	7.229	122	148	200	1.854	1.682	1.628
Jydsk Telefon	4.836	5.164	5.302	148	304	377	5.946	5.893	6.043
Bilka Lavprisvarehus	3.544	3.866	4.495	42	43	30	2.030	2.240	2.638
Føtex	3.372	3.599	3.843	22	29	13	2.694	2.895	3.113
Dansk Supermarked	2.192	2.633	3.094	144	427	74	725	872	1.068
Århus Oliefabrik	1.619	2.229	2.232	118	87	62	1.446	2.533	2.729
Sabroe	1.175	1.412	1.436	35	51	45	2.228	2.475	2.559
Gasa	1.075	1.170	1.281	÷7	5	11	348	347	369
Olieselskabet Danmark	937	1.070	1.176	19	1	6	236	244	244
Faxe Jyske AS		1.071	1.084		÷2	16		930	824
Danpo	838	914	1.044	÷1	÷10	15	719	787	966
Jyllands-Posten	712	767	814	7	12	1	918	935	977
Salling	696	693	702	81	82	48	878	894	957
Schouw & Co.	320	469	528	24	24	29	270	298	315
Kosan Crisplant	247	418		12	31		344	446	
Per Årsløff	337	400	494	12	15	14	269	286	308
Terma Elektronik	367	365	427	10	11	28	630	657	616
O. G. Høyer	227	324	370	20	30	36	239	250	269
J.M.E. A/S	353	406	367	3	÷29	÷13	408	419	398
Højbjerg Maskinfabrik	261	295	315	10	12	10	425	430	435
Purup Electronics	284	299	251	2	7	÷32	313	323	226
Aarhus Stiftstidende	237	245	251	÷7	÷37	9	517	516	426

Oversigten bygger fortrinsvis på virksomhedernes offentliggjorte regnskaber. I 1991 har bl.a. Golfkrigen dæmpet afsætningen hos de store eksportfirmaer MD, Danpo og Sabroe, ligesom Sabroe også fik en betydelig nedgang i handelen med Sovjet. Denne er dog opvejet af forøget omsætning i Tyskland og Østeuropa, og Sabroe ekspanderede endvidere ved firmaopkøb (bl.a. fra Klinge-gruppen). I fusionen mellem Ceres og Faxe fortsatte eksportfremgangen, og Faxe Jyske overtog i det forløbne år det engelske Cain-byggeri. Schouw & Co udbyggede også i 1991 aktiviteterne kraftigt, hvorimod Per Årsløff og J.M.E. måtte konstatere tilbagegang som følge af byggekrisen. Endelig kan det nævnes, at Purup Electronics, der som følge af bl.a. utilstrækkelig produktudvikling havde et yderst dårligt 90-resultat, i årets løb fik en betydelig kapitaltilførsel i forbindelse med, at det blev overtaget af et firma i Lego-gruppen.

drivende, ses også af, at alle centrets forretningslokaler er blevet udlejet straks fra åbningen.

Tendensen mod at samle detailhandelen i butikcentre rundt i byområdet har Storcenter Nord ikke været det eneste eksempel på i 1991.

Der er således også i årets løb igangsat ikke mindre end to nye butikcentre i tilknytning til Bilka i Tilst. Det ene, som er under opførelse vest for varehuset, står Thorkil Christensen-koncernen i Ålborg bag. Det vil i første omgang komme til at

omfatte ca. 7000 m² og bl.a. rumme storbutikkerne Superleg og Fredgårdkædens Super-Radio samt en Deres-tøjforretning. Som modtræk her til har Dansk Supermarked planlagt et større indkøbscenter med specialbutikker i sammenhæng med Bilka på ikke mindre end 9000 m², således at det samlede butiksareal i området vil blive fordoblet i forhold til det nuværende.

Også i City Vest har året budt på ombygninger og udvidelser. Den ændring her, som dog måske bedst karakteriserer tidens »tendens«, er FDB's salg af sin Kvickly-butik til den tyske grossist- og varehuskæde EDEKA. Den er et eksempel på den internationalisering af detailhandelen, som også Dansk Supermarked er i fuld gang med gennem etablering af Netto-forretninger i Tyskland og England. EDEKA overtog delvis i 1991 købmandskæden Hoki og har udover sit nye »Super Center« i City Vest åbnet to andre varehuse i jyske byer.

Nærmere byen er et mindre butikscenter under opbygning ved Silkeborgvej og Vestre Ringgade. På sydsiden af Silkeborgvej har Byggeselskab Olav de Linde ombygget den store hjørnejendom, der ligger i umiddelbar forlængelse af udstyrsforretningerne Jysk Sengetøjslager, HTH-køkkenforum og Tæppeland. I ejendommens stueetage vil der i alt blive plads til otte detailhandelsforretninger, deriblandt en stor dagligvarebutik. Omkring årsskiftet begyndte Rosenlund BarnevognsExperten, en af Jyllands største og ældste specialforretninger for barnevogne og babyudstyr, der hidtil havde haft til huse i Vestergade, som den første at rykke ind i det

nye center, nu med navnet Rosenlund Baby-SAM. Bag Hjørne Arkaden, som centret kaldes, er etableret omkring 60 P-pladser, der har tilkørsel fra Ringgaden, og trods den centrale beliggenhed kan man nok forvente, at de vanskelige ind- og udkørselsforhold ved den stærkt trafikerede ringvej vil blive hæmmende for stedets omsætning.

Skiftedag i gamle virksomheder

Med etableringen af Hjørne Arkaden flyttede endnu en af byens markante industrivirksomheder ud fra midtbyområdet. Den store hjørnejendom havde nemlig siden opførelsen i 1937 i forbindelse med anlæggelsen af Ringgaden været hovedsæde for Carl Christensens Motorrenoveringsfabrik, der nu er rykket i nye lokaler i erhvervsområdet i Tilst. »Cylinder-Carl« var en af pionererne i den århusianske bilbranche. Han arbejdede i nogle år i firmaet Tvermoes & Abrahamson, der udover elektriske artikler også handlede med tilbehør til byens beskedne bilpark. I 1927 begyndte han som selvstændig en importforretning for autoreservedele, og det lykkedes ham at få enerepræsentation for en række udenlandske, mest amerikanske, bilfabrikker. I forbindelse med krisen i 1930'erne, da det blev vanskeligt at importere reservedele og tilbehør, udbyggede han i 1934 firmaet med en fabrik, hvor han selv kunne renovere bilmotorer. Værkstedet lå de første år i Park Allé, indtil det tre år senere flyttede til det nyopførte kompleks ved Ringgaden, hvor reparationsvirksomheden blev opbygget på rationel industriel basis. Både un-

Således så Carl Christensens fabrik med det markante hjørneparti ud, umiddelbart efter at byggeriet var færdigt i november 1937.

Den forreste del af bygningen rummede kontorer i to etager, mens resten af den ca. 1400 m² store ejendom med den karakteristiske vinduesfacade langs Silkeborgvej var indrettet til lagerhaller og værksteder. Knap 225.000 kr. var prisen for hele fabriksanlægget, der var tegnet af Århus-arkitekten N. Chr. Skjøth.

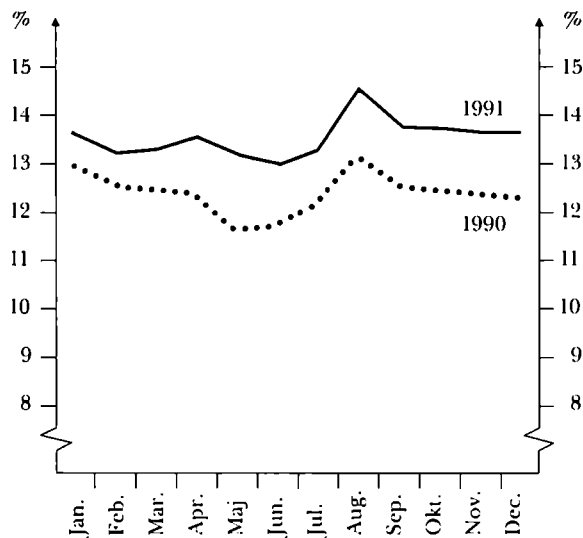
(Foto i Erhvervsarkivet)

der og efter krigen og helt frem til liberaliseringen af importen i 1960erne var der et stigende behov for de renoverede motorer med nyudborede cylindre. Firmaet etablerede filialer i København (1940), Odense (1950) og Ålborg (1956), og udviklede sig efterhånden til Skandinavians største inden for området. Selv om selskabet endnu renoverer specialmotorer, er hovedvægten for CAC-gruppen, der nogle år før Carl Christensens død i 1985 overgik til fondse-

je, i de senere år igen lagt på import- og grossistvirksomheden. Til det nye domicil i Tilst er nu ikke blot flyttet hovedsædet på Ringgaden, men også firmaets anden Århus-afdeling på Paludan-Müllers Vej.

1991 bragte også ændringer i et andet af byens kendte bilfirmaer. Grundlæggerne af Østergaard Biler A/S trak sig tilbage efter at have stået i spidsen for den store biludlejningsvirksomhed i en menneskealder. Aktiviteterne blev startet i 1954 af Kristian og Grete Østergaard, der fik behov for tilskud til afdragene på deres nyindkøbte folkevogn. I løbet af halvtredserne kom der pænt gang i udlejningen i Århusområdet, derefter blev også lufthavnene i Tirstrup og senere Billund dækket, og fra midten af 1960erne kunne man med godt 100 biler lave udlejningsforretninger over det meste af Jylland samt på Fyn, hvor firmaet i 1966 åbnede en filial i Odense. I nogle år derefter arbejdede Østergaard nært sammen med AVIS, der da kun havde biludlejning øst for Storebælt, men fra midten af 1970erne blev samarbejdspartneren Scandinavian Motor Companys udlejningsselskab Interrent. Det blev i 1980 overtaget af Østergaard Biler, der derefter blev landsdækkende. Efter nogle vanskelige år i begyndelsen af firserne er virksomheden i de senere år blevet fordoblet og omfatter mere end 1800 biler, 48 udlejningsstationer og omkring 180 ansatte. Hovedparten af aktiekapitalen er nu overgået til Interdan A/S, ejer af en række bilimportfirmaer og -handelselskaber, mens de hidtidige indehavere herefter bl.a. vil sælge både fra den nye Marselisborg Havneby.

Arbejdsløsheden i Århus 1990 og 1991 Ledige i procent af forsikrede

Beskæftigelsesproblemer

»20 har det jøgit i Holme« var overskriften på en avisannonce fra Skandinavisk Tobakskompagni i juni. Forhåbentlig var der flere på virksomheden, som var »ilde til mode«, end de 20, der da stod for at blive fyret, og som firmaet på den måde søgte at skaffe nye jobs.

Det var dog ikke nogen let sag, for som det fremgår af oversigten, er det i 1991 gået den forkerte vej med arbejdsløsheden i Århus. Som i resten af landet er ledigheden vokset med omkring 10%, og stigningen har især været kraftig inden for byggefagene, specialarbejderne, HK og tek-

niske funktionærer, men i øvrigt er stort set alle faggrupper blevet ramt af nedgangen i beskæftigelsen. Byggekrisen, strukturrationaliseringer i bankerne og faldet i cigarforbruget kan nævnes blandt de forskellige årsager til den stigende arbejdsløshed, men det er også tydeligt, at nedskæringer i nogle af byens største og mest internationalt orienterede virksomheder er led i flyt-

Århus-Kalundborg-forbindelsen figurerede ofte i avisspalterne i 1991. I maj afløstes DSB-færgerne Niels Klim og Peder Paars af »discount«-bådene Ask og Urd, der havde så mange begyndervanskeligheder, at passagererne efterhånden fandt andre rejsemuligheder. En af dem var den nye hurtigrute (1 ½ time) med hydrofoilskibet Citti Ships, der her ses ved kajen kort efter rutens start i juni.

(Foto: Helene Bagger)

ning af en større del af produktionen til udlandet. Det gælder f.eks. for Århusolie, der i løbet af efteråret afskedigede ikke mindre end 200 af de godt 800 ansatte på virksomhedens hovedsæde i Århus, og for Tulip International, som i foråret lukkede sin farsfabrik i Viby.

Ved siden af de generelle landsdækkende bestræbelser for at bekæmpe den fortsat stigende ledighed har amtets arbejdsmarkedsnævn og arbejdsformidlingen sat nogle nye initiativer i værk i løbet af året. Således blev der i foråret i amtets Center for Job og Erhverv i Haslegårdsvænget åbnet et »iværsetterinstitut« for indvandrere, og senere på året ydedes tilskud til nye forsøgsuddannelser på bl.a. Ingeniørskolen og Århus Tekniske Skole samt til etablering af jobklub for ledige ledere. I samarbejde med arbejdsformidlingerne i Viborg amt blev der i august oprettet en døgnåben telefon-jobcentral (Joblinien), og det kan desuden nævnes, at AF-kontoret i november havde besøg fra den schweiziske hotelbranche med henblik på i løbet af det følgende år at formidle omkring 1000 kortere- eller længerevarende jobs.

På forskellige fagområder kom der også gang i en privat jobformidling, således blandt ingeniørerne, der åbnede et jobservice-kontor i byen i oktober.

Udsigter

Med en stigende arbejdsløshed i 1991 blev der ikke skabt mange af de 20.000 nye arbejdspladser, som indgik i byrådets handlingsplan for erhvervspolitikken i 90'erne. Faktisk tyder meget

Tilsyneladende i magsvejr forlod dette hollandske sværgodsskib Århus med to kæmpekraner fra Århus Maskinfabrik til Vestkraft i Esbjerg fastsvejet til dækket. Søgangen var dog voldsom, ikke blot før og på turen, hvad der gav leveringsforsinkelser. Men opstillingen i Esbjerg voldte vanskeligheder, der kostede firmaet 8-10 mio. kr. og medvirkede til, at direktøren for den i øvrigt stærkt voksende virksomhed - fra 44 mio. i 1988 til 108 i 91 - fratrådte kort efter årsskiftet.
(Foto: Preben Hupfeldt)

på, at den samlede beskæftigelse var svagt faldende, og en prognose fra amtets arbejdsmarkedsnævn fra slutningen af året tegner ikke et billede af, at forholdene vil ændre til det bedre i 1992.

Som det fremgår i oversigten over byens største virksomheder, har dog en del Århus-firmaer haft fremgang i det forløbne år, bl.a. som følge af en væsentlig eksportstigning. Stor aktivitet har også præget Århus Havn, der i 1991 nåede op på en rekordomsætning på omkring 7,8 millioner tons og fortsatte de betydelige investeringer i Østhavnen, der ventes færdigudbygget i 1992.

Erkendelsen af, at en eventuel vækst i erhvervsudviklingen i de kommende år også for Århus' vedkommende må baseres på forbedring af eksportmulighederne, gav sig udslag i fremkomsten af en række »eksportprojekter«, som kommunen, andre offentlige foretagender og/eller private virksomheder tog del i. Aktiviteterne blev især rettet mod det udvidede Tyskland, de østeuropæiske Østersølande og EFs vækstområder i Sydeuropa. Med den nye erhvervsafdeling under borgmesterkontoret som primus motor blev der oprettet et erhvervskontor i Leningrad/Sct. Petersborg og i løbet af efteråret udarbejdet samarbejdsplaner med bystyret for en omstrukturering af landbrugs- og fødevarer-virksomheder dér med deltagelse af danske (læs: århusianske) firmaer. Længere vestpå sluttedes i

Gdansk – Århus' polske venskabsby – aftaler på miljøområdet (rensningsanlæg). Kommunens medvirken i et større byggeprojekt i Zossen i det tidligere DDR er omtalt ovenfor, og desuden må nævnes indledende samarbejde med den sydspanske provins Andalusien samt det italienske Bologna-område bl.a. omkring systemeksport inden for miljøsektoren.

De fleste af de nævnte projekter er endnu i forberedende stadier, og deres virkning på beskæftigelsen i byen af ringe omfang. Det gælder også for AMU-center Århus' samarbejde med slovakiske ministerier om opbygning af specialarbejderskoler efter dansk mønster, og International Port Developments (dannet af Århus Havn + 15 havnevirksomheder) rådgivningsvirksomhed i forbindelse med havneforbylsesprojekter i bl.a. Gdansk og Rostock.

Noget er dog i gang. Fra havnen er nye gods-transportruter til østersøbyerne blevet etableret, og som et første resultat af erhvervsafdelingens møder med byens byggefirmaer i efteråret om byggearbejder i Tyskland meddelte Holmbo Huse i Viby kort efter årsskiftet, at firmaet havde behov for at nyansætte 50–60 mand efter at have skrevet kontrakt om opførelse af boliger for 75 mio kr. i Pommern.

Ad den vej må beskæftigelsesudviklingen gerne fortsætte i 1992.

E.K.J.

Ibsen i »Svedekassen«

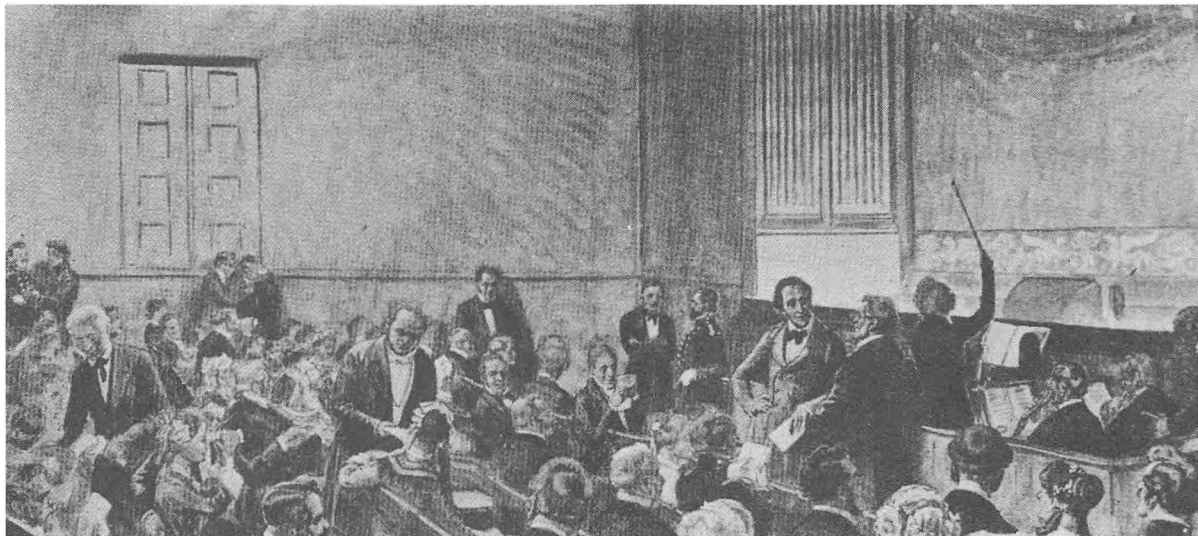
»Svedekassen« var det »kælenavn«, man undertiden i forrige århundrede hæftede på det gamle Århus teater, der lå i Kannikegade på det sted, hvor kort efter århundredskiftet posthuset blev opført. I en anmeldelse af »En skærsommernats-

drøm« hed det: »Teatret satte i aftes en rekord med hensyn til hede og ilde lugt, som vistnok lastrummet i et slaveskib ville have ondt ved at stikke«. »Kunstens Pjaltborg« var en anden betegnelse fra 1881, der heller ikke var ment som en kompliment. I 1880 skrev det særdeles teaterkyndige pseudonym Agander i Stiftstidende: »Kunstens tempel – en nybygget, velindrettet bygning, en rummelig scene med passende dekorationer, en komfortabel tilskuerplads – eller en gammel, faldefærdig rønne, en scene, hvor de

Der eksisterer kun meget få fotografier af det gamle Århus teater, formentlig kun fire: to eksteriører og to interiører. De har imidlertid være bragt så ofte – også i Byhistorisk udvalgs bøger – at man denne gang er »dristig« og bruger »rekonstruktioner«. De er malet af Rasmus Christiansen, der var født i Bjertup ved Hørning og havde lært malerfaget i Århus 1877–81. Han har her ligesom Fr. Visby sat sig tilbage til ca. midten af 1800-tallet og taget borgerskabet af på vej til en forestilling i teatret. Bygningens eksteriør er rigtig, det kan konstateres ved sammenligning med et af de bevarede fotografier. Resten har han selv fundet på – publikum på vej til fods og til vogns, damerne med løstede skørter for ikke at få dem tilsmudset af de våde brosten og nysgerrige tilskuere til de fines »indtog«.

Her efter Albert Bayer: Århus teater, dets tilblivelse og dets arbejde (1925).

Her er Rasmus Christiansen gået indenfor. Teatret har haft celebret besøg: Det er tydeligt H.C. Andersen, der lænet opad orkestergraven står i samtale med – muligvis – ejeren af Stiftstidende, redaktør A.F. Elmquist. Der er sikkert flere »portrætter«; men med nogen – og kun *nogen* – vished går det an at pege på herren til venstre, der bøjer sig lidt frem: det kan være relstor H.H. Blanche. Den stående (lidt til højre for Blache), der taler med en dame, kan være møller A.S. Weis, og endelig ham, der på første række sidder og læser i sit program – det er, og det er nu ret sikkert, agent Harboe Meulengracht. Her efter Albert Bayer: Århus teater, dets tilblivelse og arbejde (1925).

spillende knubrer af kulde, risikerer at putte benene igennem det rådne gulv, og med kulisser, der ikke har været fornyet i årevis, og som er så gennemsigtige, at et eneste lys bagved skinner igennem, med en tilskuerplads, hvor første parket lider af isnende fodkulde, og andet parket optages af bænke uden rygstød og uden klapsæder! Les extrêmes se touchent – kun ikke i Århus«. Det var altså ikke hede og sved altsammen. Temperaturen var afhængig af, om man fyrede i de to kakkelovne, der var opstillet; men som man vist sjældent brugte, netop fordi det var svært i det

uventilerede rum at styre - temperaturen. Og så var det for øvrigt dyrt – for dyrt.

Bygningen var fra 1816, opført af og til den berømmelige borgerklub »Polyhymnia«, der i hele 1800-tallet spillede en vis rolle i byens selskabelige og i nogen grad også kulturelle liv. I 1851 blev den solgt til en af de omrejsende teaterdirektører, J.P. Miller, efter hvis død den var testamenteret til en af hans tidligere skuespillere, Parmo Petersen, der imidlertid overlod den daglige drift til Sophus Birck, også tidligere skuespiller, men senere manufakturhandler, toldbetjent,

Også alligevel – et af fotografierne: Et interiør, taget af den kendte fotograf Edv. Monsrud, formentlig i slutningen af 1890'erne og uden for sæsonen – jfr. rodet på scenen og overdækningen af de første rækker før orkestergraven. Balkonen var opsat af Miller i forbindelse med forbedringerne i 1850'erne. Rummet var på dette tidspunkt gasoplyst; men kronen i loftet er næppe den, der engang faldt ned og derved »beskadede« et par tilskuere – dog ikke slemt. Erhvervsarkivet.

handelsrejsende, medstifter og medejer af Jyllands-Posten – og fra 1871 teaterejer, idet han dette år købte bygningen af Parmo Petersen, der var blevet papirhandler i København.

Både Miller og Birck foretog visse forbedringer; men lige lidt hjalp det. Forfaldet fortsatte, og ved midten af 1890'erne konstaterede di-

rektør Poul Friis i en hudfletning af teatrene i de jyske købstæder: »Men værst af dem alle er dog teatret i Århus«. Det knudetov, der skulle redde skuespillerne ned fra loftet, hvor deres garderober befandt sig, lå i kælderens blandt gammelt skrammel. Der var ingen plads mellem kulisserne, dekorationerne var gamle og udslidte. Der

var heller ikke nogen foyer – »kort sagt ikke spor af hygge. Publikum har fra 1ste parket det mest uhindrede indblik i kulisserne«.

Under sådanne forhold bød man i 1800-tallet århusborgerne kunst – og »kunst«. Mest det sidste, hvis man skal tro den debat, der ind imellem i århundredets sidste fjerdedel dukkede op i aviserne. I en artikel i januar 1892, »Provinsscenen i 1891«, tog Stiftstidende problemet op og konstaterede, at der var spillet flest folkekomedier, derefter flest farcer, meget få lystspil og dramaer og ingen tragedier. Folkekomedier og farcer var der principielt ikke noget i vejen for at dyrke; men de måtte ikke blive repertoirets hovedelementer. Der var ingen grund til i en årsoversigt at tage hvert selskab for sig. De havde nemlig alle spillet det samme, som de altid havde spillet – om end under nye navne og andre forfattere – isprængt hist og her med, hvad der kom frem i hovedstaden af nyt. Forfatteren legede lidt med sine tanker om et ideelt provinsteater. Han sammenstammede på baggrund af, at der faktisk var mange gode, undertiden fremragende omrejsende skuespillere, sin egen stab af mænd og kvinder til et mønsterselskab, som han fordelte på Holbergs »Henrik og Pernille«, Oehlenschlägers »Dronning Margrethe«, Hertz' »Kong Renés datter«, Heibergs »Aprilsnarrene«, Hostrups »Eventyr på fodrejsen« – og Ibsens »Samfundets støtter«.

Henrik Ibsen (1828–1906) var nu blandt de »ideale fordringer« til et dansk provinsteaters repertoire. Det havde han ikke altid været – forresten heller ikke i hovedstadens. Han var første gang blevet spillet i 1850 på Christiania teater.

Det var det lidet kendte »Kæmpehøjen«, der blev givet med – danske skuespillere. Den første Ibsen forestilling i Danmark fandt sted i Casino i 1861. Det var »Gildet på Solhaug« (fra 1855), og det gjorde ikke lykke.

Alligevel vovede C.V. Orlamundt at tage stykket med, da han i 1868 drog på turne. Han kom til Århus i februar, og spillede det første – og eneste - gang den 12., der altså er Århuspublikummets premieredag for den kommende store nordmand. Nu hører »Gildet på Solhaug« ikke til Ibsens bedste stykker. Det sætter ingen problemer under debat, og det fik skyld for at være delvis skåret over eller i al fald have træk fælles med Hertz' »Svend Dyrings hus«, hvad forfatteren ved flere lejligheder frabad sig. Modtagelsen i Århus var la-la. Man forstod ikke, hvorfor stykket skulle kaldes et historisk drama – ud over den Middelalder, det foregik i. En navngiven foged, en konge, en dronning og en kansler gjorde det ikke i sig selv historisk. Der var lyriskskønne træk i det, men også kejtede, og dets moral var meget umoralsk. Der tænkes her på den kvindelige hovedpersons forsøg på at myrde sin mand med gift – intentionen alene var jo en forbrydelse – men da han ved et tilfælde undgår at drikke den, og da hun alligevel kort efter bliver af med ham, fordi han er faldet i en tvekamp, »må forfatteren ikke forlange, at vor sympati skal følge hende i klosteret«. Selv om avisomtalerne på denne tid så småt var ved at tage karakter af egentlige anmeldelser, anvendte man endnu om de optrædende de klicheer, som faktisk var det eneste, man i århundredets første halvdel havde

De to ledere af de to førende provinsselskaber. T.v. Th. Cortes ca. 1875, det årti, da han var pioner for Ibsen ud over Danmark. T.h. August Rasmussen i 1883, Ibsens ven og først med »Et dukkehjem« i Århus. Her efter Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen (1962).

bragt om det, der skete på teatret: Frk. Nygaard magtede ikke helt sin rolle, men viste dog, at hun forstod den og følte den, hr. Thorberg var fortræffelig og fru V. Orlamundt var nydelig – helt igennem. Og så sluttede aftenen med »Den svage side«, en farce i én akt med sange, der til gengæld fik en ypperlig udførelse.

Blandt tidens turnerende selskaber skilte Th.

Cortes' sig ud. Han var begyndt som direktør 1855, havde været i Bergen 1865–70 og berejste derefter til 1896 de danske provinser. Det var ikke, fordi han ikke spillede det bras, alle kom med, for det gjorde han også. Men han var en dygtig teaterleder, støttet af sin 2. hustru, Emma f. Meier, og han havde mod til ganske ofte at byde på den nyere dramatik – heriblandt også Ibsen.

Allerede i december 1871 præsenterede Cortes »De unges forbund« (fra 1868–69) – om frasepolitikeren eller Peer Gynt som politiker. Ibsen var nu blevet til »den berømte norske digter«, og premieren blev imødeset med spænding. Emnet diskuteredes kun i et par almindelige linier; men skuespillerne var dygtige, udmærkede, sande, mesterlige (det var hr. Larsen som bogtrykker Aslaksen) – og vandt bifald. »I det hele blev stykke fulgt med megen interesse af det talrigt forsamlede publikum, og man må være direktørens taknemmelig for at have valgt et stykke, som med den udførelse, der her får, bereder en nydelse, der kun sjældent bliver provinsboerne til del«. Trods den pæne omtale blev det kun til en enkelt opførelse, og det blev det også, da Cortes i sæsonens 2. halvdel i 1872 kom igen i marts, og den 4. gav stykket »Efter opfordring«. I sin bog »Thalia i provinsen« skriver Gunnar Sandfeld, at sådanne opfordringer ofte var direktørens egne påfund for at stimulere interessen. De havde undertiden også form af små »Indsendt«er; men hvordan det nu end forholder sig, så spillede Cortes »Forbund«et, og Stiftstidende anbefalede varmt, »at publikum ved talrigt at besøge teatret vil tilkendegive sin anerkendelse af hr. Cortes' bestræbelser for at hævde det ophøjede og forædlende i skuespilkunsten, og vi kunne med sandhed sige, at han følger valgspøget: »Ej blot til lyst«.

Allerede i 1855 havde Henrik Ibsen som teaterleder i Bergen ladet sine skuespillere opføre »Fru Inger til Østeråt« eller »Østeråd«, som det hed i samtidens aviser, en psykologisk karakter-

tragedie med et historisk emne, brydninger mellem det norsk-nationale og de danske »besættede« i 1528, et overlegent kunstværk, der for alvor godtgjorde sin forfatters muligheder for at nå det højeste som dramatiker. I januar 1874 bragte Th. Cortes det til Århus, sikkert stærkt tilskyndet af fru Emma, der som fru Inger fik lejlighed til at demonstrere sine fremragende evner. I en af sine Teaterrevyer diskuterede Agander de særlige forhold omkring »Direktørens frue«, der ind imellem tog lidt vel rigeligt til sig af de store og gode roller, og han erindrede – uden af nævne navne – den »frue«, der for år tilbage nærede en »håbløs« kærlighed til grevinderoller og derved underkastede sit publikum grusomme lidelser. Det gjaldt nu ikke for fru Cortes og slet ikke for hendes Fru Inger, der fortjente »alt det bifald, som publikum kan yde hende«. Om hun som i 1930'erne Betty Nansen fik publikum til at skælve, fremgår ikke; men hun var »mægtig« i sit spil med en virkningsfuld flugt i dikrionen – kun var hendes bevægelser undertiden lidt for »moderne« for en middelalderkvinde. Hvad så end hr. Agander har ment med det? Cortes havde, skrev han i marts, haft en flot sæson: 62 forestillinger med 137 stykker, hvoraf 58 forskellige med en gennemsnitlig opførelse på ca. 2 til hver, og næsten alle haft et »dannet præg«.

I januar 1876 kunne Agander konstatere, at Cortes denne vinter havde vist en alsidighed i sit repertoire, »hvis hensigtsmæssighed vi meget betvivler«. Han havde set Offenbachiaderne og den burleske farce blomstre under sine konkurrenters hænder og var da også stået på den vogn,

Emma Cortes, provinsens »store dame« i flere årtier af 1800-tallet. Her efter Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen (1962).

selv om hans personale egentlig ikke egnede sig til det. Til gengæld havde han spillet Bjørnsons »En fallit« og Ibsens »Hærmændene på Helgeland« og derved vist, at han slet ikke behøvede at sætte sig så lavt et mål endda, af frygt for at se sine vinger stækkede. »Hærmændene« (fra 1857) med et emne fra 1. halvdel af 900-tallet opførtes i december 1875 og januar 1876. Fru Cortes holdt sin Hjørdis på højde med det storslåede billede, som forfatteren havde stillet sig til opgave at

fremstille, hr. Verner havde som Sigurd i januar »vundet i heltemæssig kraft« siden december, hr. Schjørpings Ørnulf omtales »med megen ros«, og frk. Meisner var som Dagny »klædelig og velafpasset«. Det siger jo ikke meget – ud over tilfredshed med dette eksempel fra »Det kongelige teaters nyeste repertoire«, som det hed i avisanoncen. Der var til stykket malet en ny snedekoration, hvilket viser, at man ikke altid nøjedes med teatrets egne og pjaltede. Aftenen – 17. januar – sluttede med Offenbachs enakter, »Den sidste rose«; så var der også lidt til husarerne.

Som flere gange før og siden havde Cortes 1875/76 lagt sin hovedsæson i Århus. Ved udgangen, i slutningen af marts, skrev Agander, at han ugen i forvejen ikke havde bragt nogen revy – hvilket i sig selv også var en slags revy. Det skulle ikke forstås som nogen ros til selskabet; men man havde dog overlevet Carl Møllers og Fabers »Min egen dreng« og i øvrigt siden haft det godt, bl.a. fordi man 27. marts havde spillet »Fru Inger«, der af Cortes var annonceret »efter opfordring«. I den lille avisomtale hed det blandt de sædvanlige klicheer, at hr. Verner ikke fyldte Niels Lykke ud i de erotiske scener. Han var bedre – »heldig« – som den snedige diplomat. Der havde været »godt hus« i »parquetterne«, hvorved vel skal forstås, at det kun var den »fine portion« og de interesserede, der var kommet.

Med »Samfundets støtter«, som Cortes bragte på scenen i januar 1878, var han helt aktuel. Det var fra året i forvejen, 1877, og Agander gjorde det til genstand for en selvstændig teaterrevy. Han fandt samfundsstøtterne for menneskeligt

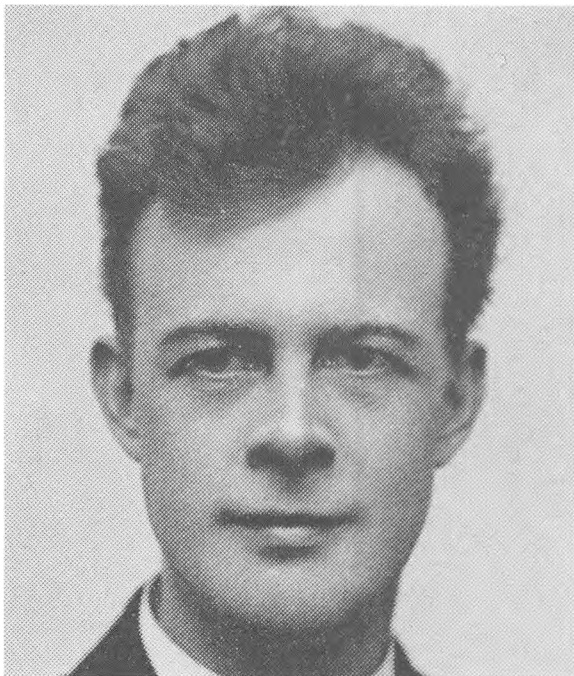
ringe, og fandt Lones – hovedpersonens – djærvhed uappetitlig, bl.a. fordi hun bandede. Det måtte hun have gjort på norsk også (Lone kommer hjem fra Amerika for at »rydde op«), for man lærer ikke at bande på et fremmed sprog! I Amerika havde hun underholdt den unge Johan – »Barnet«, der havde taget bymatadorens skyld på sig – ved at holde foredrag, som folk lo af, ved at skrive en bog, som var til at le og græde over og ved at synge viser på knejper. »Blandt disse næringsveje var uden tvivl knejpesangen (ideelt taget!) den sandeste. De to første er ubetinget humbug – den sidste behøver jo ikke at have være usædelig«. Hvor almenyldig skildringen er, sætter Agander et spørgsmålstejn ved. Den foregår jo i en ravnekrog: »Vi ved ikke, om alle norske forhold er så snævre og ufarvede af det almindelige verdensskær; men næppe kan man her komme til at tænke på noget større samfund end Kerteminde eller Skælskør, og hvad der i skildringen skal være algyldigt, drukner i dette småsyn«. Personerne var ikke taget ud af livet, og matadorens konfrontation med adjunkten, der ledede et selskab til moralsk fordærvedes frelse, var »i den grad« en parallel til løjtnant von Budinges med Klint, at den allerede af den grund var umulig at tage for alvor. Så var det sagt. Og så manglede der noget mere om de to unges »kærlighedsudvikling«. »Den skade kan let komme stykkets lykke dyrt nok at stå; thi kærlighed vil folk nu en gang have på scenen«. Alligevel var stykke naturligtvis værd at se, og Emma Cortes' Lone var så djærv, drøj og massiv, som foreskrevet, men rigtignok uden noget forsøg på at

Den velafpassede og sande »på sin vis« Helvig Johansen, sen. g. Jacobsen, der ikke forløftede sig på »det vidunderlige« i »Et dukkehjem«. Her efter Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen (1962).

lægge noget finere i rollen. Hermed har Agander nok tænkt på hendes brudte forhold til matadoren, hendes livs skuffelse. Han har kendt stykket godt, læst det, inden han satte sig på anmelderbænken.

I den tidligere nævnte artikelserie i Stiftidende, »Provinsscenen i 1891«, anføres det, at blandt de turnerende selskaber skilte to sig ud. De nævnes ikke ved navne; men der var klart tale om Cortes'

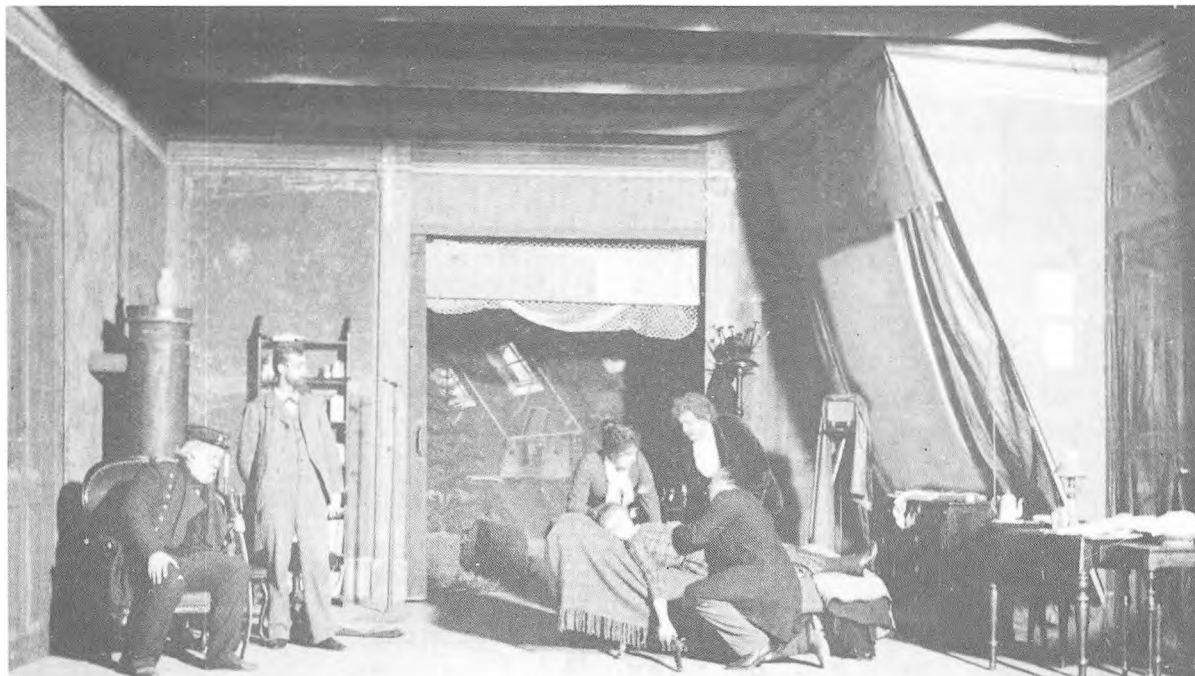
Alfred Stigaard med den nette og slanke figur, der vred sig både skæv og pukkelrygget som Gregers Werle i »Vildanden« i januar-februar 1900. Her efter Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen (1962).

og August Rasmussens, den sidste af bl.a. Charlotte Wiehe-Bereny benævnt »kongen« blandt provinsens teaterdirektører med et fremragende personale, sammenspillet under en omhyggelig instruktion, glimrende udstyr og kostumer. Rasmussen havde 1871-76 spillet i norske byer med Bergen som hovedstation, og han havde her stiftet et bekendtskab, der var blevet til et venskab med Henrik Ibsen, der holdt sig usvækket til dig-

terens død og bl.a. gav sig udslag i, at Ibsen, hver gang han havde skrevet et nyt stykke, altid tilsikrede Rasmussen opførelsesretten i de danske købstæder.

Det blev derfor ham, der først kunne præsentere Århus for »Et dukkehjem« (fra 1879). Det skete i april 1880, faktisk efter sæsonens udløb. Det berømte skuespil, sin tidsalders største teatertriumf, har man sagt, blev ikke i denne omgang genstand for nogen stor omtale, i al fald ikke i Stiftstidende. »Alle må se det«, skrev man dog. Agander fandt i en revy over flere selskaber anledning til at bemærke, at Helvig Johansen gav Nora »vel afpasset og sandt på sin vis uden af forløfte sig på det »vidunderlige«, som den store kunstnerinde på vor mønsterscene havde lagt for med«. Det var en til Betty Hennings! Opførelsen havde ikke været noget egentlig succes, som det vist ellers havde været forventet. Det lå åbenbart i dets uhyggelige udgang, mente Agander. Da Rasmussen i december kom igen og igen havde »Et dukkehjem« med, fik det slet ingen omtale – ud over en generel ros til »dette gode selskab«.

To år efter »Et dukkehjem«, i 1881, skrev Ibsen »Gengangere«, som til at begynde med ingen turde spille. »Arvelighedslovens fæle gru var afsløret for samvittighederne med en anskuelighed så intens, at det rislede koldt ned ad ryggen«, hed det. Stykket havde verdenspremiere i Chicago ved en amatør opførelse i 1882; året efter blev det opført på Folketeatret af et svensk selskab. 1893 kom den første danske opførelse – på Dagmarteatret, og først 1903 nåede det frem til Det kongelige. I Danmark vovede skuespilleren Da-

Fra Albert Helsingreens opførelse af »Vildanden«. Billedet skal angivelig være det første vellykkede foto af et scenisk optrin. F.v. Emil Helsingreen som gamle Ekdal (Olaf Poulsen-kopi), Stigaard som Gregers Werle, Signe Wilhelmi som Gina, Mathilde Schmidt som Hedvig, Albert Helsingreen som Hjalmar Ekdal (Emil Poulsen-kopi) og Rolf Knutzen som Relling. Her efter Gunnar Sandfeld: Thalia i provinsen (1962).

vid Züberlein i 1883 at købe stykket til opførelse i provinsen. Han gav to forestillinger i Århus, 7. og 8. oktober. Stiftstidende konstaterede, at det var ligesom med en forbudt bog. Turneen, dannet for tilfældet, skulle pirre nysgerrigheden hos publikum, og, »som det synes ikke mindst hos den kvindelige del af samfundet til at se det«! Den arvelige »depraverthed«, fysisk og moralsk,

blev ikke mere tiltalende ved at ses som levende figurer. Stykket indeholdt ikke et eneste lyspunkt, så interessen måtte knytte sig til de – ganske vist med mesterhånd tegnede – slyngler og pjalte, som personerne var alle til hobe – bortset fra sønnen Osvald, som det foresten heller ikke var muligt at få noget »skønt« ud af. Spillet var »meget ordentlig«; men efter tæppefald var der

blandet bifald og hyssen, »hvilket sidste åbenbart gjaldt stykket eller ideen om at bringe stykket på »brædderne««. I nogle byer sang Caroline Recke Madsen, fru Alving, bagefter for at dæmpe den beske smag nogle vaudevillesange, og det var hun god til.

August Rasmussens venskab med Henrik Ibsen rakte ikke til, at det blev ham, der først præsenterede »Vildanden« (fra 1884) i »Svedekassen«. Det blev i stedet Julius Petersen med Ålborgs teaterpersonale og allerede i april 1885. Petersen, der i 1882 havde købt Ålborg teater, hørte til provinsens »bedre« direktører – ikke på højde med Cortes og Rasmussen, måske fordi han lidt for meget dyrkede de lette genrer. Men her kom han altså med »Vildanden«. Stiftstidende var ikke begejstret, og de to forestillinger, det blev til, var sparsomt besøgt. »Det synes som om publikum endnu har »Gengangere« i for uhyggelig erindring til at udsætte sig for den ravgeniale norske forfatters dynamiskrig mod samfundet«. »Vildanden« var ikke modbydelig som »Gengangere«, og hvis man tog det som grovkornet komik alene, så kunne dets sidste akter (hos Hjalmar) såmænd nok mere, hvis forfatteren blot havde undladt at lade Hedvig – »det eneste lyspunkt i denne personliste af pjalte, drukkenbolte og forbedringshuskandidater« – tage livet af sig uden anden grund end en forskruet »idealist« (Gregers Werles) forskruede fraser. Og så var ideen jo ikke engang ny, hed det, med en henvisning til »Adam Homo«. Særlig utilfreds var man med dr. Relling: En ræsonnør plejede at være en fin, livserfaren mand; her var han et åben-

lyst forulykket subjekt, hvis råhed i replikken var ganske overflødig. Jo, Ibsen var gået tilbage »i sin skaben af karakterer«. De var i »Vildanden« alt for kunstigt gjort idiotiske til at være typiske. Oven på denne svada kunne man dog glæde sig over en særdeles god udførelse med de sædvanlige klichekarakterer til de medvirkende. Til alt held havde Anna Petersen som Hedvig »opfattet sin rolle fuldstændig«. Fru Anna var Julius Petersens 2. hustru og selskabets primadonna gennem mange år.

Ser man ned over Ibsens 124 år på de århusianske scener, må det konstateres, at »Fruen fra havet« kun har været spillet én gang – i marts 1889 og igen af Julius Petersen. Avisen var stadig ikke begejstret. Det var noget mystisk noget med en sindssyg eller hypnotiseret kvinde, der helbredes eller vækkes ved – en frase! »Og når så opløsningen hidføres ved det gådefulde »i frihed« og særlig ved det ubegribelige »under ansvar«, da bliver forstanden noget tilbøjelig til at revoltere mod digteren«. Men stykket gjorde ikke desto mindre »indtryk«. Der var fuldt hus, og det spillede en hel uge; det var noget nyt.

De to sidste Ibsenopførelser, før det nye teater blev taget i brug 15. september 1900, fandt sted i november 1899 og januar-februar 1900. Først kom August Rasmussen med »Et dukkehjem«, som han havde gjort det i 19 år i forvejen. Men nu var der »presse« på for alle pengene. Stiftstidende havde hele to forsideartikler med en diskussion af stykket. Københavnerbohømen, journalisten og forfatteren Jens Pedersen debuterede originalt og usædvanlig sikkert – som Krog-

stad, og fru Valborg Rasmussen kopierede som Nora Betty Hennings. Men når fru Hennings til fuldkommenhed havde givet figuret det indhold, digteren havde lagt i det – hvordan kunne eller skulle man så spille den anderledes? Og det var ment som en kompliment til fru Valborg, understregede anmelderen »Raison«. Helmer med de »forlorne ord og vamble taleblomster« lå på kanten til parodien, og hr. Lundquist »balancerede jævnlgt på stregen«. Men det var forfatterens skyld; rollen var utaknemmelig og dårlig.

Også »Et dukkehjem« gik en uge – »en begivenhed i vore teaterannaler«. Men en virkelig begivenhed var det også, at fru Valborg kunne klare Noras kæmperolle aften efter aften – »dygtig og moden kunst«. Der var lutter røde lygter, og »det burde være teaterdirektørerne et et vink om, at man i Århus foretrækker god kunst for tomhed og gøgl«.

Efter »Et dukkehjem« fulgte »Vildanden«, denne gang med Albert Helsingreens selskab og igen med syv opførelser. Med de to opførelser var Ibsen også lokalt kommet »ind i varmen«. »Raison« fandt vel nok »Vildanden«s emne noget altmodisch; men det tænkte man først over, når man var kommen hjem. Fra anmeldelsen kun denne perle om Alfred Stigaard som Gregers Werle, »stykkets indtil galskab forskruede person«. Han sagde sine replikker godt, men hans plastik var ganske umulig. »Han vrider formelig sin krop og gør til tider indtrykket af at være både skæv og pukkelrygget, uagtet hr. Stigaard i virkeligheden har en særdeles net og slank figur«!.

*At leve er krig med trolde i
hjertets og hjernens hvælv.
At digte – det er at holde dom-
medag over sig selv.*

Henrik Ibsen

Den aldrende Henrik Ibsen 1901 i den norske tegner Olaf Gulbranssons noget uelskverdige streg. Her efter Århus teaters program for »Vildanden«, marts-april 1990.

Og så kom det nye teater, og det svigtede ikke den store nordmand, der livet igennem holdt »dommedag over sig selv«. Ti stykker er det blevet til til i dag plus en række gæstespil. Det har været Hedda Gabler 1902/03 og 1927/28, Samfundets støtter 1912/13 og 1980/81, Vildanden 1914/15, 1943/44, 1954/55 og 1989/90, De unges forbund 1916/17 og 1985/86, En folkefjende 1919/20, 1920/21 (genoptagelse) og 1970/71. Peer Gynt 1935/36 og 1977/78, Gengangere 1936/37, Et dukkehjem 1940/41 og 1959/60, Brand 1942/43 og Fru Inger til Østråt 1956/57. Gæstespillene, norske og danske, har været Gen-

gangere (2 gange), Et dukkehjem (2 gange), Kongsemnerne, Peer Gynt, Vildanden og Bygmester Solness.

»Henrik Ibsens livsværk er hans naturs opgør med sin skæbne«, hedder det i et Henri-Nathansens-portræt af digteren i teatrets program for »Vildanden« 1989/90. Og det er vel at holde dommedag. Hans emner var mange, og adskillige var tidsbundne; men alligevel – han er nu altid værd at se. Og når man har fulgt ham over et par menneskealdre, byder han altid på nye facetter – han og skuespillerne.

F.H.L.

Døde i 1991

Abel, Jørgen Leonard

(12. aug. 1920–12. maj 1991).
Blomsterhandler i Århus, indehaver
af Abels Blomsterhandel 1955–84,
formand for Dansk Blomsterhand-
lerforening.

Adelørn, Victor

(14. april 1910–19. april 1991).
Isenkræmmer i Århus 1933–84, me-
dindehaver af firmaet Brdr. Ade-
lørn 1940–84.

Astrup, Jens Chr.

(21. ajn. 1917–18. feb. 1991).
Blikkenslagermester i Brabrand.

Bentsen, Thomas

(23. juni 1917–7. aug. 1991).
Civilingeniør, rådgivende ingeniør i
Århus 1942–91.

Birkegaard, Christian

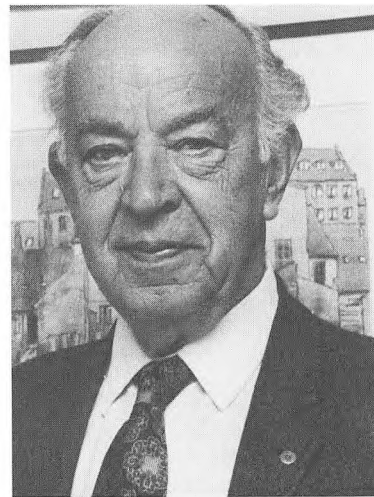
(30. dec. 1905–2. aug. 1991).
Gårdejer i Hasselager, sognefoged,
medlem af Ormslev-Kolt Sogneråd
1958–66.

Bjerregaard, Poul

(6. dec. 1923–4. jan. 1991).
Grosserer i Århus, fuldmægtig i Fri-
tids- og Kulturforvaltningen 1980–
91, medlem af Århus Byråd 1974–
81, af Århus Amtsråd 1982–85.

Jørgen Leonard Abel

Harald Borges

Borges, Harald

(9. april 1902–9. feb. 1991).
Tegner, typograf, direktør for Loc-
keys Reklamebureau 1947–61, for
Borges Reklamebureau 1962–77.

Bratlund, Harriet

(9. okt. 1916–12. maj 1991).
Overlæge, ansat ved Statshospitalet
(Psykiatrisk Hospital) og Mødre-
hjælpen.

Bruhn, Jens

(27. juli 1912–8. okt. 1991).
Politiasessor, ansat ved Århus Poli-
ti 1957–78.

Buhl, Knud

(2. okt. 1911–15. april 1991).
Reservelæge ved Århus Kommune-

hospitals tuberkuloseafdeling (Lun-
geklinikken) 1949–51, overlæge
1952–81.

Carlsen, Hugo

(24. jan. 1928–3. maj 1991).
Anlæggsgartner i Lystrup, kirke-
gårdsleder ved Frederikskirken
1979–91.

Christensen, Frenando

(4. okt. 1914–10. marts 1991).
Maskinarbejder, værktøjsdrejer,
materialforvalter ved Centralværk-
stedet.

Clausen, Tyge Lundetoft

(19. marts 1920–31. aug. 1991).

Jens Bruhn

Amtsskolekonsulent i Skanderborg Amt 1959–70, i Århus Amt 1970–85.

Dahl, Søren

(11. sept. 1897–3. april 1991).
Snedkermester i Rosengade, senere
i Tingskoven, kirkerestaurator.

Dam, Ejnar

(9. nov. 1928–30. sep. 1991).
Teleleder, ansat ved Jydsk Telefon
1950–89.

Dorph, Mogens

(30. marts 1909–27. dec. 1991).
Tandlæge i Århus 1942–77.

Knud Buhl

Esmann, Viggo

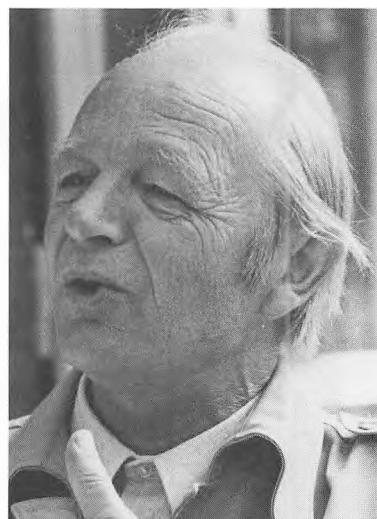
(9. nov. 1927–28. nov. 1991).
Reservelæge ved Marselisborg Ho-
spital 1963–66, overlæge 1966–91,
professor i intern medicin ved År-
hus Universitet 1977–91

Fisker, Ernst

(22. juli 1911–27. juni 1991.)
Kaptajn, modstandsmand, afde-
lingsingeniør ved Jydsk Teknolo-
gisk Institut.

Fisker, Robert

(25. aug. 1913–25. nov. 1991).
Lærer ved Samsøgades Skole 1945–
61, overlærer 1961–71, forfatter.

Robert Fisker

Grue-Sørensen, Mogens

(3. feb. 1911–11. marts 1991).
Skoleinspektør ved Risskov Skole
1951–63 og 1970–78, stadsskolein-
spektør 1963–70, pædagogisk leder
af Skolecentralen i Århus 1955–63.

Grøn, Richard L.

(1. aug. 1912–21. aug. 1991).
Toldassistent i Århus 1946–50,
overtoldassistent 1950–58, toldkon-
trollør 1958–69, vicetoldinspektør
1969–79.

Gøtke, Carl

(17. sep. 1901–4. sep. 1991).
Sadelmager i Århus, indehaver af
firmaet N.H. Gøtke og Søn i Ama-
liegade.

Hammerich, Sven

(28. sep. 1910–12. juni 1991).
Direktør, ansat i byggematerialefir-
maet L. Hammerich & Co. 1936–78.

Hansen, Charles

(15. juni 1906–10. dec. 1991).
Restauratør i Århus, indehaver af
»Mr. Charles« i M.P. Bruuns Gade
1970–79 og »Gamle Hansen« i Fre-
deriks Allé 1986–88.

Hansen, Ejnar William

(18. marts 1914–11. aug. 1991).
Laboratoriemester ved Århus Uni-
versitets anatomiske institut 1936–
84.

Hansen, Elvin

(20. juli 1916–1. marts 1991).
Vognmand og kørelærer i Malling
1937–91, medlem af Beder-Malling
Sogneråd 1962–70.

Hansen, Sven

(10. nov. 1908–3. aug. 1991).
Redaktør, ansat ved Jyllands-Posten
1937–66, restauratør, indehaver af
Skovmøllen, Mellem Jyder i Ebel-
toft, Apotekergården i Mariager og
Austria i Århus.

Henriksen, Aage

(8. juli 1911–20. april 1991).
Statsautoriseret revisor i Århus
1950–90, indehaver af Midtjyllands
Revisionskontor.

Hertz, Mette

(24. jan. 1914–13. okt. 1991).
Børnelæge i Århus 1953–81.

Hvass, Ellen

(14. juli 1903–2. jan. 1991).
Biblioteksfuldmægtig, ansat ved
Statsbiblioteket 1923–73.

Højsgaard, Anker

(29. jan. 1912–1. okt. 1991).
Malermester i Århus, medindeha-
ver af firmaet Bjerregaard & Co.
Åbyhøj 1948–63.

Højsgaard, Søren

(27. marts 1904–26. okt. 1991).
Gårdejer i Tulstrup, medlem af Sol-
bjerg Sogneråd 1966–70.

Ingerslev, Verner

(4. juli 1927–18. okt. 1991).
Kæmner i Elsted, socialinspektør i
Risskov.

Jensen, Børge

(8. aug. 1927–4. aug. 1991.)
Vognmand i Beder 1967–91.

Jensen, Ejner Koldby

(1. marts 1913–25. juli 1991).
Direktør for Østjydsk Ostelager
1944–62, for P. Adamsen A/S 1964–
88.

Jensen, Erik

(17. aug. 1906–2. sep. 1991).
Ingeniør, ansat ved Frichs Fabrik-
ker 1952–83, formand for Solgår-
dens Boligforening.

Jensen, Hans Jørgen

(19. feb. 1926–13. feb. 1991).
Øjenlæge i Århus 1969–91.

Jensen, Lene Juul

(14. marts 1950–28. dec. 1991).
Sanger, produktionsleder ved Den
Jyske Opera 1981–91, ved Århus
Symfoniorkester 1991.

Jensen, Niels

(19. sep. 1926–6. maj 1991).
Vognmand i Holme 1968–83, i
Ormslev 1983–91

Jensen, Peter

(29. juli 1920–22. maj 1991).
Gartneriejer i Åbyhøj, indehaver af
gartneriet Rosenkilde 1944–91.

Jensen, Søren Olsen

(23. nov. 1892–8. feb. 1991).
Kusk og vognmand i Århus, for-
mand for Århus Taxa 1924–33.

Jensen, Viggo F.

(17. feb. 1902–27. jan. 1991).
Maskinmester, ansat ved Ortopæ-
disk Hospital 1936–72.

Jeppesen, Aksel

(26. feb. 1926–11. dec. 1991).
Journalist ved Demokraten 1946–
54, ved Århus Stiftstidende 1954–
68, chefredaktør 1968–81, ved Det
Ny Demokraten 1981–82, Århus-re-
daktør for Politiken 1982–91.

Jepsen, Magnus

(9. okt. 1910–22. maj 1991).
Formand for Arbejdernes Andels
Boligforening 1945–50, viceforret-
ningsfører 1950–57, forretningsfø-
rer 1957–77.

Jørgensen, Børge Linaa

(15. juli 1908–26. jan. 1991).

Magnus Jepsen

Direktør for Århus Tekniske Skole 1957–78, formand for Århus Idrætspark 1958–82.

Kissmeyer-Nielsen, Flemming
(3. jan. 1921–16. aug. 1991).

Overlæge ved Blodbanken, Århus Kommunehospital 1957–89, lektor ved Århus Universitet 1966–71, professor i klinisk immunologi 1971–89.

Klougart, Bent

(5. sep. 1920–5. marts 1991).
Forstander for Kalø Landboskole 1952–55, medforstander for Beder Gartnerskole 1955–75.

Flemming Kissmeyer-Nielsen

Klougart, Erik

(25. jan. 1916–14. dec. 1991).

Lærer og afdelingsgartner ved Beder Gartnerskole 1942–51, skoleforstander 1951–76, medlem af Beder-Malling Sogneråd 1958–62.

Ladefoged, Kjeld

(14. april 1913–11. april 1991).

Skovrider ved Århus Kommune 1946–83.

Laursen, Leif Buchtrup

(6. juni 1942–17. nov. 1991).

Chefkonsulent i firmaet Hallum Storkøkken 1978–90, direktør i firmaet Nielsen & Baadstorp Isenkram en gros 1990–91.

Kjeld Ladefoged

Laursen, Thorben Fisker

(4. okt. 1917–11. aug. 1991).

Snedkermester og møbelhandler i Århus, indehaver af Århus Renaissance Møbellager, Møbeltinger i Egå og Mestermøbler i Munkegade.

Liebetau, Poul

(3. okt. 1938–27. nov. 1991).

Fuldmægtig, ansat i Århus Kommunes Park- og Kirkegårdsforvaltning 1960–91.

Lützhøft, Otto

(31. okt. 1909–16. marts 1991).

Musiker, arkivar i firmaet Karl Krøyer, formand for Herrekoret Arion 1961–71.

Grete Løchte

Løchte, Grete

(20. dec. 1915–11. dec. 1991).
Formand for Danske Kvinders Beredskabs Århuskreds, sekretær for Civilforsvarsforbundets Århuskreds, distriktschef i Det Danske Pigespejderkorps, medlem af Århus Byråd 1966–70.

Madsen, Poul Kjær

(10. marts 1913–18. juli 1991).
Civilingeniør, ansat i firmaet A. Jespersen & Søns jyske afdeling 1943–65, direktør 1965–74.

Markers, Erik

(21. aug. 1909–2. juni 1991).

Distriktschef hos SAS for Jylland og Fyn 1960–70.

Matthiesen, Theodor

(19. dec. 1909–27. marts 1991).
Residerende kapellan ved Christianskirken 1954–77.

Mehl, Svend

(30. april 1905–15. marts 1991).
Købmand i Klostergade, senere i Kongsvang.

Mikkelsen, Kurt Sangill

(26. feb. 1920–8. maj 1991).
Restauratør, leder af Den Gamle Bys Restaurant 1960–85.

Mikkelsen, Kyra

(6. aug. 1914–9. feb. 1991).
Blomsterhandler i Århus, indehaver af »Flora Blomster« i Skt. Clemens Stræde 1935–75.

Nicolaisen, Orla

(19. maj 1922–10. dec. 1991).
Statsautoriseret revisor i Århus 1960–91.

Nielsen, Hougaard

(7. feb. 1921–11. maj 1991).
Gartneriejer i Egå 1945–91.

Nielsen, Jens

(22. jan. 1906–28. juli 1991).
Diakon, lærer ved Diakonhøjskolen 1945–53, kordegn i Brabrand-Årlev 1961–73.

Nielsen, Knud

(7. april 1945–13. okt. 1991).

T.H. Nielsen

Skoleinspektør ved Tranbjerg Skole 1990–91.

Nielsen T.H.

(24. jan. 1905–5. okt. 1991).
Overtrafikkontrollør ved Århus Hovedbanegård 1958–62, stationsforstander 1962–75.

Nørholt, Poul E.

(24. dec. 1904–30. marts 1991).
Skibsmægler i Århus 1947–91, tysk konsul 1958–87.

Olsen, Ejnar

(23. okt. 1900–25. dec. 1991).
Stentrykker, indehaver af Chr. Olsens Litografiske Anstalt, senere CO-Tryk.

Olsen, Werner L.
(31. marts 1920–2. okt. 1991).
Blomsterhandler i Århus, indehaver
af blomsterforretningen Fresia i
Odensegade, kontrollør ved Århus
Teater.

Pedersen, Hilda Ryttergaard
(6. sep. 1919–4. nov. 1991).
Jordemoder i Århus.

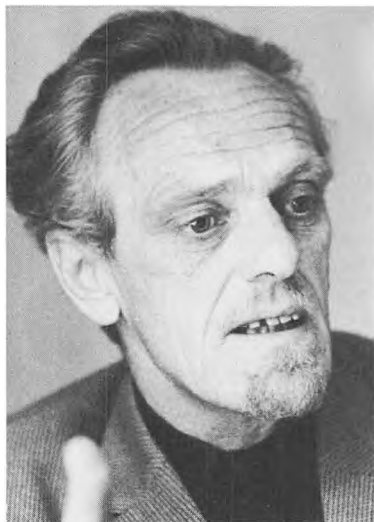
Pedersen, Richard
(9. dec. 1912–27. maj 1991).
Restauratør, bestyrer af Århus Ho-
vedbanegårds Restaurant 1963–73,
indehaver af »General Rye« i Ryes-
gade 1973–86.

Rosendahl-Nielsen, Jørgen
(29. maj 1930–20. jan. 1991).
Kriminalkommisær i Århus
1977–85, kriminalinspektør 1985–
91.

Sindal, Arne
(13. okt. 1912–21. dec. 1991).
Fuldmægtig ved Århus Kommunale
Værkers gasforsyning 1965–82.

Skjøth, Christian
(29. dec. 1916–20. dec. 1991).
Restauratør, indehaver af Karavel-
len på Åboulevarden 1948–52, af
Ørnereden 1952–54 og Hotel Kra-
gelund 1954–79.

Smith-Hansen, C.V.
(28. aug. 1897–13. juni 1991).
Afdelingsingeniør, ansat ved Stads-

Knud Stenshøj

ingeniørens Kontor 1929–67, leder
af Civilforsvaret i Storårrhus 1950–
67, lufthavnschef i Tirstrup Luft-
havn 1950–68, formand for Den Jy-
ske Operas Hjælpefond og Den Jy-
ske Operas Venner.

Stenshøj, Knud
(28. juli 1916–1. nov. 1991).
Ekspeditionssekretær ved Århus
Kommunes Økonomikontor 1945–
51, kontorchef ved Århus Kommu-
nes Statistiske Kontor 1951–67, re-
ktor ved Den Kommunale Højskole i
Grenå 1967–81.

Storm, Per
(10. dec. 1920–24. feb. 1991).
Dommer ved Retten i Århus 1969–
90.

Sørensen, Jens Peter
(16. sep. 1915–18. nov. 1991).
Købmand i Hans Broges Gade
1942–72, i Blommehaven 1972–82.

Sørensen, Kjeld
(15. juli 1925–9. nov. 1991).
Havnefoged i Århus, ansat ved År-
hus Havn 1960–89.

Therkildsen, Holger Lind
(15. okt. 1918–17. aug. 1991).
Slagtermester i Århus 1953–81.

Thuesen, Aage Højfeldt
(25. april 1943–10. okt. 1991).
Personalekonsulent ved DSB, inde-
haver af flytteforretning i Holme.

Willemoes, Bodil
(28. juli 1899–1. maj 1991).
Høreopdagolog, leder af børneha-
verne Peter Fabers Vej og Granly
1953–65.

Wisborg, Tove
(15. feb. 1936–23. april 1991).
Skuespiller ved Århus Teater 1971–
90.

Vosmar, Jørn
(21. juni 1928–15. feb. 1991).
Lektør i nordisk litteratur, ansat ved
Århus Universitet 1960–91.

Aagesen, Erik
(3. marts 1934–26. jan. 1991).
Ingeniør, ansat hos Bruun & Søren-
sen 1961–78, ved Århus Kommunale
Værker 1978–91.

Artikelloversigt til Århus-Årbog 1972-1991

Siden den første Århus-Årbog udkom i 1972 har der i denne været bragt over 270 artikler med et meget forskelligartet indhold. I flere tilfælde ses artiklerne med en titel, der ikke altid røber indholdet af artiklen, hvorfor efterfølgende fortegnelse skal forsøge at råde bod på dette forhold. Desuden har der været en række faste rubrikker f.eks. et kalenderafsnit med årets begivenheder måned for måned (ikke bogens udgivelsesår, men det foregående års begivenheder f.eks. er begivenhederne i 1987 omtalt i 1988-årbogen). Andre faste rubrikker har været årets døde og de fratrådte, valgte eller udnævnte, en årlig omtale af erhvervslivets forhold og teaterårets gang. Disse tilbagevendende rubrikker er udeladt i den efterfølgende fortegnelse. Ligeledes er udeladt sportens stævnekalendere og turneringsresultater, samt kunstens udstillingskalendere. Artiklerne er angivet i den rækkefølge de står i pågældende årbog uden angivelse af forfatter eller sidetal.

1972.

MUSIKDAGBOGEN

Klassisk musik samt beat, jazz og folksong

PÅ VÆRTSHUS

Om en række nye beværtninger

DEN FØRSTE »BIOGRAFEN«

Biografen på hjørnet af Nørregade og Norsgade

»BIOGRAFEN« – EFTER »BIOGRAFEN«

Biografen i Århus-Hallen

HVAD DE SKREV

Bøger af Århus-forfattere udgivet i 1971

LUFTHAVNSPLANER GENNEM 40 ÅR

TO SKOLER, DER FORSVINDER

Paradisgades og Ingerslevs Boulevards skoler

STUDENTEROPRØRET

PROSTITUTION

Iagttagelser og historisk kommentar

BORGMESTERLIGT DAGLIGLIV

Af Bernhardt Jensen

EN RUNDREJSE MELLEM

SOGNERÅDSARKIVER

Efter kommunesammenlægningen pr. 1. april 1970 blev sognekommunearkiverne afleveret til opbevaring på Erhvervsarkivet, som bestyrer Århus kommunes arkiv

ET HUS I ALVOR OG FEST
Forsamlingsbygningen i Amaliegade

VORT BIDRAG TIL
FORURENINGSDEBATTEN
Om gadeforurening i 1787 og de nymodens
vandklosetter i dette århundredes første år

1973.

DEBAT OM SPORTEN
Forslag om indførelse af professionel fodbold i
Danmark

NOGET OM MUSIKKEN

HVAD GÅR DER I BIOGRAFEN?

DIGTEREN FRA VESTRE STRAND ALLÉ
Svend Åge Madsen

ÆNDRINGER I BYBILLEDET
Søndergade som gågade, telefontorv, Busgade,
Skt. Pauls Plads

TAK FOR FORSLAGENE
Årbogslæsernes forslag til emner i de kommen-
de årbøger

UDLÆNDINGE I ÅRHUS
Om flygtninge, gæstearbejdere og andre ud-
lændinge

MOTORVEJ ØST ELLER VEST OM SØEN

DISTRIKTSBLADE –
ET OMRÅDE I UDVIKLING

RØRET OM BUGTRØRET
Om problemerne med løsning af spildevandsud-
ledningen

ÅRHUS STEMTE ALLIGEVEL JA
Glimt fra EF-afstemningen

FRA FATTIGGÅRD OG ARBEJDSANSTALT
TIL FORSORGSHJEM
Forsorgshjemmet i Vester Allé

1974.

LYSTBÅDEHAVNENS ÆLDSTE DAME
Træskibet »Brita Leth«

EN GAMMEL FORRETNING
Peter Andersens Kunstdrejeri i Guldsmedgade

MUSIKHUS ELLER EJ?

SARALYSTGÅRDEN

NOGET OM ATLETIKSTÆVNER
OG BYENS HURTIGSTE MAND
Mellemdistanceløberen Tom B. Hansen

FILM OG FOTOINDSAMLING
Danmarks Radios registrering af ældre filmma-
teriale

BIOGRAFERNE OG FILMUDLEJNINGEN

FOLKETINGSVALGET DEN 4. DECEMBER
1973

VILHELMSBORG –
DET NYE GRØNNE OMRÅDE

»SPIS PØLSER, SPIS PØLSER
FRA NU TIL DIN DØD«

Om pølsevognene og en strejke blandt pølse-
mændene i 1973

EN ÅRHUS-BYGNING,
DER KOM PÅ MUSEUM

Århus' ældste telefonkiosk til Købstadmuseet
»Den Gamle By«

VEJLBY – FORSTADSDRØMME, DER BRAST

NÆRBANETRAFIK VED ÅRHUS FØR OG NU

DROSKER, TAXA'ER, MINI'ER OG -PIRATER

Hyrevognskørsel gennem hundrede år

1975.

EN GAMMEL FORRETNING,
DER LUKKEDE I 1974

Hvidevare- og udstyrsforretningen Viggo Jør-
gensen, Skt. Clemensstræde 20

IDRÆTSKLUBBERNE – FORENING ELLER
FORRETNING?

DEMOKRATENS ENDELIGT

ÆNDRINGER I BYBILLEDET

Nye gågader – Ryesgade og Frederiksgade

FRA NOMADELIV TIL
PERMANENTE HAVEKOLONIER

NYE BRANDBILER

Nyt materiel til Århus Brandvæsen

BIOGRAFERNES (MANGLENDE)
FORBRUGERPOLITIK

Årets filmrepertoire

HISTORISKE HUSE I ÅRHUS

Anmeldelse af betænkningen: Bevaring i Århus
bykerne

FOCUS PÅ MUSIKLIVET

HVAD ER U-LANDSFONDEN AF 1962

KØRSEL MED HESTE – OG NOGLE TANKER
OM VILHELMSBORG

Om køresport og Vilhelmsborg som transport-
museum

DET ER MACK – DET ER KRAM

Aarhus Oliefabriks lastvogne

FRA DAMPSKIBSBRO TIL HONNØRKAJ

DET NYE TIRSTRUP

Aarhus Lufthavn, Tirstrup

KENDER DE STEFANSFORENINGEN?

Om det tidlige diakonissearbejde

ET NYT PERSONVOGNSVASKEANLÆG

DSB's mekaniske anlæg for vask af personvogne

MAGDALENEMØLLEN

MAGTEN SPREDT I BY OG AMT

Byrådsvalg og amtsrådsvalg

1976.

ØSTERGADES FORSAMLINGSBYGNING

I 100 ÅR

Det senere Østergades Hotel

BYARKÆOLOGISK STATUS

OM SELSKABET »POLYHYMNIAS«S LIV –
NEDGANG OG FALD

Selskabelig klub for borgerskabet

ÆNDRINGER I BYBILLEDET

Kontorhuset Kystvejen 17 og Fjerde Sø's Hus,
Åboulevarden 11-13

FLERE, SMÅ BIOGRAFER

Biograferne ombygger til to eller flere mindre
sale under samme tag

KOMMUNENS KUNSTKØB

JAZZSELSKAB OG TAGSKÆG

Århus Jazzselskab og jazzhus »Tagskægget«

HVORFOR ER ÅRHUS BEDST I ATLETIK?

SEJLADS PÅ SAMSØ FØR OG NU

ÅRHUS I REGIONALRADIOEN

FOLKETINGSVALGET I ÅRHUS 1975

LANDSBYMILJØ I ÅRHUS KOMMUNE

Rapport om landsbymiljøer

EFG – HVAD ER DET?

Erhvervsfaglig grunduddannelse

GROVVAREKRIGEN

Om indflydelsen på Korn- og Foderstof Kom-
pagni

1977.

DEN GAMLE RYTTERIKASERNE

Vester Allé's Kaserne

BYENS FØRSTE FORSTAD

Om bebyggelsesspor i Vestergade-kvarteret

MYTEN OM ET KONGELIGT »LYSTSLOT«

Sjette Frederiks kro i Riis Skov

ÅRHUS BY – ORKESTER – GENNEM 40 ÅR

SKT. JOSEPHS HOSPITAL

EGÅ MØLLE MALER IGEN

PRIVATE KUNSTFORENINGER

FØDT I ÅRHUS

I BAD HOS KOMMUNEN – FØR OG NU
Folkebadestalten og svømmehallen

HURTIGERE – HØJERE – STÆRKERE
Århus og de olympiske lege 1896–1936

VEJLBY FORSAMLINGSHUS

KONGRESCENTER ÅRHUS
Vejlby Centervej 51

SKETE DER NOGET?
Kommunens biblioteker siden 1970

ÆNDRINGER I BYBILLEDET
Trøjborg Center

1978.
DET ÆLDSTE VILHELMSBORG

DE GAMLE HUSE I AMALIEGADE
Amaliegade 5–19

BREVDUER I ÅRHUS
Brevduesport i Århus i hundrede år

EN SAMLING PLAKATER
Begyndelsen til det senere Plakatmuseum

DER SYNGES SOM ALDRIG FØR!
Koraktiviteten i Århus

VALGET 1977 – LOKALT SET
Folketingsvalg

BYENS SYGEHUSE FØR OG NU

HISTORIEN OM ET FOTOGRAFI –
ELLER FORTÆLLER FOTOGRAFIER ALTID
HISTORIE?

KAMPEN MOD SPRITTEN
Alkoholforbrug og -misbrug samt afholdsbevægelsen gennem tiden

ÆNDRINGER I BYBILLEDET
Facadeforening – facaderegulering. Påvisning af uheldige vinduesudskiftninger der forringer bygningers helhedspræg

HÅNDVÆRKERSVENDENES REJSE- OG
SYGEFORENING

STILHISTORIE PÅ ÅRHUS KIRKEGÅRDE

1979.
VIKINGETIDENS KAKKELOVNSKROG
Rekonstruktion af »grubehus« fra vikingetidens Århus

NYT LIV I GAMLE HUSE
Moderniseringer i Amaliegade og villa Arnak

IKKE VILLA ARNAK –
MEN KIRKEN I RISSKOV
Berigtigelse af et fotografi

DIGTE AF BERNHARDT JENSEN

ET BY-PROSPEKT FRA 1821
Århus set fra Viborgvej på en radering af Søren
Læssøe Lange

TRÆER I ÅRHUS
Ahorntæet på Klostertorv

EN KØBMANDSGÅRD I MEJLGADE
RESTAURERES
Mejlgade 7

FIRMASPORT I ÅRHUS
Især om Firmaernes Fodbold Forbund (F.F.F.),
senere Århus Firma Sport (Å.F.S.)

MIDDELALDERENS ÅRHUS KORTLÆGGES
Byarkæologisk forskning

SLÆBEBÅDEN »ARA«

LOKALVALGENE 1979
Byråds- og amtsrådsvalgene

TØJ PÅ TEKSTILMUSEET
Købstadmuseet »Den Gamle By«

DEN JYDSKE OPERA OG ÅRHUS

KUNST FRA GULDALDER TIL
VIETNAMKRIG
Nyt på Aarhus Kunstmuseum i 1978

ÆNDRINGER I BYBILLEDET
Nørreport og Skt. Pauls Kirke

TORVEHANDELEN GENNEM TIDERNE

TRÆER I ÅRHUS 2
Elmetræet ved sydsiden af Domkirken

FATTIGGÅRDEN »KUKSTRUP«
Århus Planteskole, Grenåvej 546

1980.
VIKINGERNES FÆDRE VED BRABRAND SØ

SNE I BYEN
Snerydningsarbejde gennem tiderne

ÆNDRINGER I BYBILLEDET
Ny ældreinstitution i midtbyen. Plejecentret
Møllestien

SILOER PÅ HAVNEN

JENS RAVNHOLM – GENOPLEVET

BY-ORKESTRETS DIRIGENTER OG DERES
REPERTOIRE

ÅRHUS – KUST I FESTUGEN

AGF I EUROPA-CUP'EN
Klubbens deltagelse gennem tiderne

TIL BANKOSPIL

»DANMARKS KIRKER« OG ÅRHUS
Anmeldelse af Nationalmuseets landsomfattende storværk, hvor bind 16, hæfte 1-15 omhandler byens ældre kirker

BEVAR ÅRHUS GASVÆRK!

GAVLE MED REKLAMER

1981.
1970'ERNE
Udviklingen i Århus i et årti

MED BÅD TIL MOLS
Sejladsen i mere end hundrede år

GULD I GADEN
Arkæologiske undersøgelser mellem Rosensgade og Graven, ved resterne af Olufskirken samt et guldfund ved Hans Broges Gade

SKT. NICOLAUS' KILDE

DA SPORTEN KOM TIL ÅRHUS
Bl.a. 1880'ernes nye klubber

DYR I BYEN
Dyreskulpturer i byen

»VERDENS STØRSTE JAZZHUS« –
13 ÅR MED TAGSKÆGGET

PARADISGADES VAFFELBAGERI –
ER KOMMET PÅ MUSEUM

BORGMESTERENS FØRSTE BYSVEND.
ØKONOMIDIREKTØR ERIK TJØRNEHØJ
TAKKER AF

REVVENS IKKE-HUNDREDEÅRSJUBILÆUM.
SOMMERREVVY I ÅRHUS I 1870'ERNE

DOMKIRKENS ALTERTAVLE HJEMME IGEN
Fra 1975-80 gennemgik den en omfattende restaurering

1982.
DA TELEFONEN KOM TIL BYEN
Om de første telefonforbindelser for hundrede år siden og den senere udvikling

KOMMUNEN OG FORTIDSMINDERNE
Arkæologiske undersøgelser forud for nye bygge- og anlægsarbejder

SKT. CLEMENS BRO
De første projekter og bygningen af broen

ÅGE FREDSLUND ANDERSEN.
MALER OG FOTOGRAF

3 POLITISKE VALG 1981
Byråds-, amtsråds- og folketingsvalg

ÆNDRINGER I BYBILLEDET

Immervad I. Trekantsområdet: Viborgvej, Silkeborgvej og Herningvej. Ny magasinbygning til Erhvervsarkivet

KUNST TIL HELE LANDET FRA SILKEBORGVEJ

Om maleren Henrik Hansen

FRA LIREKASSENS TID

HESTESPORT OG RIDECENTER

Aarhus Rideklub. Jydsk Væddeløbsbane. Vilhelmsborg Hestesportscenter

BYHISTORISK UDVALG 25 ÅR 1956–81

1983.

BYENS ÆLDSTE RÅDHUS

Arkæologisk udgravning på Store Torv lige vest for Domkirken

KØBENHAVN – ÅRHUS VIA PARIS OG NÆSTVED

Om maleren, billedhuggeren og keramikeren Karl Hansen-Reistrup

SAMLEMÆRKER

FRA GÆSTGIVERGÅRD TIL HOTELLER

AVISER DER DØDE

Bl.a. om Århus Amtstidende, Demokraten og Jysk Morgenblad

ÆNDRINGER I BYBILLEDET

GRENÅVEJS REGULERING OG UDBYGNING

GLIMT AF BYENS KASERNELIV

Især om Høegh Guldbergs Gades kaserne

1984.

FRA RÅDHUSSTRÆDE TIL RIDDERSTRÆDE Århus politi gennem tiderne

LANDSUDSTILLINGEN 1909 – 75 ÅR EFTER

MIDDELALDERENS BISPEGÅRD

»FOR AT BEFORDRE RENLIGHED...« LIDT
OM DAGRENOVATION OG LOSSEPLADSER

TÅRNE OG SPIR I BYEN

REGINA – EN STORBIOGRAF GENNEM TIDERNE

NÅR HAMMEREN FALDER

Om auktioner og auktionsfirmaer

EN BYGNING FØRES TILBAGE

Restaurering af Rosengade 38

DEN STORE KOMMUNALE KAKKELOVN

Om fjernvarmen i Århus

SPORTEN I LUFTEN

Franskmanden Delagranges flyvning fra Skejby Mark. Svæveflyvning. Faldskærmssport

1985.

DA LYNTOGENE KOM

For halvtreds år siden var Frichs medbyggere på de første lyntog

»MARGRETHEDIGET« VED SKEJBY

BILEN SKAL MED

Bilfærgetrafik til Århus Havn

ÅRHUSMALEREN PEDER HOLM

DA BRANDVÆSENET BLEV TIL

Århus Brandvæsens arbejde og udvikling

ET SANITÆRT GODE –

STUDESTALDEN PÅ SKOVVEJEN

Skovvejen 11

ÅRHUS OG FOLKETINGSVALGENE

Folketingsvalget 1984, samt valgene siden 1970

ARKÆOLOGI PÅ GOLFBANEN

Moesgårdbanen

1986.

ÅRHUS VEJVISERE FØR OG NU

GO' AFTEN ÅRHUS –

EN FORBRUGERRAPPORT OM KANAL
ATV'S NYHEDSUDSENDELSE

EVIGHEDENS HUS PÅ VEST SIDEN

AF FREDERIKS ALLÉ

Den jødiske kirkegård i Frederiks Allé

MARSELISBORG SLOT. TILBLIVELSE OG

BYGNINGSHISTORIE

ÅRHUSMOTIVER OG DERES KUNSTNER –

EILER KRAG PÅ RÅDHUSET

ÅRHUS BYMUSEUM

FÆLLESSKAB – SÅDAN DA

Byråds- og amtsrådsvalget 1985 med tilbageblik på udviklingen siden 1970

BYENS HJØRNER

Arkitektoniske hjørneløsninger

1987.

PÅ CAFÉ – INDTRYK FRA EN TUR I DET
HURTIGE ÅRHUS

GULD, SØLV OG ÆDLE STENE PÅ STORE
TORV

Firmaet Hingelbergs historie

BORUM ESHØJ. EN 300 ÅR GAMMEL GRAV-
PLADS VEST FOR ÅRHUS

RÅDHUSDEBATTEN I 1937

Den efterfølgende debat om vinderprojektet til et nyt rådhus

DET VAND VI DRIKKER

Om vandforsyningen i Århus gennem de sidste hundrede år

INTET NYT I BYRÅDSSALEN

Byrådsarbejdet i 1906 og 1907

PAS PÅ DIN BY

Om bevaring af vor bygningskultur

AGF'S GULDALDER

Midt i 1950'erne

AT FLYTTE SKILT

Købstadmuseet »Den Gamle By« genopliver en gammel laugstradition

FRA FRISKOLE TIL REALSKOLE

Lauersens Realskole

EN UDVISNINGSSAG FRA 1906 – ELLER EN FLYGTNING KRYDSEK VORT SPOR

Udvisningen af Wulf Kasdan

1988.

BEFÆSTEDE KIRKEGÅRDE

OMKRING ÅRHUS

Befæstning omkring kirkegården i Malling, samt lignende befæstninger i Odder, Mårslet og Vejlbj

FOLKETINGSVALGET 8. SEPTEMBER 1987. ET ÅRHUS-PERSPEKTIV

RINGEN I DANMARK 1891–1987

Den Jyske Operas store Wagner-projekt

LOKALHISTORISK SAMLING 40 ÅR

TOLDERE OG TOLDBODER

EN BORGMESTERKRANS TIL 80.000 KR.

Portrætter af tidligere borgmestre i byrådssalen og det seneste af Thorkild Simonsen, der er udført af Tommy Storkholm

FIELD HOCKEY I ÅRHUS – GLIMT FRA TO PROTOKOLLER

AGF's og I.O.G.T.'s hockeyprotokoller fra begyndelsen af dette århundrede

»SKT. CLEMENS STAGEN«.

EN NY ÅRHUSIANSK HÆDERSPRIS

»Foreningen for Bykultur i Århus« nyindstiftede pris uddeles til bygningskonstruktør N.J. Israel- sen

GRAVEN 3

EN BUTIK LUKKER

Slagterforretningen Frederiksgade 70

FORENINGERNES LIV I ÅRHUS

BORGGADE »ET NYT

FORRETNINGSKVARTER« FRA 1930

1989.

EN DAG PÅ TRAVEREN

Jydsk Væddeløbsbane

FOLKETINGSVALGET 10. MAJ 1988.

EN HURTIG REPRISÉ?

DEN GLEMTE SKOV OG

DEN GLEMTE LARSEN

Hingeballe Skov, Kjellerup Kommune og ur-
grosserer Jens P. Larsen

DA FJERNSYNET KOM TIL BYEN

Især om Søsterhøjsenderen

RØVERHØJ – EN GRAVHØJ I

MARSELISBORG SKOV

»PÅ EN VÆG I HOSPITALET«

Udsmykningen af Skejby Sygehus og Århus
Kommunehospital

ARKITEKTEN C.F. MØLLERS TEGNESTUE

STUDENTERNES HUS I ÅRHUS –
STREJFTOG I FORHISTORIEN

CHRISTIAN IV OG ÅRHUS

OLSEN

Om tegneren Kaj Engholm (1906–1988) og hans
tegnseriefigurer

KÆMPEHALLEN I BORGGADE

RIDDER RØD ELLER DA JULIUS ANDERSEN
KOM TIL KORS

Da Julius Andersen i 1907 havde fået Ridderkor-
set blev det en skandale, fordi han var soci-
aldemokrat og byrådsmedlem for partiet

1990.

ANSIGTER FRA 100 ÅRS AVISLIV

UDGRAVNINGER I LISBJERG OG ÅRHUS

Bebyggelsesspor ved Lisbjerg Kirke, udgravnin-
ger bag Kannikegade 12 og 14 samt Frederiks-
gade 78

BYRÅDSVALGET I NOVEMBER 1978

VENNELYST GENNEM TIDERNE

KRÜGERS KUPLER

Ole Rømer observatoriets første astronom var
Friederich Krüger

BOGHANDEL I TRE GENERATIONER

E. Brummerstedts boghandel

FRA FOTOGRAFIETS BARNDOM

I 1840 gjorde guldsmed Christian Piil den første
fotografiske optagelse i Århus

UORDENER PÅ GADEN – GLIMT MED

LUGTE FRA 1800-TALLETS ÅRHUS

Om datidens hygiejne i gaderne eller mangel på
samme

1991.

DA BANKEN KOM TIL BYEN

1837 åbnede Nationalbanken en filial i Århus

ARKÆOLOGI LANGS MOTORVEJEN

Udgravninger langs motorvejen vest for Århus.
Skibby og mellem Edslev og Åbo

ARKITEKTSKOLEN I AARHUS 25 ÅR

HVORFOR HEDDER DEN DET?

Harald Jensens Plads. Stadsingeniør Ch. Ambt
og arkitekt Hack Kampmanns byplan fra 1898

HVEM SIDDER DER BAG SKÆRMEN?

1845-folketællingen på EDB. Et forsøg af Lokal-
historisk Samling i Hovedbiblioteket

FOLKETINGSVALGET 12. DECEMBER 1990 –

JACOB HAUGAARDS POLITISKE

GENNEMBRUD?

FRIKIRKER I ÅRHUS

»ELVERHØJ« I ÅRHUS I FØRIGE

ÅRHUNDREDE

KIRKEGÅRDE I ÅRHUS I 100 ÅR

L. De.